

Udruženje Tehnologija i društvo

P R E G L E D

**Osnovnih tema skupa i naslova radova objavljenih u
zbornicima naučnih skupova
Tehnologija, Kultura i Razvoj
1994 – 2018.**

*Objavljeno u povodu XXVI – naučnog
skupa TKR*

Beograd, 2019.

S A D R Ő A J

Napomene urednika PREGLEDA (1994-2002)	1
I Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Me uzavisnosti tehnologije, kulture i razvoja: teorijski modeli i istorijska evidencija Beograd, 1994.	3
II Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Eti ki problemi nauke, tehnologije i razvoja Igalo - Herceg Novi, 1995.	5
III Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Obrazovanje za uravnoteženi kulturni i tehnološki razvoj pojedinca i društva Palić, 1996.	7
IV Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Razvojne specifičnosti malih zemalja Igalo - Herceg Novi, 1997.	9
V Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Dosadašnja iskustva i pretpostavke za dobru nauku, tehnologiju i razvojnu politiku u SR Jugoslaviji Palić, 1998.	12
VI Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Nauka, tehnologija i kultura pred izazovima blokirano razvoja, sa posebnim osvrtom na SR Jugoslaviju Igalo - Herceg Novi, 1999.	14
VII Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Iskustva i pouke XX veka: nauka, tehnologija i kultura u znaku Janusa, sa posebnim osvrtom na jugoslovenski istorijski prostor Palić, 2000.	17
VIII Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Tema A skupa: Globalno i lokalno u tehnološkoj i kulturnom razvoju: Jugoslavija u evropskom i bliskom okruženju Tema B skupa: Modernizacija univerzitetskog obrazovanja u Jugoslaviji Kotor, 2001.	20
IX Naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Osnovna tema skupa (A): Kulturne i tehnološke determinante kvaliteta proizvoda, usluga, rada i života u Srbiji i Crnoj Gori Posebna tema skupa (B): Mogućnosti i putevi dostizanja konkurentnog kvaliteta proizvoda agroindustrije Srbije i Crne Gore" Palić, 2002.	22

X Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Osnovna tema skupa (A): Konkurentnost privrede i kompetetnost institucija Posebna tema skupa (B): Strategija razvoja sistema vi-ih -kola, Herceg Novi, 2003.	26
XI Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Kontekst skupa Srbija i Crna Gora na putu ka <i>Evropskoj uniji</i> Tema skupa šRazvoj kooperativne kompetentne privrede i kooperativnog dru-tva u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, mogu nosti i strategije š Palić 2004.	30
XII Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Kontekst skupa Srbija i Crna Gora na putu ka <i>Evropskoj uniji</i> Tema skupa ō Inovativnost privrede i dru-tva u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, izgledi i strategijeō, Tivat 2005	34
XIII Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Kontekst skupa Srbija i Crna Gora na putu ka <i>Evropskoj uniji</i> Tema skupa ō Klju ne determinante i kvalitet organizovanosti dru-tva i privrede u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, perspektive i strategije razvojaō, Palić 2006.	39
XIV Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Kontekst skupa Zapadni Balkan na putu ka <i>Evropskoj uniji</i> Tema skupa: šGde smo i kuda idemo: ka centru ili periferiji EUō, Igalo 2007.	43
XV Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka <i>Evropskoj uniji</i> Tema skupa: ōKorupcija, kriminal i ki ō, Palić 2008.	47
XVI Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Zapadni Balkan na putu ka <i>Evropskoj uniji</i> Prva tema skupa: šInstitucionalni sistem ó stanje, posledice i mogu e strategije razvojaō, Druga tema skupa: šEfektivnost istrafliva kog i inovacionog sistema ó stanje, posledice i politike pove anja efektivnostiō, Palić, 2009.	53
XVII Naučni skup šTehnologija, kultura i razvojō, Kontekst skupa: šZapadni Balkan na putu ka <i>Evropskoj uniji</i> š Prva tema skupa: šVisoko i doflivotno obrazovanje:stanje, posledice i mogu e strategije razvojaō Druga tema skupa: šVrednovanje znanja i za-tite intelektualne svojine u zemljama Zapadnog Balkanaō, Tivat, 2010.	58

- XVIII Naučni skup** šTehnologija, kultura i razvojō, **63**
 Kontekst skupa: šZapadni Balkan na putu ka *Evropskoj unijiš*
 Prva tema skupa: šSaradnja istrafliva kih i inovacionih sistema i institucija na Zapadnom Balkanu ó izazovi, prilike i ideje za saradnjuō
 Druga tema skupa: šStrukturni i kulturni problemi razvoja zasnovanog na znanjuō, **Palić, 2011.**
- XIX Naučni skup** šTehnologija, kultura i razvojō, **67**
 Kontekst skupa: šZapadni Balkan na putu ka *Evropskoj unijiš*
 Prva tema skupa: šDru-tva i ekonomije Balkana 2020: vizije i mehanizmi razvoja privrede, obrazovanja, istraflivanja i kultureō
 Druga tema skupa: šRazvoj zasnovan na znanju: ekonomske, organizacione i institucionalne osobenostiō, **Tivat, 2012.**
- XX Naučni skup** šTehnologija, kultura i razvojō, **72**
 Kontekst skupa: šZapadni Balkan na putu ka *Evropskoj unijiš*
 Prva tema skupa: šDru-tva i ekonomije Balkana 2020: vizije i mehanizmi razvoja privrede, obrazovanja, istraflivanja i kultureō
 Druga tema skupa: šRazvoj zasnovan na znanju: ekonomske, organizacione i institucionalne osobenostiō, **Palić, 2013.**
- XXI Naučni skup** šTehnologija, kultura i razvojō, **75**
 Kontekst skupa: šZapadni Balkan na putu ka *Evropskoj unijiš*
 Prva tema skupa: šTehnologija i preduzetni-tvo za odrflivi razvojō
 Druga tema skupa: šRazvoj zasnovan na znanju: preduzetni-tvo u obrazovnom i istrafliva kom sistemuō, **Tivat, 2014.**
- XXII Naučni skup** šTehnologija, kultura i razvojō, **81**
 Kontekst skupa: šZapadni Balkan na putu ka *Evropskoj unijiš*
 Prva tema skupa: šModeli, strategije i mehanizmi odrflivog razvoja manjih zemalja u tranzicijiō
 Druga tema skupa: šPutevi osiguranja visokog kvaliteta ishoda obrazovanjaō
 Tre a tema skupa: šEnergetske tehnologije u odrflivom snabdevanju energijom ó ekonomske, ekolo-ke, politi ke i druge strate-ke implikacijeō, **Palić, 2015.**
- XXIII Naučni skup** šTehnologija, kultura i razvojō **85**
 Prva tema skupa: šNova biotehnologija ó op-terazvojne, ekonomske, ekolo-ke, politi ke, eti ke i druge strate-ke implikacije š
 Druga tema skupa: šPofeljna i mogu a razvojna specijalizacija zemalja Zapadnog Balkanaō
 Tre a tema skupa: šObrazovanje inflenjeraō, **Tivat, 2016.**
- XXIV Naučni skup** šTehnologija, kultura i razvojō **88**
 Prva tema skupa: Razvojni aspekti za-tite intelektualne svojine

Druga tema skupa: Obrazovanje inženjera ó tekuce stanje i ključni problemi u zemljama Zapadnog Balkana
Treća tema skupa: Razvojne specijalizacije Srbije i zemalja Zapadnog Balkana, **Beograd, 2017.**

XXV Naučni skup šTehnologija, kultura i razvoj

91

Prva tema skupa: Obrazovanje inženjera ó tekuce stanje i ključni problemi u zemljama Zapadnog Balkana
Druga tema skupa: Povoljna i moguća razvojna specijalizacija Srbije i zemalja Zapadnog Balkana, **Tivat, 2018.**

NAPOMENE UREDNIKA PREGLEDA (1994-2002)

Iako smo sasvim svesni da je devet odrflanih nau nih skupova Tehnologija, Kultura i Razvoj tek koren jedne mogu e tradicije, i da je potrebno jo– itavo mno–tvo ovih skupova da bi se stekli uslovi za jubilarni, smatrali smo umesnim da, u povodu odrflavanja ovogodi–njeg, X skupa, potsetimo na njegovu kratku istoriju.

U tu svrhu napravljen je ovaj Pregled **tema** dosada–njih skupova i **naslova radova** objavljenih u zbornicima. Pregled tema iskazuje veliku problemsku –irinu i, preko toga, mogu e i neskromnu programsku ambiciju organizatora skupa. Ali, onog trenutka kada je utvr en naslov skupa bila je prihva ena i sva nuflnost njegove tematske –irine i raznolikosti. Ovaj skup ne bi bio uspe–an ako bi se, u potrazi za programskom specijalizacijom, ograni io na ufle polje nau nog interesa od onog koje iskazuje svu –irinu kulture, tehnologije i razvoja. Jezgrovito iskazane, teme dosada–njih skupova su bile: *Interakcije tehnologije i kulture, Etički problemi nauke i razvoja, Obrazovanje, Razvojne specifičnosti malih zemalja, Naučne i tehnološke politike, Blokirani razvoj, Tehnički napredak tokom XX veka, Globalizacija, Univerzitetско obrazovanje, Kvalitet proizvoda, rada i života.*

U prvih devet –tampanih zbornika objavljeno je ukupno 188 radova; najvi–e u devetom i tre em Zborniku (35 i 33 rada, respektivno), najmanje u petom i etvrtom Zborniku (7 i 13 radova, respektivno). Broj autora radova je, razume se, ve i od broja radova –to se mofle uzeti, izme u ostalog, i kao doprinos ovog nau nog skupa timskom istrafliva kom radu. Naslovi radova, u okviru svakog pojedina nog skupa, iskazuju vi–edisciplinarnost razmatranja iste teme i razli itost istraflivakih i drugih stanovi–ta u okviru istog disciplinarnog pristupa. To bogatstvo stanovi–ta, pogleda i razumevanja razmatranih problema i toleratnost prema druga ijem mi–ljenju i obja–njenju, uz plodnu kriti nost, pokazali su se kao najve e vrednosti ovog skupa. Nakon naslova radova objavljenih u zbornicima dati su izvodi iz uvodnih re i i napomena urednika zbornika. Svrha ovih tekstova je ne–to detaljniji opis teme i rada svakog skupa.

Sedam od devet dosada–njih skupova odrflani su u vreme spoljnih sankcija, stalnog i rapidnog osiroma–enja ve ine stanovnika i institucija, gubitka i sasvim malih preostalih nada i perspektiva, skra ivanja vremenskih horizonata, konflikata sa svetom, nipoda–tavanja i nestanka mnogih pravih vrednosti, pojave brojnih grabefli i netrpeljivosti, gubitka elementarnih uslova za istraflivanja i iole dugoro na posve ivanja, duhovnog osiroma–enja i mnogo toga drugog, lo–eg ali duboko utisnutog u na–e sada–njosti i budu nosti. Rasprave vo ene na ovom skupu imale su, eksplicite ili implicate, i politike sadrflaje i stanovi–ta, bile su uvek kriti ne prema onome –to je zasluflivalo kritiku, uvek obrazloflenu, dokumentovanu, nikada sa namerom da budu, i u najmanjem, ina e izazovna balkanska politizacija i politiziranje. U esnici ovog skupa su bili, po profesiji ili po interesu i unutarnjoj vokaciji, istrafliva i u gotovo svim oblastima nauke, tehnolo–kog i kulturnog razvoja.

U esnike prvih nau nih skupova Tehnologija, Kultura i Razvoj potse amo, sa blagom setom, a one koji su se kasnije uklju ili u rad ovih skupova obave-tavamo, da su mnogi od odr\anih skupova, posebno prvi, imali veoma bogat umetni ki program druga i doda anja i, upravo zbog toga, veoma instruktivni za skupove u dolaze im godinama.

Na kraju, sa pravim zadovoljstvom isti emo da su dosada-nji skupovi bili uspe-ni zahvaljuju i, najpre u esnicima, potom organizatorima i, najzad, onima koji su dali finansijsku podr-ku skupu. Dosada-nji skupovi su bili organizovani sa gotovo nemogu e malim finansijskim i velikim radnim budfletom. To se pokazalo kao veoma teflak ali dobar poduhvat i pristup. Ste ena nezavisnost skupa od svega izvan njegove nau ne odgovornosti i slobode razmatranja predmeta i problema koji se skup bavi, je jedna od njegovih temeljnih i obavezuju ih vrednosti.

Sve one koji su pro itali ceo ili deo teksta ovog Prikaza sa zahvalno- u molimo da se pridrufe generisanju ideja i predloga za stalno unapre enje rada ovog skupa.

Vlastimir Mateji

Napomena uz nastavak pregleda (2003-2018)

Obeleflavaju i etvrt veka od po etka organizovanja nau nog skupa ōTehnologija, kultura i razvoj, i podstaknuti tuflnom istnom da profesor Vlastimir Mateji nije vi-e me u nama, organizovali smo 26. nau ni skup u Beogradu, 2-3. decembra 2019. godine, i posvetili ga njemu, kao idejnom tvorcu, i osniva u ovog nau nog skupa.

U fljelji da budu izdvojene i ponovljene sve mudre misli prof. Metaji a, promi-ljene i zapisane u uvodnim napomenama slede ih 16 zbornika radova nau nog skupa, na isti na in kao i u prvom pregledu, pored uvodnih napomena objavljujemo i sadrlaje ó liste objavljenih radova i njihovih autora. Novina je da je uz svaki naslov dodat i link na veb stanicu na kojoj se ceo zbornik, a po ev od desetog, nalazi. Zbornici radova od 10. do 25. objavljeni su na veb sajtu Centra za istraflivanje razvoja nauke i tehnologije Instituta Mihajlo Pupin www.pupin.rs/cirnt.

Du-ica Semen enko

I Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Beograd, 1994.

Tema skupa: Međuzavisnosti tehnologije, kulture i razvoja: teorijski modeli i istorijska evidencija

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Milorad Mladenovi : **Nauka i kultura**
2. Miodrag Rankovi : **Tehnološki razvitak na planu globalne sociologije i futurologije**
3. Vladimir Tambuk: **Atlantska matrica razvoja i njena budućnost**
4. Trivo Inđić : **Interakcija tehnologije i kulture na jugoslovenskom prostoru: istorijska evidencija i osnovni nalazi**
5. Smiljana Petrović : **Stare i nove tehnologije i istorijska svest na jugoslovenskom istorijskom prostoru u prvoj polovini dvadesetog veka**
6. Peđa Marković : **Tehnologija i društvo u međuratnoj Jugoslaviji**
7. Branimir Stojković : **Kulturološki značaj telematičke interakcijske kulture**
8. Dubravka Stajić : **Sindikata između populizma i tehnološkog razvoja**
9. Bofo Milošević : **Tehničko stvaralaštvo marginalnih grupa u procesu rada i kulturne osobenosti društvene sredine**
10. Vlastimir Matejić : **Novi proizvodni sistem na globalnom nivou i kultura na jugoslovenskom prostoru: ishodi najverovatnijih interakcija**
11. Aleksandar Despić : **Uloga promocije i popularizacije nauke i tehnologije u savladavanju otpora prema tehnološkom razvoju**
12. Milenko Gudić : **Novi razvojni obrasci za harmonizaciju interakcije tehnologije i kulture u ruralnim područjima: iskustva razvijenog sveta i šanse na jugoslovenskom prostoru**
13. Mirko Vujošević : **Operativni menadžment i kultura organizacije**
14. Ratomir Drakulić , Mirjana Drakulić : **Mogućnost IT prismotre – uzrok tehnostresa**
15. Momir Nikić : **Kultura i civilizacija: etimologija termina i pojma**

Reč urednika Zbornika

Saradnici jedne manje istraživke jedinice u Institutu "Mihajlo Pupin"ó Centar za istraživke razvoja nauke i tehnologije ó zadnjih 15 godina, naj e- e u saradnji sa istraživka ima doslovce -irom biv-e, SFR Jugoslavije, i sada-nje, SR Jugoslavije, sistematizovano istrafluju razvoj nauke i tehnologije i politike nau nog i tehnolo-kog razvoja. Tokom dugogodi-njih istraživanja sazrevali su nalazi o dubokoj, makoliko skrivenoj povezanosti i jakoj, makoliko te-ko uhvatljivoj, interakciji nauke, tehnologije i kulture na jugoslovenskom prostoru. Haoti nost ispoljavanja tih veza i interakcija je naj e- e prva slika

koju sistematsko posmatranje dobije kao indicaciju izuzetne slofenosti dinamike tih procesa i upozorenje da je potrebna izuzetna istrafliva ka brilljivost da bi se do-lo do nau no vrednih nalaza. Stohasti nost procesa i promenljivost relacija je pravi i najvafniji rezultat po-to definitivno obavezuje na napu-tanje kako tehnolo-kog determinizma tako i mehanicisti kih modela relacija izme u nauke, tehnologije, kuture, ekonomije i dru-tva u celini. Istrafliva ki rezultati su veoma jasno ukazivali na klju nu ulogu koju je igrala kultura u svim (ne)modernizacijskim procesima na jugoslovenskom prostoru. Ovi i drugi rezultati i hipoteza da e kultura na ovim prostorima veoma odre ivati stil, tip, dinamiku i efekte kako tehnolo-kog tako i op-teg razvoja, su nametnuli potrebu jednog okupljanja istrafliva a i drugih zainteresovanih koje bi podrflalo postoje a i potstaklo nova istraflivanja interakcija kulture, tehnologija i razvoja na jugoslovenskom prostoru. Po-to je u pitanju pravo interdisciplinarano i multidisciplnairano istraflivanje, mislilo se da bi nau ni skup bio dobar na in da se na u zajedno inflenjeri, istrafliva i u prirodnim naukama, sociolozi, ekonomisti, filosofi, antropolozi, istori ari i drugi i da poku-aju da se me usobno razumeju, da shvataju i nalaze drugih disciplina obogate svoju i da, moflda, uspeju da pokrenu istrafliva ke projekte, uspostave nove mreffe istrafliva a, razviju baze podataka itsl. A sve sa ciljem da se bolje razume taj veoma slofeni odnos tehnolo-kog i kulturnog razvoja i njihova veza sa integralnim razvojem na na-em prostoru.

Ovim namerama je veoma pomogla 140. godi-njica ro enja Mihajla Pupina po-to je Upravni odbor Instituta "Mihajlo Pupin" odlu io da bi proslava ove godi-njice bila znatno sardrfajnija ako bi jedna od njenih manifestacija postala trajna. Tako je odlu eno da Institut "Mihajlo Pupin" svake godine, zajedno sa drugim nau nim organizacijama, uprili i nau ni skup "**Tehnologija, Kultura i Razvoj**", uvek sa posebnom osnovnom temom. Prvi skup je odrflan decembra 1994. u Beogradu sa namerom da jednim op-tim uvidom i pregledom bude osnova za kasnije skupove. Razume se, im ne-to treba da bude osnova mora biti dosta -iroko ó radi stabilnosti onoga -to e se na toj osnovi praviti ó i tako je ovaj skup imao tri veoma ambiciozne teme: (1) ispoljena me uzavisnost tehnologije i kulture na globalnom nivou ó istorijska analiza, (2) istorijska evidencija i osnovni nalazi o interakciji tehnologije i kulture na jugoslovenskom prostoru i (3) mogu e budu e interakcije tehnologije, kulture i razvoja na jugoslovenskom prostoru.

U ovom Zborniku se nalazi 15 radova. Prva tri rada najvi-e pripadaju prvoj temi; narednih -est radova bave se drugom temom dok je zadnjih -est radova bilo saop-teno i pripremljeno za Zbornik u okviru tre e teme. Nekoliko veoma aktivnih u esnika u radu ovog skupa (Zvonko Mari , Mihajlo Markovi , Miroslav Kope ni, Boffidar Adffi , Sini-a Davitkov i Slobodan Stojanovi) nije stiglo da pripremi svoj rad za ovaj Zbornik, -to je gubitak kako za izdava a tako i za itaoca. Taj gubitak je, nadamo se, samo privremen jer e se svaki naredni skup, u okviru svoje strogo definisane teme, vra ati predmetima rasprave koja je vo ena na prvom skupu. Tu priliku organizator e, uvereni smo, iskoristiti i za objavljivanje radova sa ovog skupa kojih nema u ovom Zborniku.

U nadi da e rasti -anse da se razvoj u SR Jugoslaviji zasniva na nau nom znanju, na kulturom profetim tehnologijama, na podstaknutoj i omogu enoj kreaciji, na sistemu i

institucijama otvorenim za sve interakcije i sva povezivanja sa spoljnim svetom, na razvojnoj infrastrukturi koja podržava nastanak kreativnog i neimitativnog društva i na slobodi svih etički prihvatljivih izbora, preporučujemo ovaj Zbornik radova istaocima sa željom da se pridruže istraživaju, možda osnovnog i sva njegova, problema narednog veka: kako da se ostvari istovremeno onaj (materijalni i tehnološki) i duhovni (kulturni) razvoj koji čuva i obogaćuje prirodne i kulturne vrednosti svakog lokaliteta, države i ga pritom otvorenim prema svetu.

II Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Herceg Novi, 1995.

Tema skupa: **Etički problemi nauke, tehnologije i razvoja**

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Dragutin P. Vukoti : **Etički izazovi u savremenoj medicini**
2. Milorad Mladenovi : **Naučna politika i etika**
3. Vlastimir Mateji : **Etički problemi naučnoistraživačkog sistema u tranziciji – slučaj SR Jugoslavija i neke generalizacije**
4. Ljubica Raki : **Kvazi nauka i pseudonauka – u kontekstu etičkih problema nauke**
5. Dragoljub Mirošević : **Moral, nauka i moć**
6. Zoran Vidojevi : **Etika naučne odgovornosti, politička moć i kriza civilizacije**
7. Milan Popović : **Društvene nauke i etika: iskustvo XX veka**
8. Miodrag Janićić : **Nauka između etike i ekonomije u vremenu transformacije društvenog sistema – problemi i moguća rešenja**
9. Mirko Vučković : **Tehnički i etički aspekti procene rizika u procesima odlučivanja**
10. Uroš Kutlačić : **Inovativnost u firmi – perspektiva razvoja i potencijalni izvor konflikata**
11. Momir Nikić : **Tehnologija i moral u antropološkom ključu**
12. Mirjana Drakulić, dr. Ratimir Drakulić : **Hakerska etika u kontekstu profesionalne etike informatičara**
13. Dragoljub Todić : **Etički kriterijumi u međunarodnopravnim instrumentima i jugoslovenskom zakonodavstvu u oblasti životne sredine**
14. Mihael Dleski : **Ekonomski, ekološki i etički kriteriji razvoja: problem izbora**
15. Milenko Gudić : **Etička pitanja savremenog menadžmenta u kontekstu paradoksa i novih paradigmi razvoja**
16. Branimir Jović : **Integralnost i uravnoteženost – osnovni kriterijumi etički zasnovanog razvoja u Jugoslaviji**
17. Ljubica Zjajić : **Uticaj privatne svojine na razvoj tržišne privrede i etički aspekti razvoja**

18. Milosav or evi : **Etički problemi u razvoju automobila**
19. Aleksandar Ivi : **O nekim aktuelnim problemima naučnog istraživanja u matematici u SRJ**
20. Sanda Ra-kovi : **Etički problemi grupne psihoterapije bolesnika obolelih od post-traumatskog stres sindroma**
21. Jelisava Kalizi : **Urbani prostor i vrijeme – prostor**
22. Neboj-a Ivan evi : **Etika i naoružanje**

Reč urednika Zbornika

Osnovna tema ovog nau nog skupa je proiza-la iz stalne potrebe da se nau ni radnici, inženjeri, istrafiiva i i planeri razvoja zamisle nad eti kim sadrflajem i implikacijama poslova kojima se bave i rezultata koje dobijaju. Tema se nametnula brojnim a velikim rizicima koje nose potencijalne zloupotrebe sve mo nije nauke, sve potrebnije tehnologije i sve prisutnije felje za materijalnim bogatstvom i rastom proizvodnje i potro-nje. Temu su u inile posebno aktuelnom nekolike zadnje godine, koje se kod nas karakteri-u svim siroma-tvima, me u kojima je najvi-e naraslo moralno. Najzad, ovaj skup se pridrufluje raspravama o kraju ovog stole a u vezi ega nas brine moralna osiroma-enost samog smisla ve ine ljudskih pregnu a a ohrabruje rastu a svesnost ove anstva o tome i obe avaju a spremnost da se, temeljito i razlofno, postave brojna moralna pitanja savremenog oveka. Mi znamo da me u savremenim moralnim pitanjima nije najvi-e eti ko pitanje u nauci ó ali je i ono naraslo. Mi smo svesni da moralne dileme upotrebe i mogu e zloupotrebe rastu eg tehnolo-kog znanja nisu najve e dileme ni savremenog sveta niti pak na-e zajednice ó ali i one su sasvim velike i u svetu i kod nas. Mi mislimo da su eti ki problemi razvoja manji od eti kih problema siroma-tva ali isto tako mislimo da je ostalo mnogo poslova i da je potrebno mnogo mudrosti i odgovornosti da bi se, eventualno, na-li putevi rasta i razvoja koji uvaju i oboga uju na-e moralne vrednosti.

Nau ni skup o kome je re bavio se sa tri posebna predmeta. Najpre, eti kim problemima nauke, u vezi ega je saop-teno devet radova, koji se u ovom Zborniku nalaze pod rednim brojevima od 1 do 9. Potom, eti kim problemima tehnologija, posebno savremenih i, najja e fokusirano, na eti ke pretnje koje poti u iz fascinantnih rezultata genetskog inženjerstva i sveprekrivaju ih informacionih i komunikacionih tehnologija. Na ovom delu rasprave podneseno je -est radova koji se u ovom Zborniku nalaza pod rednim brojevima od 10 do 15. Najzad, tre i predmet i sinteza cele rasprave bili su posve eni eti kim problemima razvoja: razne vrste mo i i itava bogatstva njihovih zloupotreba, eti ka pitanja o uvanja i za-tite flivotne sredine, problemi razvoja sa stanovi-ta sadrflaja urbanog prostora pa sve do eti kih problema koje susre e, a ne sme da izbegne, projektant novog prakti nog proizvoda kao -to je novi automobil. Za ovu raspravu saop-teno je devet priloga, koji su u ovom Zborniku ure eni po ev od rednog broja 16 do 24.

III Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Palić, 1996.

Tema skupa: Obrazovanje za uravnoteženi kulturni i tehnološki razvoj pojedinca i društva

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Potrebni uslovi i stvarno stanje valjane modernizacije obrazovanja u SR Jugoslaviji**
2. Dragutin Vukoti : **Prednosti svestranog obrazovanja**
3. Trivo In i : **Tehnologija i obrazovanje-instrumenti represije ili oslobođenja**
4. Vojo An us: **Inženjersko obrazovanje u Srbiji – istorijski razvoj i pouke**
5. Dragutin Drafi : **Zapažanja jednog naučnog časopisa**
6. Milo–Nemanji : **Inteligencija i stvaranje kulturnog obrasca za razumevanje sveta**
7. Milojko Lazi , Ljiljana Dragovi : **Obrazovanje za naučno-istraživački rad**
8. Pavle Gazivoda: **Obrazovni sistem Crne Gore**
9. Vigor Maji : **Pokušaj izgradnje sistema izvanškolskog dodatnog naučnog obrazovanja na predakademsom nivou**
10. Velimir Tomanovi : **Obrazovanje i razvoj u Srbiji**
11. Aleksandar Despi , Borislav TMrdi : **Poslanstvo muzeja nauke i tehnike u novom obrazovanju**
12. Tmfika Alibabi : **Samoobrazovanje-odgovor na izazov promene**
13. fiivota or evi : **Školsko-vaspitne osnove obrazovanja i obuke u sve bržim promenama**
14. Mi–a Jandri , Vesna Mili evi : **Znanje u uslovima globalizacije i kompjuterizacije – strategijski interes jugoslovenske privrede**
15. Nada Ka avenda-Radi : **Obrazovanje kao faktor kvaliteta življenja u slobodnom vremenu**
16. Du–an Babovi , Neboj–a To–kovi , Dragan Popovi : **Permanentno obrazovanje u funkciji menjanja kulture preduzeća u oblasti prerade metala**
17. Ratomir Drakuli , Mirjana Drakuli : **Društveni, pravni i etički aspekti informatike – šta od toga nedostaje u obrazovanju informatičara?**
18. Smiljana Jovovi , Dragan o kalo: **Mogući negativni efekti tehnološkog razvoja i novi sadržaji obrazovanja**
19. Dragoljub Todi , Gordana Mili evi : **Obrazovanje i javna svest u međunarodno-pravnim instrumentima u oblasti životne sredine**
20. uro Kutla a : **Informacione tehnologije u obrazovnom sistemu: izazov i potreba, rizik i investicija u budućnost**
21. Milenko Gudi : **Obrazovanje za menadžment – u potrazi za suštinom**

22. Vera Mini , Gordana Ajdukovi : **Obrazovanje i menadžment – pretpostavke razvoja**
23. Boflo Milo–evi : **Obrazovanje i proces rada u savremenom društvu**
24. Milosav or evi : **Obrazovanje zaposlenih – uslov za razvoj pojedinca**
25. Mirko Vujo–evi , Suzana Stamatovi : **Izazovi u nastavi operacionih istraživanja u Jugoslaviji**
26. Danimir Mandi , Larisa Jovanovi : **Interakcija novih inforamacionih tehnologija i modernih metoda u obrazovanju**
27. Ljubica Zjali : **Menjanje pristupa obrazovanju**
28. Robert Molnar, I–tvan erni ek: **Permanentno obrazovanje – imperativ budućeg društva**
29. Gabrijela Kragujevi : **Dobro fizičko zdravlje**
30. Nikola Toma–evi : **Intuicija, percepcija i mišljenje kao indikatori konstruktorskih sposobnosti**
31. Jelisava Kalezi : **Istraživanje prijemne meditacije u procesu učenja nacrtno geometrije**
32. Milorad Mla enovi : **Visoko obrazovanje u veku znanja i informatike**

Reč urednima Zbornika

Organizatori ovog nau nog skupa stavili su navedenu temu i problem na "dnevni red" iz vi–e razloga, od kojih ovde navodimo nekoliko najvaflnijih.

Prvo, obrazovanje se ti e svih i svakog i, stoga, zahteva razmatranje i razumevanje iz svih uglova i sa svih stanovi–ta; u pitanju je, u punom smislu re i, multidisciplinarni problem bavljenje kojima je sama su–tina ovog nau nog skupa.

Drugo, ni u kojoj ljudskoj delatnosti ono –to se radi danas ne odre uje u tolikoj meri budu nost celog dru–tva kao –to je to slu aj sa obrazovanjem. Druga ije re eno, kakvo obrazovanje danas, takvo dru–tvo sutra ali i u sve daljoj budu nosti.

Tre e, nauka i tehnologija se veoma brzo razvijaju –to e re i da brzo zastarevaju tehnolo–ka i druga znanja. Ovo dovodi sistem obrazovanja ili do brze promene, sa svim posledicama koje ima visoka dinamika, ili do brzog zastarevanja. O uvanje pravih vrednosti uz prisustvo brzih promena je sasvim nov zadatak za ije re–enje jo–uvek nemamo iskustvo iz valjane prakse.

etvrto, nau ne i tehnolo–ke promene imaju nesumnjiv, iako nekada nejasan, uticaj na kulturu i sistem vrednosti. Materijalni i tehni ki razvoj, koji sve vi–e proisti e iz nau nog i tehnolo–kog napretka, generi–e velike promene u kulturama naroda. U pitanju je sve ja i konflikt izme u starog i novog koji, usled brzog zastarevanja postoje eg stanja stvari postaje ó u na–em nasle enom doffivljanju protoka vremena ó sve vi–e borba izme u novog i najnovijeg. Za mnoge artefakte nema dovoljno vremena da se potpuno doffive i da se ispolji njihov pun uticaj; mnoge tvorevine nestaju veoma brzo nakon svog nastanka. Takve tvorevine postaju sve vi–e ne–to sasvim prelazno i prolazno. Sve u svemu, flivimo u vremenu prepunjenom novim doga ajima i tvorevinama i njihovim brzim promenama i nestajanjima.

Peto, možda i najvažnije, evidentno je nezadovoljstvo sistemom obrazovanja –to je dalje, samo po sebi, sasvim dovoljan razlog za razmatranje korena tog nezadovoljstva. Organizatori ovog skupa su htjeli da se pogleda u stanje sistema obrazovanja u SR Jugoslaviji i da se potrafi odgovor na pitanje: kakav treba da bude sistem obrazovanja da bi omogući i pojedincu i društvu, da se razvijaju uravnoteženo, kako u materijalnoj tako i u kulturno-duhovnoj sferi. Polazno uverenje, prema kome, bez nalaženja ove ravnoteže nema ni materijalnog ni kulturno-duhovnog razvoja veoma je potvrđeno tokom rada skupa i dovoljno jasno saopšteno u veštem broju radova objavljenih u ovom Zborniku.

Rad skupa bavio se sa tri posebna predmeta koje navodimo koje bi trebalo biti od koristi itaocu ovog Zbornika. Prvi, razvoj obrazovanja u Srbiji i Crnoj Gori, u kontekstu njihovog kulturnog i tehnološkog razvoja, sa naglaskom na istorijsku analizu uspeha i nedostatka. Drugi, obrazovanje za razumevanje sveta, kreativan rad, bolji život i lakše svestrano i stalno učenje. Treće, veoma ograničene moguće nastoje modernizacije obrazovanja u SR Jugoslaviji.

IV Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Igalo, 1997.

Tema skupa: **Razvojne specifičnosti malih zemalja**

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Razvojne specifičnosti manjih zemalja**
2. Obrad Miki : **Tehnološka politika malih zemalja u razvoju**
3. Zagorka Golubovi : **Kulturni činioci krize identiteta i razvoja s osvrtom na jugoslovensku krizu**
4. Đuro Kutlaga : **Tranzicija i NT sistem – stanje, efekti, perspektive**
5. Dobrica Čosi : **Ako se Srbi ne prilagode svetu ostaćemo narod parija i bede**
6. Vida Ognjenovi : **Mala prodavnica retkosti – ili velika robna kuća**
7. Milorad Mladenovi : **Transfer tehnologije kroz istoriju i kulturu**
8. Ljubica Zjali : **Kulturni identitet i njegove reakcije na tehnološki razvoj**
9. Smiljana Jovović , Ljubica Despotović , Suzana Stamatović : **Kulturni identitet mladih u Vojvodini krajem devedesetih**
10. Miroslav Čorović : **Integritet kao uslov identiteta**
11. Dragoljub Todić , Gordana Petković : **Suverenost na prirodnim bogatstvima**
12. Predrag Petrović , Lazar Lukić : **Svetski trendovi u multimedijским telekomunikacijama, tehnologijama i servisima i njihov uticaj na SR Jugoslaviju**
13. Nikola Marković : **Jedan pristup proučavanju uticaja informacionih tehnologija na kulturni razvoj**

14. Miodrag Gvozdenov: **Virtualna realnost – potencijalni uslovi za razvoj u nacionalnim okvirima malih zemalja**
15. Bogomir Dimitrijevi : **Regionalna specifičnost i transfer biotehnologije**
16. I-tvan erni ek, Robert Molnar, Anamarija erni ek: **Sinergetski efekti integrisanja kulturnih, tehničkih i ostalih potencijala na razvoj regija i država**
17. Mirjana Drakuli , Ratomir Drakuli : **YU menadžeri i razvoj informatike**
18. Nikola Toma-ev: **Značenje, implikacije i ograničenja: ličnost u kulturi i ličnost i kultura**
19. Slavenko Grgurevi : **Efekti ekonomske globalizacije i regionalne saradnje na male zemlje**

Reč urednika Zbornika

Podneseni radovi i rasprave na ovom naučnom skupu bili su posvećeni interakciji između u kulturnog identiteta i tehnološkog razvoja manjih zemalja, sa empirijskom evidencijom i stavovima koji su se odnosili, prvenstveno i najviše, na SR Jugoslaviju. Ovaj predmet razmatranja nametnuo se, s jedne strane, najnovijim a veoma utemeljenim nalazima da su ekonomski i socijalni razvoj sve više uslovljeni valjanim tehnološkim razvojem o koji je, inače, veoma specifičan problem manjih zemalja o i, s druge strane, u nas veoma raširenim uverenjima, pri čemu i nagađanjima prema kojima tehnologije uvek uništavaju kulturni identitet, pogotovu ako su preuzete iz drugih kultura o to je inače neizbežno za sve tehnološki razvijajuće zemlje, među njima najviše za male zemlje. Brojna su i razumljiva nerazumevanja interakcija između tehnologija i kulture, svuda pa i kod nas. Usled toga, pred novim problemima i izazovima razvoja zasnovanog dominantno na novim tehnologijama, ljudi su kritički obazrivosti prema potencijalnim rizicima i sklonosti ka redukcionističkim, fatalističkim i ignorantskim razumevanjima i stavovima. U našem slučaju problem ekonomskog razvoja zemlje, posmatran sa stanovišta tehnološkog napretka, često i napadno se redukuje na problem izbora između (a) ekonomskog i tehnološkog razvoja koji je nužno praćen zabrinjavajućim porastom kulturnog identiteta i (b) očuvanja kulturnih vrednosti i osobenosti sa materijalnim razvojem zasnovanim na tradicionalnim tehnologijama i privrednoj strukturi zasnovanoj na intenzivnom korišćenju prirodnih resursa.

U susretu sa ovako postavljenim problemom izbora koncepta i sadržaja razvoja, organizatori ovog naučnog skupa su njegov osnovni predmet (temu) dekomponovali na sledeće četiri teme:

1. Uticaj kulturnog identiteta na generisanje krize i uspostavljanje ograničenja na razvoj u SR Jugoslaviji;
2. Povoljno i moguće zasnivanje socio-ekonomskog razvoja SR Jugoslavije na prirodnim resursima, nasleđeno iz rada predaka i novom znanju;
3. Očuvanje, obogaćenje i raširenje kulturnog identiteta SR Jugoslavije kao faktor povoljnog i mogućeg razvoja SR Jugoslavije;
4. Prednosti i rizici otvaranja malih zemalja tehnološkim i kulturnim uticajima.

Detalje rasprave i neke od odgovora na pitanja sadržana u četiri gore navedene teme na i ete, dragi čitaoci, u radovima ovog Zbornika. U ovim napomenama navešemo samo jednu sintezu razumevanja napred postavljenog pitanja izbora koncepta i sadržaja razvoja SR Jugoslavije. U najkraćem, reči su sledeće.

Prvo, napred navedena dilema izbora koncepta razvoja je toliko redukcionistička da je, prosto, lažna. Ekonomski, tehnološki i kulturni razvoj ne moraju biti međusobno konfliktni, pogotovu nisu međusobno isključivi. Postoje koncepti razvoja u kojima se simultano mogu ostvariti ekonomski, tehnološki i kulturni razvoj.

Drugo, problem razvoja malih zemalja, pogotovu problem njihovog tehnološkog napretka, je drugačiji nego što je to slučaj sa velikim zemljama. Međutim, problem razvoja malih zemalja se može rešavati jer veličina zemlje nije toliko veliko ograničenje kakvim se često, a neosnovano uzima da jeste.

Treće, značaj razvojnih faktora se pomera od materijalnih i "tvrdih" ka nematerijalnim i "mekim" tj. od prirodnih resursa ka resursima stvorenim od ljudi, u prvom redu ka znanju. Ovo pomeranje značaj razvojnih faktora smanjuje istorijski uoljivu razvojnu prednost velikih zemalja u odnosu na male.

Četvrto, razvoj malih ali i velikih zemalja je veoma određen kvalitetom socio-ekonomskog i institucionalnog sistema, obuhvatnošću i kvalitetom obrazovanja stanovništva i vrednosnim orijentacijama tj. vladajućim kulturnim obrascima.

Predhodni nalazi vode ka sledećoj sintezi. Razvoju sklone kulture podstiču ekonomski razvoj i oblikuju tehnologije i tehnike napredak tako da sebe podstiču i razvijaju; kulture koje se opiru razvoju nameću ograničenje od spoljnih uticaja sve dok energiju ne iscrpu na uzaludne konzervativne reakcije na spoljne i unutrašnje izazove, nakon čega se te kulture na kraju evinama ekonomske, socijalne, tehnološke i druge zaostalosti, postaju i deo ruševina koje su same izazvale. Ovaj nalaz se veoma odnosi i na naše razumevanje i ponašanje u vezi sa ekonomskim, tehnološkim i kulturnim razvojem. Sklonosti ka zatvaranju i pozivanje na razvojne koncepte, koja je valjanost iscrpljena već krajem devetnaestog stoleća, nisu zanemarljiv singularitet tekućeg stanja duha i mišljenja već veoma zabrinjavajuća odricanja od izazova, mogućnosti i nužnosti razvoja, obrazlagana često zavodljivom iako neodrživom argumentacijom,

Ove uvodne napomene završavamo saopštavanjem nepromenljivog stava urednika i redaktora ovog Zbornika da se saopštavaju ideje i nalazi svakog autora. U zamenu za to, kako je navedeno i u napomenama za predhodne zbornike radova sa ovih skupova, svaki autor ušiva punu zaslugu i nosi potpunu odgovornost za osnovanost, kvalitet i održivost svojih nalaza.

V Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Palić 1998.

Tema skupa: **Dosadašnja iskustva i pretpostavke za dobru naučnu, tehnološku i razvojnu politiku u SR Jugoslaviji**

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Identifikacija i analiza generičkih naučnotehnoloških politika u Jugoslaviji za period 1947-1998. godine**
2. Obrad Miki : **Predlog transformacije istraživačko-razvojnog sistema u Republici Srbiji.**
3. Vera Lap evi -Petkov : **Međunarodna naučnotehnološka saradnja SR Jugoslavije: ciljevi, značaj i sadržaj strategije**
4. Du-ica Semen enko, uro Kutla a: **Kreiranje IR u Evropskoj uniji**
5. Stana Petrovi : **Sprovođenje naučno-tehnološke politike u SR Jugoslaviji i Republici Srbiji**
6. uro Kutla a, Milojko Lazi . **Aktuelno stanje naučnoistraživačkog sistema SR Jugoslavije**
7. Dragoljub Todi , Larisa Jovanovi : **Politika naučnotehnološkog razvoja i politika zaštite životne sredine**
8. Momir TMarenac, Lazar Luki , Biljana Markovi : **Aktuelnost nastavnih planova mašinskih fakulteta sa stanovišta determinisane politike tehnološkog razvoja – slučaj Republike Srpske**
9. Dragutin Vra ar: **Marketinška podrška istraživanjima i razvoju**
10. Dragomir Jovanovi : **Zašto se inženjeri železničkog mašinstva nerado upuštaju u razvoj domaćeg vagona za kombinovani saobraćaj**
11. Nikola Markovi : **Realizacija strategije razvoja informatike u SR Jugoslaviji**
12. Marinko Bo-njak: **Uspostavljanje produktivne povezanosti razvojnih politika u SR Jugoslaviji**
13. : **Национальная научно-техническая политика в переходный период**

Reč urednika Zbornika

Osnovna tema ovog nau nog skupa je nekoliko zadnjih decenija od zna aja za ukupan razvoj na-e zemlje. Ali taj zna aj nije bio pra en potrebnom uspe-no- u jer, tokom tih decenija, nismo bili zadovoljavaju e uspe-ni u kreiranju, na-im razvojnim potrebama primerene, nau ne i tehnolo-ke politike. Zadnjih godina potraga za dobrom nacionalnom

naukom i tehnološkom politikom potpuno je potisnuta drugim, novim i starim, problemima, interesima i nekompetentnostima. Tako se došlo do redukcije ove politike, u najboljem slučaju, na alokaciju opadajućih realnih vrednosti budžetskih sredstava izdvojenih za istraživanja. Ova redukcija sredstava ali i razvojnih vizija u oblasti nauke i tehnološkog sistema zemlje odavno je prešla kritičnu granicu otkrivanja osnovnih istraživanih uslova i osnova. Bukvalna borba za preživljavanje, na stalno opadajućim nivoima razvojnih aspiracija, veoma je pogoršala stanje, ulogu i razvojne izgled istraživanih jedinica, posebno onih koje su bile razvijene, jake i sa jasnom i nezamenljivom poslovnom, proizvodnom i razvojnom ulogom za firme u kojima su se nalazile. Obnavljanje istraživanih opreme, modernizacija ove opreme se i ne pominje, odgođena je svuda: u istraživanim institutima, na univerzitetima, u privrednim organizacijama. Neki od nosilaca naučnih znanja i tehnoloških inovacija, kao što su knjige, časopisi, patenti itd. postali su retkost u većini istraživanih organizacija. Alarmantan broj talentovanih i potvrđenih istraživanih, posebno iz instituta i sa univerziteta, je napustio zemlju; primetan deo istraživanih populacije koja je radila u privrednim preduzećima ostao je bez istraživanih poslova a time i bez mogućnosti da održi svoj istraživani potencijal i kvalitet, ništa da se ni ovde ne kafi otkrivenim jazovima koji nas udaljava od novih razvojnih oportuniteta i ubrzanog nauke i tehnološkog razvoja u svetu. Nauka i tehnološka istraživanja u našoj zemlji, i sistem u okviru koga se obavljaju, došli su do onog nepoželjnog stanja koje se otkriva gubljenjem uloge koju treba da ima nauka u kulturnom, privrednom i socijalnom razvoju našeg društva, zastarelo u materijalne i informacione infrastrukture, odsustvom istraživanih i razvojnih izazova i programa koji su u jasnoj funkciji socijalnog i ekonomskog razvoja zemlje i iscrpljenom sposobnošću u istraživanih sistema zemlje da primi i produktivno zaposli nove generacije istraživanih.

U ovakvom stanju našeg naukoistraživanih sistema i u poznatim domaćim i međunarodnim okolnostima, ovaj skup je tražio odgovore na pitanje: kako doći do one politike nauke i tehnološkog razvoja naše zemlje koja je zasnovana na našim kulturnim, materijalnim, institucionalnim, kreativnim i drugim potencijalima i ograničenjima što omogućiti da naš nacionalni naučni, tehnološki, odnosno inovacioni sistem, efikasno ostvari svoje unutrašnje i spoljne razvojne ciljeve i doprinose. Potreba za dobrom naukom i tehnološkom politikom zemlje jednako je velika kao što su to i potrebe za dobrom ekonomskom, izvoznom, socijalnom i drugom nacionalnom politikom. Da bi se došlo do takve nauke i tehnološke politike nužno je da se kritički, argumentovano i kreativno razmotre dosadašnji uspjesi i promašaji u ovoj oblasti; da se objektivno utvrdi stanje svih komponenti nacionalnog istraživanih potencijala, uključivo njegovu unutrašnju strukturu i spoljnu povezanost i da se, na osnovu toga, identifikuju nužne promene misije, strukture, ponašanja i efikasnosti istraživanih sistema.

Naučni skup nije radove sadrži ovaj Zbornik bavio se, sa nejednakom posvećenošću, svim napred navedenim elementima njegove osnovne teme. Deo nalaza skupa sadrže radovi objavljeni u ovom Zborniku dok je preostali deo tih nalaza rezultat rasprava koje su vođene na skupu a koje, to sa odlaganjem navodimo, nisu objavljene u ovom Zborniku. Sinteza rezultata vođenih rasprava, u njima, bila bi sledeća. Prvo, dobra je samo ona ekonomsko-socijalna razvojna politika naše zemlje koja se veoma zasniva na savremenoj tehnologiji i

stoga savremenoj nauci; ideje da razvoj naše zemlje treba da bude dominantno resursno intenzivan su staromodne, inferiorne i razvojno nepoželjne. Drugo, razvoj koji se zasniva na intenzivnom korišćenju savremenih tehnologija uslovljen je adekvatno struktuiranim inovacionim sistemom zemlje; ideje da ovaj sistem treba da bude dominantno izvan privrede su, takođe, zastarele, inferiorne i neefikasne čak i za unutrašnje razvojne ciljeve nauke. Savremeni tehnološki razvoj uslovljen je razvojnim interesima privrede i njenim unutrašnjim sposobnostima da najviše i deo razvoja, adaptacija i adopcije tehnologija izvrši svojim unutrašnjim istraživim kapacitetima. Treće, prethodni nalaz, suprotno starim uverenjima, uslovljen je kvalitetnom javnom, tj. vladinom, politikom nauke i tehnološkog razvoja zemlje i kompetentnostima da se same i implementiraju međusobno zavisne i uzajamno potpomažuće razvojne politike u svih oblastima. Četvrto, ovi poslovi su veoma složeni pa je njihovo valjano obavljanje uslovljeno, koliko kvalitetom političkog, ekonomskog i socijalnog sistema toliko i poznavanjem dinamike i unutrašnjih zakonitosti nauke i tehnološkog razvoja. Peto i konačno, izuzetno iskustvo, posebno onog koje je ugledno, je nezaobilazna aktivnost u ukupnom poslu pravljenja i implementacije razvojnih politika zemlje, sektora i, barem, firme.

Ovaj Zbornik sadrži ukupno 13 radova. Zbornik je izašao iz tampa sa kašnjenjem, u odnosu na vreme pojave zbornika sa prethodnih skupova, od oko godinu dana. Osnovni razlog ovome je nedostatak sredstava za isplatu troškova tampa, koji su inače veoma mali, što znači da je postalo veoma teško pribaviti i sasvim skroman iznos sredstava za objavljivanje radova sa jednog nekomercijalizovanog i stoga nekomercijalnog skupa. Ovo kašnjenje je još jedan indikator stanja u kome se nalazi našo istraživski sistem zemlje, možda manje važan nego brojni drugi, ali i on opominje da je stanje uslova u kojima se nalazi nacionalni istraživski sistem indikacija, ma koliko to izgledalo udno sa stanovišta koja pripadaju devetnaestom veku, stanja u kome se nalazi društvo u celini. Možda i malo više: u kome se društvo nalazi i u svojoj sagledivoj budućnosti.

VI Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Herceg Novi, 1999.

Tema skupa: Nauka, tehnologija i kultura pred izazovima blokiranog razvoja, sa posebnim osvrtom na SR Jugoslaviju

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Dragutin Vukoti : **Sumrak tehnološke progresije praćene moralnom regresijom**
2. Vlastimir Mateji : **Tri novija objašnjenja blokiranja razvoja: suština i primena na slučaj SR Jugoslavije**

3. Petar Gruji : **Strukturne promene u društvu pod spoljašnjom kvazi izolacijom i unutrašnjom političkom blokadom**
4. Uro Kutla a: **Prioriteti naučno-tehnološkog razvoja zemalja OECD i EU – ima li mesta za zemlje u tranziciji?**
5. Du-ica Semen enko: **Postupci i procedure za uključivanje u projekte Evropske unije**
6. Svetlana Stojanovi -Kutla a: **Traganje za harmonijom**
7. Momir Mrenac, Biljana Markovi , Lazar Luki : **Uticaj ekonomske blokade i agresije NATO alijanse na SR Jugoslaviju na razvoj Republike Srpske**

Reč urednika Zbornika

Na ovom naučnom skupu je saopšteno 20 radova, od kojih je za ovaj Zbornik pripremljeno samo sedam radova. Pošto je urednik ovog Zbornika dobio samo deo ukupnog sadržaja skupa, deo prostora za urednikove napomene se iskoristiti da se, detaljnije nego što se do sada činilo, objasni nameravani i ostvareni sadržaj priloga i rasprava na ovom skupu.

Tokom cele poznate nam istorije razvoja uo eni su brojni slučajevi stagnacije i regresije, kako ekonomskog tako i drugih područja razvoja ljudskih zajednica: nauke, tehnologije, kulture, obrazovanja, morala, sposobnosti preživljavanja i razvoja, zdravlja itd. Razlozi tome su brojni, mehanizmi koji dovode do regresija i stagnacija su još uvek nepotpuno istraženi a putevi napredanja razvojno nepoželjnih stanja ne nalaze se u nekoj "knjizi recepata" o prevladavanju regresija u razvoju. Pošto takve knjige nema, putevi deblokiranja razvoja mogu se tražiti samo onom uspešnom kreacijom koja se zasniva na dubokom poznavanju specifičnosti svakog posebnog slučaja i razumevanja pojava, procesa i mehanizama koji su opštevaže i za sve ili bar za većinu njih problema regresije i stagnacije u razvoju. Istorija ljudskih zajednica, od antičkih do modernih, je i spisak uspona i padova u razvoju sa pokušajima da se usponi održe, padovi spreče, iz zaostajanja pređu u napredak i u njemu što duže ostane. Statistika ljudskih uspeha i neuspeha u bavljenju ovim poslovima, koliko potkrepljuje naše osnove za optimizam toliko i uverava da te osnove još nisu samo sa povećanjem našeg razumevanja svih fenomena razvoja, bilo da je u pitanju željeni bilo neželjeni ishod napora i odnos zajednice prema problemima razvoja.

Zadnje decenije dvadesetog veka problem razvoja je veoma aktuelizovan, posebno nakon kriza izazvanih, ili samo obelodanjenih, velikim poremećajima cena nafte i drugih nosilaca energije. Nakon zlatnih pedesetih i šesdesetih, najviše za industrijalizovani svet i za zemlje u procesu intenzivne industrijalizacije, došlo je do: stope rasta društvenog proizvoda su brzo opadale približavajući se nuli, budžetski deficiti su vrtoglavo rasli, nesigurnost investiranja prelazila je granice podnošljivog rizika, počele su rasprave o predimenzioniranim kapacitetima visokog obrazovanja i o velikim budžetima za istraživanja i razvoj, dugovi zaduženih su rasli sa porastom nemogućnosti da ih otplate, novi tehnološki sistem je istiskivao postojeće ali ipak „na unare vidimo svuda, sem u ekonomskim statistikama - kako je celu dramu nultog rasta jezgrovito izrazio nobelovac R. Solou. Problem odnosa rasta i

razvoja postao je predmet akademskih, političkih, laičkih i drugih diskursa širom sveta, izazvan koliko padom stopa rasta društvenog proizvoda, bar toliko i ekološkim problemima i prodiranjem novih vrednosnih sistema.

Zadnju deceniju dvadesetog veka, posmatrano sa stanovišta razvoja, karakteristična izvesna stabilizacija ekonomskog rasta i tehnološka modernizacija industrijalizovanih zemalja, krah političko-ekonomskih sistema zemalja socijalističkog lagerskog tipa u Evropi, različiti tranzicioni procesi i kako po tipu tako i po uspešnosti, velika dinamika u ranije sasvim mirnim društvima koja je dala vladajućim i zamah bujanju grupa specijalnog interesa, korupciji, grabežli, nastanku novih bogataša isključivo znatnim osiromašanjem velikih delova populacije, političkim borbama sa uflasavajućim flestinama i razaranjima vrednosnih sistema sve do potpunog vrednosnog vakuma. Jedan broj zemalja doživio je rapidan pad društvenog proizvoda i sve drugo što iz toga sledi, a što nije potrebno navoditi itaocima ovog Zbornika, jer je već ina njih o evidencijama i fiktivna svega toga.

Tokom ove decenije uočeni su razvojni fenomeni koji su osnažili uverenja da je u pitanju jedno sasvim posebno iskustvo koje se može nazvati **blokiranje razvoja**. Prema svim karakterizacijama ovakvih slučajeva SR Jugoslavija je, od svog nastanka do danas, jedan od tipičnih slučajeva blokiranja razvoja, možda čak i pravi singularitet. Sankcije međunarodne zajednice deluju već itavih sedam godina ali isključivo kao blokator razvoja. Kada smo "isključivo" misleli i da ova blokada nije izazvala nikakve unutrašnje produktivne napore kojima bi se primetno kompenzirali blokiranje i efekti sankcija međunarodne zajednice. Unutar jugoslovenskog društva, njegov politički, socijalni, ekonomski i drugi sistem tako su struktuirani i uočeni da oni sami proizvode veoma jake razvojne blokade. Mi smo singularitet jer smo razvojno blokirani i spolja i iznutra, iako je samo jedna od tih brojnih blokada sasvim dovoljna da proizvode primetno blokiranje razvoja, a posebno one blokade koje potiču iz unutrašnjosti društva.

Organizatori ovog naučnog skupa našli su da je vredno naučno, kulturno, političko i druge prirode da se ovaj skup posveti razumevanju fenomena blokiranja razvoja, posebno onim što je karakteristično za blokirani razvoj u SR Jugoslaviji. Skup o kome je reč tražio je odgovore na sledeća pitanja.

1. Koji su najvažniji faktori, unutrašnji i spoljni, koji su doveli do blokiranja razvoja u SR Jugoslaviji?
2. Koje su osobenosti institucija, politika, mehanizama i političkih akcija koje ključno oblikuju vrstu, intenzitet i ishode blokiranja razvoja?
3. Koje su prepreke, koliko su mogućnosti i koji su putevi i načini da se deblokira razvoj u SR Jugoslaviji i koja je uloga nauke, tehnologije i kulture u takvim poduhvatima?
4. Koje su valjane politike deblokiranja razvoja, posebno sa stanovišta procesa neizbežne tranzicije kao i sopstvenih i tuđih, za nas relevantnih, iskustava sa tranzicijom?

Saopštenje radovi i uočene rasprave dale su bogate priloge za odgovore na napred navedena pitanja. Nakon ovog skupa, to je uverenje u esenciju, o blokiranju razvoja kao opštem fenomenu i posebno u SR Jugoslaviji, zna se primetno više. Da li je to znanje dovoljno da zadovolji radoznalost saznanja i da osnovu za rešavanje praktičnih problema?

Svakako nije, ali je jedan solidan deo gra evine ukupno potrebnog znanja i razumevanja ovog fenomena i na ina na koji se pojavio i opstojao u na-oj zemlji.

Radovi objavljeni u ovom Zborniku su, kako je napred ve navedeno, samo deo sadrflaja rada skupa. Ovaj Zbornik radova, u to smo obazrivo uvereni, je jedan od priloga publicistici na na-em jeziku i na-eg istrafliva kog porekla, koja se bavi jednim ve itim a ipak uvek modernim fenomenom: blokiranjem razvoja -to, ako i kada dufla potraje, dovodi do istorijskog kolapsa drflave i nacije.

Na kraju, ponavljamo standardnu napomenu ovih zbornika. Posao urednika ovog, kao i ranijih zbornika, je da ga pripremi za -tampu, ali tako da sa uva autentu nost ideja i nalaza svakog autora. U zamenu za to ograni enje uredniku, svaki autor je zasluflan i odgovoran za rezultate svojih nalaza koje je saop-tio u ovde objavljenom tekstu. I ovom prilikom smo uzeli da je ovo najbolji na in da se i ovaj Zbornik potpuno podredi eti kim normama u nauci.

VII Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Palić, 2000.

Tema skupa: Iskušenja i pouke XX veka: nauka, tehnologija i kultura u znaku Janusa, sa posebnim osvrtom na jugoslovenski istorijski prostor

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Pregled tehnološkog razvoja u svetu tokom XX veka i kratka analiza njegovog uticaja na opšti razvoj**
2. Smiljana urovi : **Pregled tehnološkog razvoja tokom XX veka na jugoslovenskom istorijskom prostoru i kratka analiza njegovog uticaja na opšti razvoj**
3. Zdenka uri , Milovan Ili : **Osnovna obeležja privrednog razvoja u XX veku**
4. Nikola Markovi : **Uticaj informacionih tehnologija na razvoj SR Jugoslavije**
5. Danica Drakuli : **Matrica vremena je zadata**
6. uro Kutla a: **Pronalazaštvo u Srbiji u XX veku**
7. Predrag Petrovi , Lazar Luki : **Konvergencija informacionih tehnologija sa posebnim osvrtom na pravce razvoja radio-difuzije**
8. Drago Pupavac: **Transport - faktor proboja začaranoga kruga razvoja tranzicijskih zemalja**
9. Trivo In i : **Kultura u XX veku**
10. Momir Niki : **Umetnost i tehnologija u XX veku**
11. Lela Ne-i , Violeta Zubanov: **Menadžment i umetnost**
12. Du-an In i : **Kiber umetnost**
13. Marina ur evi : **Arhitektura i tehnologija – ispoljeni uticaji**

14. Svetlana Stojanović -Kutlaša: **Racionalnost i alhemija umetnosti**
15. Dušica Semenčenko: **Interakcija tehnologije i slikarstva – traganje za novim prostorom**
16. Branko Balj: **Filosofija i filosofija tehnike**
17. Dragutin Vukotić: **Lice i naličje savremene medicinske tehnologije**
18. Sanda Račković: **Psihijatrija na pragu XX veka – novi intelektualni okvir**
19. Ljubomir Jovanović: **Tehnološki razvoj energetike Srbije**
20. Ljubomir Jovanović: **Tehnološki razvoj i kvalitet života**

Reč urednika Zbornika

Na ovom naučnom skupu je saopšteno 26 radova, od kojih je za ovaj Zbornik pripremljeno i u njemu objavljeno 20 radova. Naziv osnovne teme skupa jasno i potpuno iskazuje tri osnovne namere organizatora skupa. Prva, da se i ovaj skup priključi jednom nufnom poslu inventarisanja produkcije ostvarene tokom XX veka ó ovde je predmet inventara bio tehnološki razvoj i njegov doprinos ukupnom razvoju odnosno, druga je re eno, kvalitetu flivota. Druga namera je bila da se ne-to detaljnije osvetle trajektorije, usponi i padovi, tehnolo-kog razvoja na jugoslovenskom istorijskom prostoru i tako dobije slika startne razvojne pozicije na po etku XXI veka. Tre a namera je bila ne-to vi-e. Unose i ime boga Janusa u naziv skupa, organizator je unapred dao osnovnu ocenu predmeta kojim se skup bavio. Rizik da se time pogre-i nije postojao budu i da svi poslovi koje ljudi obavljaju imaju uvek dva lica. Tehnolo-ki razvoj ostvaren primenom tehni kih dostignu a odnosno, ta nije re eno, ovekova upotreba onoga -to je ovek stvorio, uvek su imala dva lica. Svetlo i tamno, dobro i lo-e, humano i nehumano. Sve ovo je tako oduvek, a tokom celog XX veka bilo je na veoma opominju i na in i u zastra-ujm dimenzijama; dobro pra eno lo-im prenelo se i u XXI vek, -to e re i da e ljudske tvorevine uvek imati dva lica. ¹Ma nam je onda ostalo da radimo? Da prestanemo da stvaramo, da se odrekujemo tehni kih kreacija i dostignu a? Jedino -to je oveku preostalo je da smanjuje -anse da njegove tvorevine budu zloupotrebene; jedino to i ni-ta vi-e. Testiranje ostvarivosti ovog o ekivanja je bila ukupna, ovde navedena kao tre a namera Programskog odbora pri utvr ivanju naziva skupa.

Osnovna tema skupa je dekomponovana na etiri posebne. Prva se bavila inventarisanjem tehnolo-kih dostignu a ostvarenih u svetu tokom XX veka i njihovim doprinosom op-tem razvoju na globalnom nivou i na jugoslovenskom istorijskom prostoru. Druga tema se bavila procesima i ishodima interakcija izme u socijalnog i tehnolo-kog razvoja na globalnom nivou i na jugoslovenskom istorijskom prostoru. Tre a tema se bavila interakcijama izme u kulturnog i tehnolo-kog razvoja a etvrta uticajem koji je imala tehnologija na razvoj umetnosti XX veka, na globalnom i na jugoslovenskom istorijskom prostoru.

Dvadeseti vek je ostavio iza sebe toliko veliko bogatstvo ljudskog stvarala-tva i ru-ila-tva, u svakoj oblasti kojom se ovek bavio i svuda gde je fliveo, da su sada mogu a samo agregatna inventarisanja i sasvim po etne analize, uprkos svom bogatstvu, raznolikosti i dostupnosti svih dokumentacija o tome. U sva emu ime su se ljudi bavili tokom XX veka

postignuto je toliko mnogo da XX vek može biti po tome nazvan, označen i razlikovan od ostalih vekova. On je vek filma, vek televizije, vek rasta populacije, vek dva svetska rata, vek ranja i propasti velikih iluzija, vek prvog koraka u Vasionu ó dostignuto je toliko veliko da ga može prekriti samo prvi korak izvan Sun evog sistema, vek velike smene distribucije i ispoljavanja moći na globalnom nivou, vek ranja novih pravaca u umetnosti i novih formi umetničkog stvaralaštva itd. itd. U celom ovom bogatstvu oznaka XX veka ističe se i jedna koja se lakota sa svih strana i iz svih udaljenosti: XX vek je vek velikih tehnoloških dostignuta! O ovim dostignutima i o uticaju tehnološkog razvoja na sve ono što čini humani razvoj, od materijalnog do umetničkog, raspravljalo se na ovom naučnom skupu.

Pošto radovi objavljeni u ovom Zborniku ne sadrže "nalaze skupa", kojih i nema u smislu nečega što je utvrđeno koncenzusom u esniku skupa, urednik ovog Zbornika će, u najkraćem, navesti nešto što bi moglo da bude obris tih "nalaza". Prvo, tehnološki razvoj tokom XX veka je bio osnovni izvor rasta materijalnog bogatstva, onoga od čega zavisi zadovoljenje vekovih potreba za tekućom i za nastavkom potrošnje. Bez primene tehničkih dostignuta, XX vek bi se završio sa primetno manjim društvenim proizvodom po stanovniku, kako na globalnom nivou tako i u našoj zemlji. Da li bi to bilo bolje? Na nalaz je: to bi nasigurno bilo veoma loše. Tehnološki razvoj je omogućio da se poboljša socijalni položaj brojnih grupa koje su dobile bolje poslove, obrazovanje, zdravtva itd. Tehnološki razvoj tokom XX veka preveo je ljudski rad od preovlađujuće fizičkog ka preovlađujuće intelektualnom; vek je po prvi put na širokoj skali, ne samo uska elita, počeo da radi mozgom nego mišima, da radi na način koji mu je evolucija ranije pripremala, sa stanovišta tempa XX veka relativno sporo. Ima li nečega i čega lošeg u tome da se fizički rad zameni intelektualnim? Nalaz ovog skupa je bio da nema ni čega lošeg i da vek neće pobediti od svoje prirode ako svoj ukupan rad obogaćuje intelektualnim radom. Tehnološki razvoj tokom XX veka je veoma doprineo razvoju obrazovanja jer je proizvodni proces sve više bio zasnovan na znanju. Ali i savladavanju prostora, komunikaciji na daljinu, upoznavanju različitih kultura preko svega što one oblikuju ó od umetničkih dela do proizvoda i usluga. A zloupotrebe? Nalaz ovog skupa je, u najkraćem sledeći: zloupotreba bilo koje tehnologije nije u nju ex ante ugrađena; zloupotreba je vrsta upotrebe koju određuju ideološki, politički, kulturni, estetski i drugi sadržaji veka i ljudskih skupina. U našim rukama je, svakako, mnogo što nija vatra od one prve i na nama je da razvijemo sposobnosti i odgovornosti za njeno humano korišćenje. Da je ugasimo, nikako i nikada.

Pre zadnjeg pasusa ovih uvodnih napomena da navedemo jednu "posebnost" ovog skupa. Po prvi put u njegovom radu je učestvovao jedan od naših kolega iz Republike Hrvatske. Ovaj navod bi bio samo čudno smešan da je napisan, na primer, za Zbornik radova skupa održanog 1980. godine i, nadamo se, izgledao bi podjednako čudan ako bude napisan za skup održan 2010. Sve što se dešavalo na jugoslovenskom istorijskom prostoru tokom devedesetih godina XX veka nije bilo generisano tehnološkim razvojem iako su u tim dešavanjima korišćene brojne, uključivo sasvim sofisticirane, tehnologije.

VIII Naučni skup "Tehnologija, Kultura i razvoj", Kotor, 2001.

Tema A skupa: **Globalno i lokalno u tehnološkom i kulturnom razvoju: Jugoslavija u evropskom i bližem okruženju**

Tema B skupa: **Modernizacija univerzitetskog obrazovanja u Jugoslaviji**

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Skica jedne evolucione teorije globalizacije**
2. Dragutin Vukoti : **Mondijalizam i zavičajnost**
3. Srđan Stankovi : **Da li nam treba Li? Ili tokovi globalizacije – diptih**
4. Dušica Semenčenko: **Kulturna različitost i informacione tehnologije**
5. Drenka Dobrosavljevi : **Dijalog kultura – tragovima kulturne mobilnosti**
6. Marinko Bošnjak: **Karakteristike globalnih procesa i njihov uticaj na poziciju i razvoj manjih nacionalnih zajednica**
7. Miomir Jakšić : **Makromenadžment u globalnoj privredi**
8. Maja Levi-Jakšić : **Globalizacija i kooperativni profil firme**
9. Snežana Panteli -Vujani , Nataša Tomić : **Poštanski sistem Jugoslavije i pravna regulativa Evropske unije**
10. Ljubica M. Zjali : **Uticaj globalnih procesa na tehnologiju, kulturu i razvoj**
11. Miroljub Urković : **Kulturna industrija i problem nacionalnog identiteta - slučaj popularne muzike u Srbiji**
12. Marko Sekulović : **Zakasnela tranzicija i globalizacija – slučaj SRJ**
13. Srbijanka Turajli : **Serbian higher education on the road to reform**
14. Vojo Anušić: **Bolonjska deklaracija i inženjersko obrazovanje – izazovi i dileme**
15. Đuro Kutlaga: **Univerzitet za društvo zasnovano na znanju**
16. Miloš Nemanjić , Felimir Kečević : **Beogradski univerzitet pred izazovima modernizacije**
17. Snežana Panteli -Vujani , Dalibor Petrović : **Stvaralačka inteligencija u procesima lokalnog i globalnog**
18. Slavica T. Nikolić , Ilija Čosić : **Univerzitet i budućnost u koju (ni) smo zakoračili (EQ – ključna odrednica uspeha)**
19. Pavle Tomić , Jovan Romelić : **Stanje i mogući inovacijski prilozi modernizaciji univerzitetskog obrazovanja turističkih stručnjaka u Jugoslaviji**
20. Marina Turajlić : **Počeci moderne srpske arhitekture u evropskom okruženju**
21. Ljubica Topisirović : **Molekularna biotehnologija – osnova tehnologija 21. veka**
22. Smiljana Mirković: **Pojam elite kroz istoriju socijalne misli – prilog izgradnji kategorijalnog aparata**

23. Slobodan Miladinovi : **Transformacija društvenih vrednosti kao deo strategije razvoja**
24. Milan Popovi : **Ekonomija – obrazovanje – javna uprava (Realnost – Pamet – Država)**

Reč urednika Zbornika

U ovom Zborniku je, u okviru opće teme (A) objavljeno 12 radova, u okviru posebne teme (B) 6 radova dok preostalih 6 radova ima sadržaj koji ih klasifikuje kao "ostale" teme ovog naučnog skupa.

Dinamika i obuhvat realnih procesa globalizacije, zadnjih nekoliko decenija, veoma prevazilaze obim literature, naučnik i stručnik rasprava i pisanih radova o ovoj temi. Ovo nije indikacija siromaštva naučnika i stručnika, političke i laičke posvećenosti ovom fenomenu već ponavljanje toliko puta istoga: ljudsko iskustvo ide ispred njegovog objašnjenja i razumevanja. Globalizacija je, iz ovoga sledi, spontan, mi nalazimo da je to tipičan evolucionarni proces, koji se odvija bez prepoznatljive vrste normativne kontrole i usmeravanja. Prvi napisi o ideji globalizacije datiraju iz četrdesetih godina dvadesetog veka dok su posledice globalizacije u veoma dalekoj istoriji razvoja ljudskih civilizacija. Svet se globalizuje bez obzira na evidentnu činjenicu da još uvek nedostaje precizna definicija globalizacije. Postoje veoma divergentna, dominantno ideološki zasnovana razumevanja, tumačenja i predikcije globalizacije i njenih osnovnih uticaja na razvoj i sudbinu različitih kultura, na tehnološki i ekonomski razvoj, na političku strukturu globalne ljudske zajednice, razvoj državnih uređenja i odnosa između država. Postepeno se formiraju osnove na kojima će se razvijati mogući i modeli normativnog uplitanja u procese globalizacije. Rast delovanja normativnog elementa u regulisanju globalizacije traži se bolje i pouzdanije razumevanje globalizacije. Pitanja kao što su: šta je to, čemu vodi i koje su posledice globalizacije dobijaju svoju normativnu varijantu pitanjima kao što su: šta su sve najverovatniji ishodi globalizacije, koji su od tih ishoda željeni a koji nepoželjni, koji su putevi dostizanja željenih a eliminisanja neželjenih ishoda itd. Ova pitanja postavljaju se danas u celom svetu, tako da je debata o globalizaciji još jedan od indikatora da je proces globalizacije u punom usponu i da će, po svojoj prilici, dovesti do istorijski veoma velike i značajne transformacije globalne ljudske zajednice.

Razmišljanja i formirani stavovi u vezi sa globalizacijom oblikovani su, često veoma značajno, više predrasudama nego proučavanjem i razumevanjem same realnosti globalizacije. Izgleda da uticaj predrasuda raste, obrnuto proporcionalno, sa veličinom državne zajednice i nivoom ekonomske i tehnološke razvijenosti. Uopšte uzev, različita društva i kulture imaju različita preovlađujuća stanovišta u vezi sa globalizacijom. U tom smislu, društva i kulture na južnoslovenskim prostorima najviše uzimaju, bar za sada, da je globalizacija sinonim za dominaciju velikih, bogatih i novoimperijalno orijentisanih država.

U radovima saopštenim na ovom skupu prepoznaje se širok spektar razumevanja i stanovišta u vezi sa globalizacijom: od pokušaja da se globalizacija objasni kao evolucionarni proces koji, po prirodi evolucije, vodi ka poboljšanju putem kreacije i selekcije sve do krajnje skepse u vezi sa budućnošću "malih" kultura i manjih ljudskih zajednica. Rasprave na ovom skupu imale su za cilj da, sa našeg lokalnog stanovišta, daju prilog našem razumevanju tekućih procesa globalizacije i najverovatnijih trajektorija na kojima će se nastaviti. Naše je uverenje da je ovaj cilj skupa veoma ostvaren.

Radovi i rasprave u okviru posebne teme ovog skupa. "Modernizacija univerzitetskog obrazovanja u Jugoslaviji", bili su jedna vrsta konkretizacije rasprava u ovim u okviru opšte teme o globalizaciji. Rasprave su ujednažene na uverenjima da je univerzitetsko obrazovanje (a) nacionalni sistem od ključnog značaja za razvoj, posebno u ekonomiji zasnovanoj na znanju, (b) veoma etabliran, velik i složen sistem sa velikom inercijom i (c) sistem koji se mora transformisati da bi valjano igrao razvojnu ulogu za budućnost. Razmatranja u okviru ove teme su, prema našem uverenju, bila veoma bogata idejama i proverenim činjenicama i veoma korisna za oblikovanje i vođenje procesa modernizacije univerzitetskog obrazovanja u Jugoslaviji.

IX Naučni skup "Tehnologija, Kultura i Razvoj", Palić, 2002.

Osnovna tema skupa (A): **Kulturne i tehnološke determinante kvaliteta proizvoda, usluga, rada i života u Srbiji i Crnoj Gori**

Posebna tema skupa (B): **Mogućnosti i putevi dostizanja konkurentnog kvaliteta proizvoda agroindustrije Srbije i Crne Gore"**

Radovi objavljeni u Zborniku

1. Dragan Domazet: **O razvojnim strategijama i kvalitetu**
2. William Porter: **Personal feelings concerning the matter of quality of work, life and products in European Union**
3. William Porter: **The quality of communication sector worldwide and specifically in Europe: the role of the sector in enhancing the quality of life, democracy and cooperation**
4. Drago Pupavac: **Primarni sektor u kaleidoskopu nove ekonomije**
5. Vlastimir Matejić : **Kvalitet u Srbiji: dijagnoza tekućeg stanja i osnove strategije za budućnost**

6. Smiljana Čurović : **Evropski standardi života i rada i srpsko istorijsko iskustvo u interakciji sa njima**
7. Vera Minić , Gordana Ajduković : **Kvalitet života kao dimenzija društvenog razvitka**
8. Miloš Nemanjić , Felimir Kečević : **Odgovornost intelektualne elite za kvalitet života**
9. Dušanka Umlinović : **Kvalitetan proizvod – šta je to i kako do njega doći**
10. Violeta Zubanović: **Timski rad kao jedan od aspekata kvaliteta života**
11. Slobodan Miladinović : **Srbija i Crna Gora: pitanje unutrašnjih protivurečnosti i evropska integracija**
12. Nikola Marković : **Uticaj elektronskog poslovanja na kvalitet života i rada**
13. Slobodan Petrović , Ljiljana Pitaćević : **Kvalitet farmaceutskih proizvoda – osnov konkurentnosti na međunarodnom tržištu**
14. Srboљjub Ivanović , Violeta Bogavac: **Svetsko tržište poljoprivrednih proizvoda i neki faktori konkurentnosti izvoza iz SRJ**
15. Suzana Dimitrijević -Branković : **Proizvodnja funkcionalne hrane – značajni aspekti u poboljšanju kvaliteta života**
16. Tomislav Sudarević , Darko Pantelić : **Marketing analiza konkurentnosti domaćih prerađivača organskih agrarnih proizvoda**
17. Larisa Jovanović , Svetlana Jovanović , Nemanja Babić : **Primena biotehnoљških metoda u proizvodnji hrane**
18. Marija Radoјić , Dragana Filipović , Jelena Kasapović , Sneđana Peјić , Ana Nićiforović , Mira Jović , Stanimirka Videnović i Sneđana B. Pajović : **Specifićni sastav i superoksid-dismutazna aktivnost sirovog mleka i mlećnih proizvoda**
19. Radovan Peјanović , Branislav Vlahović , Nedeljko Tica, Veljko Radoјević : **Tržišno restrukturiranje subjekata u agrobiznisu**
20. Verica Jurić , Veselina Radanović-Pelagić : **Rigorozna kontrola hrane za životinje - zdravstveno bezbedna hrana za ljude**
21. Dušica Semenović: **Ljudski resursi u istraživaćko-razvojnom sistemu Srbije – indikatori o ženama u nauci**
22. Slobodanka Marković, Smiljana Mirković: **Društveni uslovi (ne)nastanka inovacija – slućaj Jugoslavije**
23. Čuro Kutlać: **Nauka i tehnologija: razumevanje i status u javnosti**
24. Suzana Polić - Radovanović , Radovan V. Radovanović : **Naućna publikacija kao slika naućnog života**
25. Sanja Popović -Pantić : **Biznis inkubatori – podsticaj i izazov za razvoj u procesu tranzicije**
26. Suzana Polić - Radovanović , Anđelka Milosavljević , Jasmina Anđelković , Radovan V. Radovanović : **Kultura naućno-tehnićkog informisanja**
27. Dragutin P. Vukotić : **Korelacija tehnologije i kulture**
28. Radomir Zekavica: **Zloupotreba masovnih medija i savremene tehnologije u politićke svrhe kao oblik negativnog uticaja na kvalitet života**

29. An elka Milosavljevi , Suzana Poli - Radovanovi , Radovan V. Radovanovi : **Sadejstvo tehnologije i kulture u očuvanju nacionalne baštine**
30. Sneflana Panteli ó Vujani , Dalibor Petrovi : **Sociološko istraživanje komunikacija u sajber prostoru**
31. Aleksandar u kovi : **Dizajn: naučno-tehnološki pokušaj estetizacije života**
32. Nata-a Tomi , Sneflana Panteli -Vujani : **Pravni aspekt uticaja nuklearne energije na kvalitet životne sredine**
33. Neda Kneflevi : **Izložba praistorijska Vinča kroz arheološku dokumentaciju**
34. Vojin Grkovi : **Poslovna revitalizacija preduzeća – sredstvo aktiviranja jugoslovenske industrije**
35. Dejan or evi , Dragan o kalo: **Merenje zadovoljstva korisnika usluga u viskoškolskom obrazovanju**

Reč urednika Zbornika

U Va-im rukama je, po-tovani itao e, Zbornik radova saop-tenih na IX nau nom skupu "**Tehnologija, Kultura i Razvoj**". Predsedni-tvo Udruflenja "Tehnologija i dru-tvo" i Programski odbor ovog skupa, po odrflanom VIII skupu, doneli su odluku da se rad narednih skupova, po ev sa IX, posveti razmatranju problema ulaska Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju. Ovaj skup e se, sve do na-eg ulaska u Evropsku uniju, baviti razmatranjima i obja-njenjima onih fenomena, problema, predmeta, poslova i parametara koje se nalaze ili se mogu na i ó kao mogu nosti, potrebe, podstreci, ograni enja, prepreke, dobitci ili gubitci ó na na-em putu ka ulasku u Evropsku uniju. Rad ovog skupa odvija e se u svemu na dosada-nji na in: nau no osnovan, argumentovan, otvoren i demokratski dijalog, sada sa ciljem da se do e do boljeg razumevanja smisla, svrhe i implikacija na-eg ulaska u Evropsku uniju i svih potrebnih priprema za ostvarenje tog epohalnog nacionalnog poduhvata.

U skladu sa ovim IX nau ni skup "**Tehnologija, Kultura i Razvoj**" imao je dve teme: op-tu i posebnu, kako e biti i na narednim skupovima. Op-ta tema IX skupa je bila "Kulturne i tehnolo-ke determinante kvaliteta proizvoda, rada i flivota u Srbiji i Crnoj Gori", dok je posebna tema skupa glasila "Mogu nosti i putevi dostizanja konkurentnog kvaliteta proizvoda agroindustrije Srbije i Crne Gore".

Radovi koji se objavljuju u ovom Zborniku razvrstani su u pet grupa tako da se zbornik sastoji iz pet delova. U prvom delu nalazi se etiri teksta iji su autori gosti skupa. Organizatori skupa zadnjih nekoliko godina razmatraju mogu nosti, te-ko e i puteve internacionalizacije ovog skupa. Svesni velike odgovornosti organizovanja me unardonog skupa ovoj transformaciji se prilazi obazrivo. Pozivom gostiju - u esnika izvan Srbije i Crne Gore, ini se poku-aj, ne-to sporije ali temeljitije, pripreme i provere kvaliteta spremnosti da se skup internacionalizuje. Na ovogodi-njem skupu uzeo je u e- e jedan nau ni radnik iz Republike Hrvatske i jedan publicista i javni radnik iz Engleske/Francuske tj. Evropske unije. Prvi sa jednim, drugi sa dva teksta koji se nalaze u ovom zborniku. U e- e ministra za nauku,

tehnologiju i razvoj Vlade Republike Srbije uzeli smo za gostovanje na skupu pa je u ovom delu Zbornika objavljen i tekst govora ovog u esnika. Dva od ova četiri teksta su na engleskom jeziku, veoma kratki po obimu i veoma bogatog sadržaja –to, na sasvim jasan na in demonstrira osobenosti novog obrasca svake pa i intelektualne produkcije: kvalitet potiskuje kvantitet.

Drugi deo zbornika –ini devet radova koji su posve eni op–toj temi skupa: kvalitetu proizvoda, usluga, rada i flivota u Srbiji i Crnoj Gori. Jedna od visokih prepreka Srbiji i Crnoj Gori na putu ka Evropskoj uniji je kvalitet. O emu se ovde radi? Nastaju i sistem proizvodnje, potro–nje, rada i flivota u modernom svetu, posebno u Evropskoj uniji, zasniva se na rastu em zna aju kvaliteta, toliko brzom i nezamenljivom, da ve sada nikakav kvantitet nije u stanju da kompenzira neprihvatljiv kvalitet, bilo –ta da je u pitanju. Dakle, budu nost razvoja i snaga nacionalnih, kolektivnih i li nih izgleda za zauzimanje dobre razvojne pozicije, u uvek konkurentnom a sada i rastu e kooperativnom svetu, funadamentalno e zavisiti od sposobnosti nacije, kolektiviteta i pojedinca da napravi kvalitetan proizvod, da pruži kvalitetnu uslugu, da osigura kvalitetan rad onome koga zapo–ljava i sebi i da pruži –anse za kvalitetan flivot. Konkurentnost, strate–ka pozicija i –anse za dalji napredak privreda Srbije i Crne Gore i svakog pojedinog proizvo a a, u bilo kom sektoru, e sve vi–e zavisiti od kvaliteta njihovih proizvoda i usluga. U svetu sa veoma prohodnim ili nikakvim granicama investicije, ideje, ljudi, traflnja i proizvodnja krete e se ka onim delovima tog sveta u kome se proizvodi, radi i flivi kvalitetnije. Stoga je, za Srbiju i Crnu Goru, od klju nog zna aja da –to pre postanu uspe–ne u osiguranje kvaliteta svega i sva ega: od materijalnih proizvoda do ljudskih prava, administrativnih usluga, obrazovanja, za–tite od nesigurnosti i rizika bilo koje vrste itd.

U tre em delu Zbornika ure eno je sedam radova koji se bave problemom dostizanja konkurentnog kvaliteta proizvoda agroindustrije Srbije i Crne Gore. Zna aj agroindustrijskog sektora za nacionalnu samodovoljnost je o igledna. Po–to u modernom svetu nije vi–e problem obezbe enja ishrane na nivou zadovoljenja elementarnih potreba, agroindustrija se, kao nikada do sada, susrela sa problemom kvaliteta, na doma em i jo– ja e na me unarodnom trfli–tu. Stoga je kvalitet proizvoda (razume se, i procesa) agroindustrije postao centralni problem a njegovo re–avanje egzistencijalni zadatak ovog sektora. Radovi saop–teni na ovom skupu, podrflani prikazima nekoliko proizvo a a, pokazali su da na–i agroindustrijski proizvodi mogu biti veoma kvalitetni, da su neki proizvio a i i proizvodi ve postigli zavidan kvalitet i da ostaju da se re–e, na brojnim mestima i nivoima i od strane brojnih aktera, brojni problemi dostizanja konkurentnog kvaliteta proizvo a a. Podrflani kvalitetom radova i rasprava u okviru ove posebne teme skupa, na idu im skupovima razmatra e se problem kvaliteta drugih sektora privreda Srbije i Crne Gore.

Neki od radova saop–tenih na ovom skupu bili su izvan podru ja op–te i posebne teme skupa, stricto sensu. Pojava takvih radova je posledica bogate multidisciplinarnosti skupa i bogatstva zainteresovanosti i kompetentnosti u esnika skupa, sa odgovaraju im uticajem na–eg, ve duboko ukorenjenog, odbijanja da se drflimo "dnevnog reda". Od ukupno ure enih petnaest radova ovakvih sadržaja u ovom Zborniku, –est radova –ini etvrti deo skupa. U ovom delu su radovi koji se bave problemima doma eg inovacionog (istrafliva ko-

razvojnog, naučno-tehnološkog) sistema. Preostalih devet radova, koji su smešteni u peti deo ovog Zbornika, bave se raznorodnim predmetima u okviru polja koje je definisano nazivom skupa: tehnologija, kultura i razvoj. Ovih petnaest radova su znatno više od dodatka opštoj i posebnoj temi IX skupa; ovi radovi su direktno ili posredno veoma posvećeni temi skupa, identifikaciji tekućeg stanja i nalaganju puteva da se dostigne bolji kvalitet, posmatrano najviše sa stanovišta uticaja tehnologije i kulture na kvalitet. Stanje našeg inovacionog sistema i uloga koju ne možemo izbaviti, u društvu i privredi koji se žele modernizovati i u Evropsku uniju, opravdavaju svako razmatranje i svaki prilog rešavanju problema ovog sistema, njegovoj modernizaciji, integraciji sa drugim društvenim sistemima i posvećivanju novim znanjima, proizvodima i uslugama.

Publikovanje radova u ovom zborniku, saglasno vladajućim idejama o kvalitetu, prethodilo je obavljanje anonimnih recenzija, zatim dorade na osnovu nalaza recenzenata, potom jezička lektura i, najzad, poslovi pripreme za štampu. Pri svemu tome veoma je poštovan stalni uređivački princip ovog Zbornika: oduždati autentičnost ideja i nalaza svakog autora. Ovim postupkom, koji je jedna mala inovacija u uređivanju ovog Zbornika, postignuto je simultano poštovanje nekoliko vrednosti. Prvo, svaki autor je zaslužen i odgovoran za rezultate nalaza koje je saopštio u svom, ovde objavljenom tekstu. Drugo, recenzenti, lektor, urednik i obrađivač teksta pomažu autoru da na kvalitetniji način saopšti svoje ideje i nalaze; u tome su odgovorni za svoje poslove ali nikako i za autorove. Treće, i ovaj Zbornik se u najpunijoj meri podređuje etičkim normama u nauci i odgovornostima koje proizlaze iz javnog delovanja u korist opšteg razvoja. Posao urednika ovog Zbornika je bio, kao i do sada, da poštuje i oduždati ove ciljane vrednosti.

X naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Herceg Novi, 2003.

Kontekst skupa: Srbija i Crna Gora na putu ka Evropskoj uniji

**Tema skupa: "Konkurentnost privrede i kompetentnost
neprivrednog sektora: stanje, mogućnosti i strategije razvoja"**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/X.pdf>

Radovi objavljeni u Zborniku

- 1. Vlastimir Mateji : Konkurentnost privrede Srbije: tekuće stanje i dve rivalske strategije buduće konkurentnosti**
- 2. Smiljana Petrović : Kompetentnost jugoslovenskih institucija u prezentaciji konkurentnosti privrede Srbije i Crne Gore na Međunarodnoj izložbi u Parizu 1937. godine "Umetnost i tehnika u savremenom životu"**

3. Dragan Domazet: **Inovaciona politika Republike Srbije**
4. Aleksandar Despi : **Uloga tehničkog kulturnog nasleđa i popularizacije nauke i tehnike u privrednom razvoju**
5. Dragutin Vukoti : **Adaptacija na nove psiho-socijalne i naučno-stručne okolnosti u zdravstvu - neophodnost unapređivanja, modernizovanja i socijalnog humaniziranja zdravstvene službe**
6. Marinko Bo-njak: **Putevi i akteri konkurentskog približavanja Srbije Evropskoj uniji**
7. Marinko Bo-njak: **Stvaranje konkurentskih sposobnosti privrede i društva: strateško razvojno opredeljenje Srbije**
8. Du-ica Semen enko: **Tehnološka konkurentnost sektora usluga**
9. Sini-a Milo-evi : **Razvoj kvalitetne specijalizovane proizvodnje u celom proizvodnom lancu – osnova razvoja konkurentne privrede**
10. Milosav or evi , Gordana Popovi : **Novi koncepti konkurentnosti u automobilskoj industriji**
11. Violeta Bogavac, Srboljub Jovanovi : **Promene na agrarnom tržištu Evropske unije i pitanja prilagodjavanja poljoprivrede Srbije i Crne Gore**
12. Gordana Ajdukovi , Larisa Jovanovi , Dragana Pe-i : **Konkurentnost srpskih proizvođača hrane**
13. Nikola Markovi : **Uticaj elektronskog poslovanja na konkurentnost privrede**
14. Zdenka uri : **Tehnološko-tržišna aktuelnost proizvoda**
15. Ljiljana Kosar, or e omi , Slobodan Ra-eta: **Menadžmentom kvaliteta do tržišne konkurentnosti turističkog proizvoda**
16. Slobodan Miladinovi : **Društvena pokretljivost kao faktor globalne društvene konkurentnosti**
17. uro Kutla a: **Industrija softvera u Srbiji: stanje i potencijali za razvoj**
18. Tomislav Dragovi , Miroslav Crn evi , Aleksandar Vlaj i : **Značaj i uticaj referenci na konkurentnost i kompetentnost**
19. Nevenka Jefti : **Politika Evropske unije u stvaranju informativnog društva i uloga SMEs u IS**
20. Olivera Doksleti : **Region Boke Kotorske u valorizaciji kulture i spomeničkog fonda u Evropskoj uniji**
21. Marina ur evi i Aleksandra Dabiffi : **Zaštita prostora istorijskih celina pri izradi urbanističkih planova u kontekstu postulata Esenske deklaracije**
22. Jovan Romeli , Pavle Tomi : **Uloga stručnih i naučnih institucija u obradi specifičnih oblika turizma Vojvodine**
23. Branko Milju-, Vesna Markovi : **Povećanje kompetentnosti Više ekonomske škole Valjevo kroz uvođenje trogodišnjih studija**
24. Boffidar Banovi , fielimir Ke-etovi , Radomir Zekavica: **Policijско školstvo u funkciji reformi**
25. Ruffica Stankovi , Ranko Popovi , Nenad Jovanovi , Ivan Stankovi : **Elektronsko učenje na Višoj poslovnoj školi u Blacu**

NAPOMENE UREDNIKA

U Vašim rukama je, poštovani čitaoci, Zbornik jednog broja radova saopštenih na X naučnom skupu TEHNOLOGIJA, KULTURA I RAZVOJ, koji je održan od 1. do 5. septembra 2003. godine u Herceg Novom. U vreme ubrzanih promena, brzog zastarevanja ljudskih tvorevina i oslabljene doslednosti, redovno održavanje ovog skupa tokom zadnjih deset godina je skromno dostignuće koje je ovim, desetim skupom, steklo svoj prvi, mali, jubilej. Predsedništvo udruženja "Tehnologija i društvo" i Programski odbor ovog skupa doneli su pre dve godine odluku da se, po prvi put sa devetim skupom, rad narednih skupova posveti razmatranju problema ulaska Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju, sa stanovišta uloge tehnologije, kulture i razvoja na savladavanju prepreka i na obavljanju potrebnih priprema za ovu integraciju. U skladu sa ovim, X naučni skup imao je dva programa: naučni i obrazovni.

Tema naučnog programa je bila "Konkurentnost privrede i kompetentnost neprivrednog sektora: stanje, mogućnosti i strategija razvoja". Tema obrazovnog programa ovog seminara je bila "Strategija razvoja viših obrazovnih nivoa". Na ovom skupu podneseno je, u okviru naučnog programa, četrdeset radova, čiji sadržaj, i rasprave koje su o njima vođene, su bile posvećene obuhvatnoj i multidisciplinarnoj analizi problema meunarodne konkurentnosti privrede Srbije i kompetentnosti nekih neprivrednih sektora u Srbiji i Crnoj Gori. U vezi sa tim istom temom, u ovim napomenama, sledeće.

Prvo, meunarodna konkurentnost privrede Srbije je njen ključni problem i tekuci i razvojni problem, sa veoma značajnim i dugoročnim socijalnim, kulturnim, političkim i drugim implikacijama. Niska konkurentnost proizvodi nisku zaposlenost svih resursa, nisku stopu rasta, strukturnu neprilagođenost i haotičnost i slabi stratešku poziciju, da navedemo samo najznačajnije posledice koje, potom, postaju uzrokom dalje niske konkurentnosti. Tekuća konkurentnost svake nacionalne privrede određena je nivoom i kvalitetom raspoloživih resursa i efikasnošću njihovog korišćenja tokom nekoliko prethodnih decenija. Niska ulaganja u razvoj proizvodnih resursa privrede Srbije tokom zadnje dve decenije (znatno ispod proseka svih sa kojima se ima smisla upoređivati) i loše stanje većine faktora efikasnosti korišćenja raspoloživih resursa (poreski, administrativni, zakonski i drugi institucionalni elementi, izgubljena tržišta itd.) proizveli su zabrinjavajuće nisku tekucu konkurentnost privrede Srbije. Buduća konkurentnost nacionalne privrede dominantno zavisi od rasta resursa (% bruto društvenog proizvoda (BDP) koji se investira u fiksne fondove privrede, obrazovanje i istraživanje) i od zamaha privrednog rasta (stope rasta BDP, industrijske proizvodnje, produktivnosti i izvoza). Rast resursa i privredni zamah Srbije tokom zadnje decenije su bili i u apsolutnom i u relativnom smislu - toliko niski da je, sem ako se ne-to radikalno ne učini, buduća konkurentnost biti niska. Dakle, cela stvar sa meunarodnom konkurentnošću privrede Srbije, sada i u bliskoj budućnosti, je veoma zabrinjavajuća; ona je centralni problem razvoja Srbije ali još uvek nije centralna briga glavnih aktera tog razvoja.

Drugo, članstvo u Evropskoj uniji obostrano je uslovljeno zadovoljavajućom konkurentnošću privrede svake priključnice u ovu evropsku integraciju. Druga je prepreka, ulazak Srbije i Crne Gore u Evropsku Uniju može biti od obostrane koristi (za Uniju i za Srbiju i Crnu Goru) samo ako je privreda Srbije i Crne Gore dovoljno konkurentna; odnosno,

ovaj ulazak je nepoželjan, opet za obe strane, ako je privreda Srbije i Crne Gore nisko konkurentna.

Treće, privreda Srbije je mala i objektivno prinuđena na visok uvoz i visok izvoz oko 50% bruto društvenog proizvoda. Konkurentan izvoz je jedini način da visok uvoz ne postane razvojna zapreka. Ali, nikako konkurentnost isključivo na osnovu niske cene domaćih resursa, posebno niskih nadnica, jer privreda Srbije (razume se, ne samo ona) nema snage da digne izdržljivi konkurentni pritisak zemalja sa veoma niskom cenom rada. Stoga, sve što nam ostaje je da naša konkurentnost raste po osnovi kvaliteta, inovacionog sadržaja i drugih necenovnih faktora.

Dakle, buduća konkurentnost privrede Srbije treba sve više (nije stvar izbora, to je iznuđeno) da se zasniva na obrazovanju i stručnosti stanovništva, na sposobnostima da se naprave kvalitetni i novi proizvodi i na kvalitetu ukupnog privrednog ambijenta, uključujući i kulturu nacije.

Četvrto, slobodna preduzetnička inicijativa, moderne tržišne institucije kao i slobodni protoci resursa i dobara su potrebni ali nedovoljni uslovi za postizanje zadovoljavajućih i meunarodno konkurentnosti nacionalne privrede. Dakle, uloga vlade i drugih aktera u podizanju nacionalne konkurentnosti ostaje nezamenljiva, posebno za razvoj kvalitetnog obrazovnog i efikasnog inovacionog sistema, za sintezu infrastrukture koja stimuliše razvojno usmerenu kooperaciju privrednih i drugih aktera i za osiguranje pravnog i drugog regulacionog sistema koji drži pod kontrolom neekonomske faktore rizika. U savremenom svetu, konkurentnost nacionalnih privreda je jedna od najvećih briga i prioritetan problem dobrih vlada, konkurentnost pojedinačnih proizvođača je centralni problem njihovog menadžmenta dok je opšti kvalitet rada svih neprivrednih sektora i javnih službi faktor nacionalne konkurentnosti, sve više direktno i veoma vidljivo.

Peto, u svetu rastu i globalizacije i međuzavisnosti nacionalnih privreda raste negativan uticaj privrednih i neprivrednih sektora; ono što je nekada bilo samo kulturno nasleđe sada, u privredi koja se sve više bavi uslugama i drugim "neopipljivim" proizvodima, postaje faktor nacionalne ponude na svetskom tržištu. Sa ovim u vezi, raste potreba za kompetentnim institucijama koje, zajedno sa obrazovanim i kreativnim stanovništvom, deluju na konkurentnost nacionalne privrede. Zdravlje, obrazovanost, kultura i drugi "neekonomske" faktori postaju odlučujući za mesto nacionalne privrede u globalizovanoj, veoma konkurentnoj ali i veoma kooperativnoj, privredi savremenog sveta. Svaki drugi strateški izbor privrede i društva Srbije, nakon nekog eventualnog kratkoročnog dobitka, bio bi poguban za razvojnu budućnost nacije. Rešenje problema nekonkurentnosti naše privrede je isključivo naš unutrašnji nacionalni problem; on se ne bi nikako rešio ulaskom u Evropsku Uniju ili bilo koju drugu integraciju ako se ne bi razvili oni faktori i uslovi koji omogućuju rast konkurentnosti. Konkurentnost privrede Srbije je, da ponovimo ovaj nalaz X naučnog skupa "Tehnologija, kultura i razvoj", centralni, gorući i najvažniji problem privrednog i opšteg razvoja Srbije. Ako se izgubi, inače još nezapočet borba za podizanje ove konkurentnosti, izgubiće se sa njom i valjana budućnost Srbije.

U ovom Zborniku uređeno je ukupno 24 rada, u dva dela. U prvom delu nalazi se 21 rad koji se bave problemom konkurentnosti privrede u celini i pojedinačnih privrednih

sektora, odnosno problemima razvoja kompetentnih neprivrednih institucija. U drugom delu nalaze se 3 rada koji se bave problemima unapređenja viših kola u Srbiji. U Zborniku su objavljeni samo oni radovi koji su saopšteni na ovom skupu, koji su podneseni za objavljivanje, prihvaćeni od recenzenata i u potrebnoj meri doručeni. Pri uređivanju ovog Zbornika u potpunosti su postovani kriterijumi koji se primenjuju od prvog Zbornika radova sa ovog skupa. Osnovni kriterijum je, da to i ovom prilikom istaknemo, o uvanje autentičnosti ideja i nalaza svakog autora. Ovom kriterijumu je podređen posao recenzenata, lektora, urednika ovog Zbornika i urednika ovog lista. Njihov zadatak i ovog puta je bio da pomognu autorima da na kvalitetan način saopšte svoje ideje i nalaze i na tome se iscrpljivala njihova uloga i odgovornost. Autori objavljenih radova, u skladu sa etičkim normama u nauci, preuzimaju sve naučne odgovornosti za valjanost i tačnost ideja i nalaza koje su saopštili u svojim radovima. U nadi i uverenju da će postovani urednik ovog Zbornika zadovoljiti bar jedan deo svoje znatno veće uloge i odgovornosti, većinu ili samo neke od objavljenih radova, urednik ovog Zbornika nalazi svrhu i nagradu za posao koji je obavio.

XI naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", Palić 2004.

Kontekst skupa: Srbija i Crna Gora na putu ka Evropskoj uniji

Tema skupa: "Razvoj konkurentne i kooperativne privrede i kooperativnog društva u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, mogućnosti i strategije"

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XI.pdf>

Radovi objavljeni u Zborniku

- 1. Vlastimir Mateji : Elementi teorije kooperacije od značaja za razumevanje problema kooperacije u Srbiji**
- 2. Dragoljub Miunovi : Sposobnost političke elite za kooperaciju**
- 3. Marinko Bošnjak: Razvojno orijentisana kooperacija Srbije sa evropskim okruženjem**
- 4. Milenko Gudi : Vođstvo za kompetitivnost, kompetentnost i kooperaciju**
- 5. Milosav Gorčević , Suzana Stamatović : Novi koncepti kooperacije u privredi**
- 6. Slobodan Miladinović : Ekonomska demokratija – pitanje kooperativnosti radništva i menadžmenta**
- 7. Ljubica Zjaji : Kooperativnost kao uslov za razvoj kompetentne privrede i društva**
- 8. Violeta Zubanović: Korporativna kultura kao mogući izvor konkurentne prednosti**
- 9. Mirko Vujošević : Koordinacija i kooperacija kao uslov uspešnosti lanca snabdevanja**
- 10. Zdenka Čurić : Dugoročna međunarodna saradnja preduzeća**

11. Smiljana Čurović : **Uloga centrale industrijskih korporacija i privrednih komora u izgradnji nacionalne kooperativne strukture u Kraljevini Jugoslaviji u prvoj polovini 20. veka**
12. Dušica Semenković : **Kratak pregled kooperativnosti naučnoistraživačkog sistema u Srbiji**
13. Zorica Kutlača : **Umrežavanje firmi softverske industrije Srbije: stanje i perspektive**
14. Danilo Golijanin: **Izazovi klasterskog organizovanja u Srbiji**
15. Dušan Vučković : **Izazovi poslovne kooperacije u outsourcingu i tehnologija na domaćem tržištu**
16. Nikola Marković : **Kooperacija stranih i domaćih kompanija proizvođači i plasmanu informatičkih proizvoda i usluga**
17. Srđan P. Ivanović , Violeta Bogavac: **Srbija i Evropska unija i njihova agrarna politika – saglasja i razlike**
18. Tereza Horvat Skenderović , Nebojša Stanić: **Organska poljoprivreda – paradigma stvaranja uspešne kooperacije u industriji hrane**
19. Olja Ivanović , Mirjana Golubović: **Održivi razvoj u funkciji izvoznih mogućnosti zdravstveno bezbedne hrane**
20. Marina Čurović : **Kulturna kooperacija Srbije i Crne Gore sa Evropskom unijom – opis jednog slučaja**
21. Sanja Popović -Pantić : **Uloga nevladinih organizacija kao intermedijatora u protoku naučno - tehnoloških informacija**
22. Gordana Ajduković , David Dabić , Larisa Jovanović : **Integracije balkanskih zemalja i okruženja**
23. Larisa Jovanović , Lijanela Marinković : **Koncepcije kooperacije u Japanu i Velikoj Britaniji**
24. Drago Pupavac: **Fleksibilizacija tržišta rada – preduslov konkurentnosti u novoj ekonomiji**
25. Maja Lević -Jaković , Sanja Marinković : **Konkurentski imperativ inovativne strategije – zadaci za državu i preduzeće**
26. Vladimir Džepoljac: **Strategija tehnološkog prestrukturiranja kao element podizanja nivoa konkurentnosti domaćih preduzeća**
27. Mirjana Golubović, Olja Ivanović : **Strategija unapređenja preduzetničkog nastupa na inostranim tržištima**
28. Olivera Doklečić : **Zakonska regulativa i praksa u građevinarstvu i urbanizmu u Crnoj Gori**
29. Igor Joki , Branko Ristanović , Valentina Joki : **Dokapitalizacija prehrambene industrije u Senti i njen značaj u budućim ekonomskim tokovima**
30. Ivan Bagarić , Slobodan Čamić , Leposava Grubić -Nećić : **Mogućnosti usaglašavanja tehnoloških i ljudskih resursa kao osnov razvoja kompetentnosti**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, poštovani čitatelje, Zbornik najvećeg broja radova saopćenih na XI naučnom skupu TEHNOLOGIJA, KULTURA I RAZVOJ, koji je održan od 7. do 10. septembra 2004. godine na Paliću. Ovim skupom je ova aktivnost udruženja "Tehnologija i društvo" ušla u drugu deceniju svog životnog veka. Predsedništvo udruženja "Tehnologija i društvo" i Programski odbor ovog skupa doneli su pre tri godine odluku da se, po evropski sa IX skupom, rad narednih skupova posveti razmatranju problema ulaska Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju, sve dok do tog ulaska ne dođe. Ova razmatranja će se obavljati sa stanovišta tehnologije, kulture i razvoja, sa ciljem da se identifikuju prepreke na putu ka Evropskoj uniji, otkrivanja dobitaka i gubitaka ulaskom u ovu integraciju i, najzad, promene i pripreme za pristupanje Evropskoj uniji koje maksimiziraju nacionalne koristi a minimiziraju nacionalne gubitke za koje se očekuje da budu generisani ulaskom Srbije i Crne Gore, jednokolese no, dvokolese no ili kako već bude bilo, u Evropsku uniju.

Osnovna tema ovogodišnjeg, XI skupa, je bila Razvoj konkurentne i kooperativne privrede i kooperativnog društva u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, mogućnosti i strategije. Podsećamo da je osnovna tema X skupa bila Konkurentnost privrede i kompetentnost neprivrednog sektora u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, mogućnosti i strategije razvoja dok je osnovna tema IX skupa bila Kulturne i tehnološke determinante kvaliteta proizvoda, usluga, rada i života u Srbiji i Crnoj Gori.

Osnovne teme narednih skupova TEHNOLOGIJA, KULTURA I RAZVOJ nalaze se na započetoj trajektoriji koju čine oni ključni razvojni problemi koji su od značaja za dobro pripremljen ulazak u Evropsku uniju. Problem kooperacije je osnovna tema XI skupa a je jedan od zaista ključnih u modernom svetu: Iz nekoliko razloga, koje ovde samo naznačavamo.

Prvo, ljudsko društvo, u svim područjima svog života i razvoja, zasnovano je, nikako isključivo, ali veoma značajno, na uzajamnoj saradnji pojedinaca, organizacija, institucija, nacija i država. Kooperacija uspeva da nastane čak i u najsurovijim ljudskim konfliktima. Za ilustraciju ovoga pomenimo da postoje veoma dragocena proučavanja i objavljenja saradnje zarađena u vojnim jedinicama tokom dva svetska rata, inače poznata po mnogobrojnim žrtvama i ratnim pustošenjima širom 2. sveta a posebno u Evropi.

Drugo, alokaciona i razvojna snaga konkurentnih struktura i mehanizama konkurencije je, suprotno ekstremalnim tvrdnjama, veoma limitirana. Ali to ograničenje uspešno relaksiraju kooperativne strukture i mehanizmi. Tako da, sve u svemu, najkraće rečeno, privredna konkurentcija ne isključuje kooperaciju i, zauzvrat, kooperacija traži i potpomogne razvoj konkurentnih struktura. Moderna privreda je bogata iskustvima rasta i kooperativnosti, iz mnoštva razloga. Lako nam je da postojimo da postoje područja i faze privrednog poslovanja i razvoja u kojima je moguć kooperacije nesrazmerno veća od snaga konkurencije.

Treće, otvaranje sveta na globalnom nivou, snižavanjem svih barijera, samo jednim delom je "proširenje područja borbe" time što se daje zamah rastu ovoj konkurenciji; drugim delom rečeno je o "proširenju područja saradnje" do čega dolazi oslobođenjem od prepreka koje su vekovima podizane između svih onih koji žele saradnju.

etvrto, brojni problemi savremenog sveta ó pogotovu oni koji e se pojaviti u budu nosti ó su toliko velikih dimenzija, u svakom pogledu, da nema nacije odnosno drflave, ak ni grupe drflava, koje mogu da ih uspe–no re–e. Problemi kao –to su siroma–tvo zna ajnog dela globalne populacije, zaga enje okoline koje preti da izazove pogubne klimatske i druge posledice, razvoj novih izvora energije, globalni kriminal i globalni terorizam, kori– enje bogatstva okeana za potrebe ishrane i energije itd. ne re–avaju se niti mehanizmima konkurencije, niti mehanizmima svetske administrativne hijerarhije ó jer takve nema niti e je biti ó ve , ako se fleli da se re–e, mogu biti re–avani samo pomo u kooperacije na globalnom nivou. Ova kooperacije odavno je zapo eta, sada je u fazi ubrzanog razvoja i globalne promocije.

Peto, i kona no, u mehanizmima evolucije, suprotno njenom opisu u redukovanoj varijanti koja je smestila evoluciju u najekstremnije slu ajeve konkurencije, nalaze se i deluju mehanizmi kooperacije, na sasvim mikroskopskom ali evoluciono klju nom nivou. Sve u svemu, za savrmena dru–tva, nacije i drflave, mofle se sa izvesno– u re i da je njihova razvojna sposobnost veoma odre ena njihovim kapacitetima da zapo nu, odrfle i unaprede kooperaciju unutar sebe i sa spoljnim svetom: u privredi, obrazovanju, nauci, sportu, kulturi, politici i svemu drugom. Jer, kako smo gore naveli, nacionalna konkurentnost i strate–ka pozicija se pobolj–avaju i u vr– uju sa razvojem kooperativnih kapaciteta nacije.

U ovom Zborniku je ure eno i –tampano ukupno 30 radova, od kojih samo nekoliko, iz razloga koji su bili izvan kontrole autora, nisu saop–teni i razmatrani na ovogodi–njem skupu. Ovih 30 radova su 3 raspore eni u etiri dela ovog Zbornika. U prvom delu Su–tina, problemi i modeli kooperacije ure eno je ukupno 10 radova; u drugom delu Problemi i iskustva kooperacije u Srbiji ure eno je 11 radova, a u tre em delu Strana iskustva samo 2 rada ó odraz injenice da je ovaj skup, sa manjim izuzecima, isklju ivo doma i; –ta vi–e broj u esnika iz Crne Gore je ve na nivou dalekog inostranstva. Zadnji deo Zbornika sadrfli 7 radova iji predmeti nisu, u strogom smislu, u vezi sa kooperacijom ali su u okviru problematike kojom se ovaj skup ina e bavi. Kao i pri ure ivanju svih prethodnih 10 zbornika, i ovom prilikom su striktno po–tovani kriterijumi ure ivanja koji su se pokazali valjanim. Osnovni kriterijum je o uvanje autenti nosti ideja i nalaza svakog autora, uz sve recenzentske nalaze i intervencije na osnovama tih nalaza. Ovaj kriterijum je oblikovao zadatke svih ostalih aktera nastanka ovog Zbornika ó u initi sve da se o uvaju autenti nosti nalaza i ideja autora i pruffliti svu pomo i podr–ku autorima da se kvalitet objavljenih tekstova pobolj–a –to je mogu e vi–e ó putem saradnje. Autori su jedini nosioci svih pohvala za kvalitet svojih tekstova i svih nau nih odgovornosti koje nosi javno saop–tene ideje i nalazi. Urednik ovog Zbornika, podrflan dosada–njim iskustvom na pripremi zbornika radova sa ovog skupa, nada se da e i ovaj Zbornik radova uspe–no zadovoljiti bar deo istrafliva ke znatifelje kao i deo potreba prakti ara u vezi sa razvojem kooperacije u na–oj zemlji.

XII naučnog skupa "Tehnologija, kultura i razvoj", Tivat, 2005. godine

Kontekst skupa: Srbija i Crna Gora na putu ka Evropskoj uniji

Tema skupa: "Inovativnost privrede i društva u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, izgledi i strategije"

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XII.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Jedan okvir za razumevanju problema promena**
2. Du-ica Semen enko: **Formiranje nacionalnog kulturnog konteksta Srbije u 19. veku i njegove implikacije na razvoj inovacione kulture**
3. Marinko Bo-njak: **Koncepcija razvoja inovativne privrede i društva u Republici Srbiji**
4. Milenko Gudi : **Izgradnja sposobnosti vođstva**
5. Slobodan Miladinovi : **Društveni kontekst inovativnog (ljudskog) potencijala Srbije**
6. uro Kutla a: **Istraživanje inovacionog kapaciteta Srbije**
7. Marina ur evi : **Kulturna politika i menadžment kulturne baštine - analiza stanja i projekcija novih modela delovanja**
8. Smiljana urovi : **Borski rudnik- putevi i strategija dostizanja potrebne inovativnosti 1918 - 1941. godine**
9. Ljubica Zjali : **Inovativnost nezaobilazan činilac razvoja**
10. Olja Deli : **Kreiranje inovativne organizacione kulture**
11. Sr an Arsenijevi : **Zadovoljenje motivacionih potreba kao faktor inovativnosti na F@M-u**
12. Ljiljana Markovi , Larisa Jovanovi : **Nove inovativne infrastrukture u različitim zemljama sveta**
13. Vojin Grkovi : **Industrijski sektor u nacionalnoj strategiji Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji**
14. Nikola Markovi : **Doprinosi informaciono – komunikacionih tehnologija razvoju i primeni inovacija**
15. Sanja Popovi -Panti , Marija Mosurovi : **Marketing odlučivanje i izgradnja inovacione infrastrukture**
16. Nada Vidi : **Turistički marketing miks kulturne baštine fruškogorskog podunavlja i inovativnost**
17. Slavenko Grgurevi , Nata-a Cvetkovi : **Upravljanje strateškim projektima - izazovi modernizacije infrastrukture**
18. Vojin T-enk, Miroslav Despotovi , Branislav Risti , uro Kutla a: **Takmičenje za najbolju tehnološku inovaciju 2005. u Srbiji**

19. Srboľjub P. Ivanovi , Violeta Bogavac: **Novi proizvodi u prehrambenoj industriji i mogućnosti unapređenja trgovinskog bilansa Srbije**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, po-tovani itao e, Zbornik radova saop-tenih na XII nau nom skupu Tehnologija, kultura i razvoj, koji je odrflan od 22. do 25. avgusta 2005. godine u Tivtu. Jedan od saop-tenih radova, po-to nije dostavljena kona na verzija teksta, usled velike zauzetosti autora, nije uvr-ten u ovaj Zbornik. Urednik Zbornika zna da bi taj rad podigao vrednost ove publikacije ali nedostatak vremena, tako karakteristi an za savremeno doba, odnosi svoj danak. U Zborniku su -tampana dva rada iji su autori bili spre eni da svoje radove saop-te na skupu. Ovde je urednik Zbornika odstupio od pravila da se objavljuju samo saop-teni radovi u jakom uverenju da je ovaj izuzetak sasvim osnovan.

Ovogodi-nji skup "Tehnologija, kultura i razvoj" je, kao i tri koja su mu neposredno prethodila, bio posve en problemima ulaska Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju. Osnovna misija ova etiri, i svih narednih skupova do ulaska Srbije i Crne Gore, zajedno ili ponaosob, u Evropsku uniju, je da nau no osnovano, posve eno, svestrano, otvoreno i demokratski razmatra fenomene, probleme, ideje i predmete koji se nalaze - kao mogu nost, potsrek, ograni enje, prepreka, dobitak ili gubitak - na na-em putu ka Evropskoj uniji. Osnovni cilj ovih skupova je da pruži doprinos da se za ovaj, istorijski najkompleksniji i razvojno najobuhvatniji, doga aj pripremimo kvalitetno i sa -to manjim tro-kovima svih vrsta, od ekonomskih do kulturnih.

Na prethodna tri skupa su, u okviru ove misije i cilja razmatrani problemi Kvaliteta (TKR 2002), Konkurentnosti (TKR 2003) i Kooperativnosti (2004) privrede i dru-tva u Srbiji i Crnoj Gori. Tema ovogodi-njeg skupa (TKR 2005) je Inovativnost privrede i dru-tva u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, izgledi i strategije. Detaljnije iskazano, ovogodi-nji skup je bio posve en identifikaciji i razumevanju klju nih faktora i mehanizama koji oblikuju (a) tehnolo-ku i organizacionu inovativnost privrede, (b) sklonost i sposobnost dru-tva da obavlja politi ke, socijalne, ekonomske, institucionalne, kulturne i druge promene i (c) strategije i sredstva dostizanje potrebne inovativnosti i izvo enja razvojno osnovanih promena. Jer, prava inovativnost i druge vrste promena su nezamenjiv uslov za svestrani nacionalni razvoj. Problem promene postao je tokom zadnje etvrtine 20. veka klju ni predmet kojim se bave prakti no sva dru-tva u savremenom svetu, na svim nivoima, od ljudske individue, preko porodice, organizacije, lokalne zajednice, nacije i drflave, sve do velikih regionalnih skupina i sasvim obuhvatnog globalnog nivoa.

ovek je tokom zadnje etvrtine 20. veka prevazi-ao, na neki na in, ak i globalni nivo po-to se bespovratno uputio izvan granica planete Zemlje i po eo i tamo da ostavlja svoje otiske i da otuda donosi klice promena koje e se razvijati na planeti koju sada nastanjuje. Re promena je postala sinonim za savremenost; koristi se toliko esto u svakom diskursu da po inje da zadobija sve osobenosti jedne nekontrolisane inflacije. Ali, kadgod nam se tako ne-to u ini, ipak primetimo da je u stvarnom svetu izvedeno znatno manje od

potrebnih promena i da je, ako i-ta moćemo tvrditi o budućnosti, sasvim pouzdana naša tvrdnja da će tek dolaziti do velikih, u estalnih, dobrih i loših promena. Jer, promena je ostvarenje vešte potrage za nekim drugom i boljim kao što je kretanje sama suština svega onoga što dodiruju ne samo naša čula, njihovi naučni i tehnološki prođufleci, ljudska misao i ovekov duh. Tehnološke promene su, to je pouzdano potvrđeno, ključni faktor rasta produktivnosti, društvenih proizvoda i materijalnog bogatstva. Ali ove promene su postale i značajan faktor socijalnih i institucionalnih promena i uticajna determinanta razvoja umetnosti i kulture u celini. Snaga ovih promena je tolika da se menjaju glavne paradigme razumevanja ekonomskih procesa. Navedimo ovde da ono našemu se zasnivaju razumevanja i teorije resursno zasnovane ekonomije preputa mesto jednom drugom mentalnom modelu kada je u pitanju nastajanje ekonomija zasnovana na znanju.

Tekuće promene nisu velike samo u kvantitativnom smislu; one su kvalitativno drugačije; traže drugu optiku za viđenje i razumevanja sveta koji našima nastaje. U svakodnevnoj praksi one su za privrednike lakonski iskazane poklikom koji odjekuje globalnom privrednom arenom "Inoviraj ili ćeš nestati". Mlada generacija, bez uobičajene sofisticacije, traži radikalnu reformu obrazovnog sistema. Štavi narodi su tražili i izveli velike političke, socijalne i druge promene u Istočnoj Evropi. Štavi narodi u onome što se naziva Zapadna hemisfera traže i izvode, bez revolucionarnih parola, borbi i firtava, socijalne, institucionalne i druge promene. Za manje od polovine veka nastala je Evropska unija, bez ijednog građanskog, nacionalnog ili drugog ijeg prevrata. Za samo nekoliko godina, negde za nekoliko meseci, nestao je jedan svet našije formiranje je bilo potrošeno više od polovine ukupne ideološke, političke, socijalne, ekonomske, kulturne i druge energije tokom 20. veka. Struktura potrošnje se izmenila do neprepoznatljivosti za samo nešto više od dve decenije. Sport je postao značajna privredna grana a lopta jedan od najznačajnijih proizvodnih alata. Nedodirljiv kapital je preuzeo viševekovni značaj dodirljivog; Internet je za manje od dvadeset godina omogućio dostup informaciji, znanju, knjizi, zvuku i slici koji je bio, i pored etvorovekovnog iskustva sa Gutenbergovom štampom, sasvim, sasvim nezamisliv. Nazire se ostvarenje idela telekomunikacija: trenutne, pouzdane, raspoložive i praktično besplatne telekomunikacione veze svakom sa svakim na planeti Zemlji.

Sve se kreće i menja veoma brzo na skali brzina formiranoj do sredine 20. veka. Pesimisti kažu naša oveka; realisti odgovaraju da je tako kako je i mi pre shvatimo realnost tim pre je moćemo usmeravati naša korist oveka. Ono što nas moće zabrinjavati je da su poželjne promene (misli se naša one koje mogu da produku etičke testove) u Srbiji još uvek retke i neuspešne dok su manje poželjne ili sasvim nepoželjne (misli se naša one koje ne mogu da produku etičke testove) brojnije, uspešnije i verovatnije. Ovo kaže i da su promene u Srbiji od interesa samo nekih aktera; najviše onih koji su zadobili moć da promoviraju baš takve i gotovo samo takve promene.

Deo odsustva pravih promena u naša osnovano se pripisuje velikoj nacionalnoj inerciji; strahu od novog, odbojnosti prema stranom, odsustvu spremnosti većine članova zajednice da se uložie sopstvena energija, lišni rizik, inače siromašni kapaciteti za zajedničku akciju, tekući vrednosni modeli, ukorenjeno viđenje i razumevanje sveta, izvesna ali siromašna sadašnjica i još po neka, za izvođenje promena ka boljoj budućnosti i ka boljem uklapanju u sopstveno

okruženje. Paradoks da promena nema ba– onda kada su najpotrebnije je tako ubedljivo potvrđen u Srbiji (i u Crnoj Gori, ovde nema značajnijih razlika): To odsustvo potrebnih promena samo jača ovaj paradoks jer svako odlaganje promena ó u okviru mehanizma ovog paradoksa ó samo dalje ojačava odlaganje i ignorisanje potrebnih promena.

U korenu svega toga je snaga konzervativnog, preflivelog i za budućnost nepoželjnog karaktera pojedinaca, organizacije, –ire zajednice, sve do nacionalnog nivoa. Jer pojedinac se promenio onda kada je promenio svoj karakter i tom promenom zadobio nov identitet u svom okruženju. Isto je i sa organizacijama; preduzeće, ustanova, univerzitet itd. su se promenili onda kada je promenjen njihov karakter i kada je došlo, preko te promene, do promene njihovog identiteta u spoljnjem svetu. Isto je i sa nacijom i državom; promenile su se onda kada se promenio njihov karakter (ono svojstvo koje čini da se članovi nacije i državljani bez prisile ponajviše drugačije) i kada je to dovelo do promene njihovog identiteta u spoljnjem svetu.

Ako nekoga ne zanima spoljni svet, on je na velikim mukama i sa nepremostivim problemom. Najljepši grafit "Sve je isto samo njega nema" na najlucidniji način ispisuje istoriju tekućeg odupiranja promenama u Srbiji, bez obzira o kome je to rečeno, koga to nema, u ovom grafitu. Jer, grafit ba–to kaže: to –to njega nema ne znači da su se stvarno dogodile promene. To –to bi neko htelo da je njegov identitet u ovom ima okruženja drugačiji ni–ta ne znači dok ga te oči ne doflive drugačijim. Niti jedan proizvod nije bolji od prethodnog samo stoga –to ga prodavac takvim predstavlja. On postaje bolji kada ga takvim doflivi onaj ko ga kupuje.

Država u Srbiji je pred izazovima i nufnostima brojnih promena; ekonomskih, tehnoloških, političkih, institucionalnih, kulturnih. Jedne od ovih promena generičke unutrašnjosti države u Srbiji; druge oblikuju generatori iz okruženja: Jedni od tih spoljnih generatora su ó na bilo kom nivou posmatrano ó evolucionisti: Ako je evolucija automobilske industrije na trajektoriji upotrebe novih materijala, mikroprocesorske kontrole, estetski bogatog dizajna, smanjenja zagađenja sredine itd. ostajanje na veće prenim delovima razvojne trajektorije ovog sektora je antievolucionisti inat koji vodi u propast. Drugi spoljni generatori su nameravani, strateške prirode i neretko mogu biti u sukobu sa interesima unutrašnjosti sistema na koji utiču u pravcu promena. Veoma su značajni generatori promena koji se naslaze unutar sistema. o kome je rečeno. Ovde su u pitanju dve vrste pritisaka za promene. Jedni pritisaci su na liniji implementacije prihvaćene strategije razvoja; jednog svesnog, zajednički formulisanog plana ulaganja napora da se stvari promene radi poboljšanja. Drugi pritisaci su izraz borbe za uticaj, kontrolu, vlast, pravo donošenja odluka; sve ono –to čini političke procese ma gde se odvijali: u državi, preduzeću, instituciji, porodici, klubu itd. Nije teško prepoznati participaciju ovde navedenih izvora pritisaka za promene i oportuniteta za izvođenje promena u Srbiji. Nalazi radova saopštenih na ovom skupu i tokom rasprave koja je vođena, najkraće rečeno glase: otpori potrebnim promenama u Srbiji su veoma veliki ó bilo da su generisani kulturnim, istorijskim, interesnim, obrazovnim i drugim razlozima ó a promene toliko neophodne da Srbija nije viš pred izborom; ona je ili pred napretkom ili pred konzerviranjem nazadovanja. Radovi i rasprave su dali veliki značaj 1. ó i time pripisali veliku krivicu ó političkim partijama, političkim arima i sistema u okviru kojih ovi nastaju, deluju i reprodukuju se, kao i 2. faktorima koji proističu iz tradicije, kulturnog

obrasca, vrednosnog sistema, nasleđa i samoupravnog voluntarizma. Urednik ovog Zbornika ove nalaze proiruje i na faktora proizašle iz nerazumnog ratovanja i paratovanja u koje je Srbija uvukla sebe tokom devedesetih godina 20. veka, jednog maglovitog a u suštini pljačka-kog modela tranzicije u kome glavnu ulogu igraju grupe specijalnog parazitskog interesa, stari pljačka-i preobueni u kostime s kraja 20. veka koji ekonomski i politički liberalizam doživljavaju kao izvor svog prava na sve što im ni po čemu, inače, ne pripada.

U ovom Zborniku je uređeno i tampano ukupno 19 radova. Jedan broj ovih radova se bavi problemima inovacionog društva najviše s aspekta tehnoloških inovacija. Ovaj pristup je nastavak tradicije ovog skupa koja se formirala najviše u vezi sa tehnološkim razvojem. Jedan broj radova se bavi političkim i kulturnim aspektima izgradnje inovacionog društva u širem smislu reči. Nekoliko radova uinili su pokušaj zahvatanja problema promena u Srbiji u svoj celini. U svakom slučaju, nadamo se da će korisnik ovog Zbornika radova na i proirenu, nespecijalizovanu ponudu tekstova koji se bave problemom promena u Srbiji danas. Kao i pri uređivanju svih prethodnih 11 zbornika radova i ovom prilikom su striktno postovani kriterijumi koji su se pokazali valjanim. Osnovni kriterijum je o uvanje autentičnosti ideja i nalaza svakog autora, koje je autor doterivao od početne varijante sve do intervencija na osnovu recenzentskih nalaza. Ovaj kriterijum je odredio zadatke svih ostalih aktera nastanka ovog Zbornika o pružiti svu pomoć i podršku autorima da se kvalitet objavljenih tekstova poboljša. U okviru ovakvih pravila uređivanja Zbornika autori su jedini nosioci svih pohvala za kvalitet svojih tekstova i svih naučnih odgovornosti koje nose javno saopštene ideje i nalazi.

Urednik ovog Zbornika, podržan dosadašnjim iskustvom na ovom poslu, nada se da će ovaj Zbornik radova zadovoljiti bar deo istraživake znatiželje i deo potreba praktičara u vezi sa promenama u našoj zemlji, jer praksu u ovoj zemlji im pre treba da karakterišu promene koje vode dobrobiti.

XIII naučni skup "Tehnologija, kultura i razvoj", 2006. godine

Kontekst skupa: **Srbija i Crna Gora na putu ka Evropskoj uniji** Tema skupa: **"Ključne determinante i kvalitet organizovanosti društva i privrede u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, perspektive i strategije razvoja"**
<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XIII.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Organizovanost u Srbiji : stanje, nedostajući mehanizmi i izgledi za poboljšanje**
2. Danica Drakuli , Drago Pupavac: **Dobra javna uprava preduslov kvalitetne organizovanosti društva**
3. uro Kutla a: **Organizacija ni sistema Srbije - uzrok ili posledica (ne)doprinosu nauke razvoju ekonomije Srbije**
4. Vesna Muji i : **Jedan pogled iznutra na arhitektonski fakultet univerziteta u Beogradu**
5. Du-ica Semen enko: **Nova inovaciona infrastruktura Srbije**
6. Marina ur evi : **Organizacioni aspekti i menadžerske funkcije institucija kulture**
7. Nikola Markovi : **Doprinos informatizacije organizovanosti privrede i društva**
8. I.Radonji , V.Muji i , K.Pu-karica, M.Jo i : **Povezivanje tačaka: partnerstvo javnog i privatnog sektora**
9. Marinko Bo-njak : **Organizacijski progres kao ključna odrednica evropske perspektive privrede i društva u Srbiji**
10. uro Kutla a, Marija Mosurovi : **Strategija razvoja informacionog društva u Srbiji – put ka ekonomiji i društvu zasnovanim na znanju**
11. Slavica Joveti , Nenad Stani-i : **Poslovni klaster u industriji kao savremeni model privrednog organizovanja u cilju povećanja nacionalnog inovacionog kapaciteta**
12. Slobodan Miladinovi : **Stanje međunacionalnih odnosa i evropske perspektive**
13. Sa-a Markovi : **Nacionalni identitet srpskog društva u 19. i početkom 20. veka – spoznaja uloge kulturnog određenja**
14. Danijel Patni , Sanja Popovi -Panti : **Uloga civilnog društva u procesu integracije Srbije u Evropsku uniju**
15. Nina Stojanovi : **Lobiranjem ka postizanju cilja**
16. Nata-a Vu kovi : **Nevladin sektor i mogućnost njegovog uticaja na povećanje organizovanosti u društvu i državi**

17. Slavenko Grgurević, Nataša Cvetković : **Tragom evropskog nasleđa – u susret kultura „imati ili biti“**
18. Jelisava Kalezić, Ivan Brajović : **Između modernizacije i očuvanja autentičnosti prostora**
19. Milosavljević : **Idejni koncept za definisanje strategije razvoja privrede**
20. Pejanović, R., Tica, N., Zekić, V., Delić : **Reforme poljoprivrede EU, CIE i Republike Srbije**
21. Olivera Doklečić : **Presjek stanja i perspektive u razvoju hidrotehničke infrastrukture u primorskim opštinama Crne Gore**
22. Vera Minić, Gordana Ajduković : **Siromaštvo kao ključni problem Srbije u tranzicionim procesima**
23. Dragana Glušć : **Elektronsko učenje kao potreba savremenog društva**
24. William Porter: **Democracy – A departure and a journey, not an arrival**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, poštovani čitaoci, Zbornik 24 radova saopštena na XIII naučnom skupu Tehnologija, kultura i razvoj, koji je održan od 5. do 7. septembra 2006. godine na Palati u Osnovna tema ovog skupa "Ključne determinante i kvalitet organizovanosti društva i privrede u Srbiji i Crnoj Gori: stanje, perspektive i strategije poboljšanja" je peta u nizu tema ovog skupa koji se zadnjih pet godina bavi problemima ulaska Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju. Osnovna misija ovog i prethodna četiri skupa je bila da naučno osnovano, svestrano, otvoreno i demokratski razmatra fenomene, probleme, ideje i predmete koji su u najtežjoj vezi sa ulaskom Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju. Osnovni cilj tih skupova je bio da pruži doprinos da se za ovaj, istorijski najkompleksniji i razvojno najobuhvatniji, događaj Srbija i Crna Gora pripreme kvalitetno i sa što manjim troškovima svih vrsta, koji će nužno pratiti procese njihovog ulaska i adaptacije u Evropsku uniju. Na prethodna četiri skupa su razmatrani problemi Kvaliteta (2002), Konkurentnosti (2003), Kooperativnosti (2004) i Sposobnosti za promene i inovativnost (2005) privrede i društva u Srbiji i Crnoj Gori.

Pri izboru teme ovogodišnjeg skupa bili smo, kao i prethodnih godina, pod teškom obavezom i uverenja da se nedovoljno toga stvarno promenilo u Srbiji i u Crnoj Gori u vezi sa potrebnim pripremanjima za ulazak u Evropsku uniju i, što je još važnije, za razvojne potrebe koje postoje i bez ikakvih primisli o ovoj evropskoj integraciji. Za izbor teme ovogodišnjeg skupa postoje brojna opravdanja koja se prostiru od daleke prošlosti do sadašnjosti. Jer, izgleda da nema perioda u našoj istoriji za koji možemo reći i da smo se tokom njega bili približili visoko organizovanim društvima i državama. Cena nedovoljne organizovanosti koju smo praktikovali je stalno plaćana; plaćala se i danas. Jer, sve dok naše društvo, država i privreda budu slabije organizovani na proizvodni i bitni nivoi kvaliteta, skuplji i manje konkurentni; naše sposobnosti za korisnu saradnju i obavljanje potrebnih promena će biti

manje, zaostaja emu u svemu i sva emu i pla ati danak takvog odnosa prema li nom i kolektivnom radu i flivotu.

Organizacije su, sa izuzetkom vojnih, poreskih i verskih koje su jedine postojale jo–u anti ka vremena, sama su–tina modernog organizovanja ljudskih dru–tava jer su one na in da se ostvari ono –to prevazilazi mogu nosti ljudske individue. Savremena dru–tva su dru–tva organizacija. Savremena uspe–na dru–tva su visoko organizovana. Savremeni ovek je u najve o j komunikaciji, interakciji i me uzavisnostima sa organizacijama. Sve –to ovek sada–njosti ini i –to mu se ini dolazi iz organizacija ó 2 proizvodnih, uslu f n ih, obrazovnih, administrativnih, politi kih, humanitarnih, sportskih, strukovnih i kakvih sve ne. Dru–tva u savremenom svetu prepoznajemo i kategori–emo kao veoma, osrednje, slabo ili o ajno organizovana. Iako su organizacije i organizovanost donekle potisnule spontanost ljudskog pona–anja i delovanja u korist racionalnosti, planiranja, sra unavanja itsl. i time menjale ljudsko pona–anje, ak i prirodu, u smeru koji nije uvek i u potpunosti pofeljan, sve migracije tokom nekoliko zadnjih vekova su u smeru ka organizovanijim dru–tvima: Nepoznate su nam, jer ih nije bilo, migracije u drugom smeru, ka haoti nim, neorganizovanim, na isto j spontanosti zasnovanim ljudskim zajednicama. Sa izuzetkom onog turizma u ijoj osnovi se nalazi felja da se ba–to vidi i da se, po–to se vidi, vrati u organizovan svet. Nove formacije kao –to je Evropska unija nastaju na dubokim potrebama za njihovim socijalnim, politi kim, razvojnim i drugim mogu nostima ali samo kada postoje sposobnosti da se njihovo nastajanje i flivot organizovano ostvaruju. Put ka bilo ijem lanstvu u Evropskoj uniji i bitisanje u njoj je, u mnogo emu, podrgavanje procesu koji se karakteri–e, izme u ostalog, visokom organizovano–u. To e re i da je nacionalna sposobnost za organizovan rad i flivot jedan od bitnih uslova za kori–enje beneficija koje proisti u iz zajedni–tva kakvo je Evropska unija. Jer, drflave i dru–tva su veoma kompleksni sistemi ija egzistencija i razvoj trafe sposobnosti za adaptaciju, proaktivno delovanje uvek kada je mogu e i efikasno stvaranje i kori–enje svih razvojnih resursa.

Dru–tvo u Srbiji nosi brojna nasle a koja su ga tokom nekoliko zadnjih vekova esto i veoma dugotrajno udaljavalala od tokova organizovanog razvoja. Svi talasi Industrijske revolucije i doba Prosve enosti dolazili su u Srbiju sa ka–njenjem, oslabljeni na putu ka nama i nailazili na tlo koje je imalo ozbiljnih kulturnih, obrazovnih, politi kih, socijalnih i drugih prepreka njihovom prodiranju ka dubljem tkivu dru–tva u Srbiji. Pafnje vredni naponi modernizacije Srbije tokom zadnja dva veka su vi–e puta ratovima i stradanjima grubo prekidani i slabljeni. Zanatski na ini proizvodnje su te–ko napu–tani ostavljaju i duboke tragove u duhu rada i vi enja proizvodne modernizacije i kada su potiskivani pod naletom industrijske organizacije. Tokom prve polovine dvadesetog veka relativno brzo je nastajala nova industrijska i administrativna organizovanost u Srbiji Tokom ovog perioda prepoznatljivu kulturnu, tehni ku, socijalnu i drugu me usobnu suprotstavljenost doma e zanatske i industrijske organizacije u oblasti proizvodnje i isto nja ke i veberovske birokratske organizacije u administriranju drflave i dru–tva. Tada Srbiju snafno zapljuskuju poku–aji da se ukorene ideje i metode organizovanja nastale u mehanicistikom vi enju sveta proizvodnje i drflavne organizacije nastalog u doba prosve enosti; prvi veliki izazovi ovom vi enju organizovanja nisu bili ni prime eni u Srbiji do Drugog svetskog rata.

Tokom druge polovine dvadesetog veka u Srbiji se, političkom korupcijom koja je u korist teftnje za osiguranjem vladavine partijske i druge birokratije, instrumentalizovala ideju samoupravljanja, pravi udesna me-avina -arlatanstva, ekonomski neefikasnog voluntarizma, zanimljivih ali sasvim nasumičnih presavijanja nekih veoma savremenih ideja o organizovanju i stroge idejno-političke i državno-administrativne kontrole svega toga.

Nakon takvih eksperimenata, koji su završili na najgori mogu i na in, ostavljaju i svoje duboke tragove u gledanju na svet i ponašanju u organizovanom životu, započela je veoma radikalna negacija svega toga povratkom na organizaciona ponašanja koja su preovladala i otkrila ka, nehumana, eksploatatorska, nekompetentna, ekonomski efikasna samo u meri kojom su socijalno represivna i razvojno neizgledna. Tekuća organizovanost u Srbiji je me-avina takodrućnih stvari da je pre nekoliko decenija mogućnost svega toga bila izvan svake najbogatije mase. Borba za moć, autokratiju, svojinu i novotano bogatstvo su ključni faktori koji stoje iza iskazane organizovanosti i to bilo da je višena kao veoma dobra ili kao sasvim loša. Vladajućem mišljenjem rešenje problema organizovanosti u Srbiji redukuje na otkivanje da se privatizacija sve to rešiti brzo i na najbolji mogu i na in. Jednom se nešto nerazumno ponavlja u Srbiji. Dok je u vreme samoupravljanja vladajuća ideologija tvrdila da je jedino naš sistem samoupravljanja rešenje svih problema ljudske organizovanosti i ostavljen od nekog proviđenja nama da ga baš mi izmislimo, sada se istom nerazumno – u tvrdi da je ključ organizovanosti u privatnoj, čak ličnoj, svojini bez da se vidi da je veliki deo neorganizovanog sveta baš svet takve svojine. Nikada da se pitamo koji pogledi na svet, kulturni obrasci, znanje itd. stoje iza dobre i loše organizovanosti. O svemu tome su postavljena pitanja na ovogodišnjem skupu; na manji deo tih pitanja dati su odgovori koji mogu da izdrže test naučne verodostojnosti i praktične vrednosti. Dakle, problem organizovanosti u Srbiji je toliko velik i složen da zaslufluje dugotrajnu posvećenost društva u celini i to po ev od njegovog razumevanja pa do nalaganja rešenja koja su potrebna praksi svake vrste. Stoga se ovaj skup verovatno još koji put vratiti ovom problemu kao centralnoj temi njegovog rada.

Saopćeni radovi i vođene rasprave na ovogodišnjem skupu bavili su se, uz izvesna proćirenja koja karakteriše ovaj skup od samog početka njegovog rada, identifikacijom i razumevanjem kulturnih, tehnoloških, socijalnih, političkih i drugih faktora i mehanizama koji oblikuju (a) kvalitet organizovanosti našeg društva, države i privrede (b) sklonost i sposobnost društva, države, privrede i pojedinačnih organizacija da obavljaju potrebna usavršavanja svoje organizovanosti i (c) puteve i strategije dostizanje one organizovanosti koja bi naše društvo, državu i privredu učinila efikasnim, efektivnim i sposobnim za otkivanje i razvoj humanih i drugih baznih vrednosti. Jedan deo ukupnog rezultata ovog skupa je sadržan u ovom Zborniku dok je drugi, verovatno veći deo, internalizovan novim saznanjima i idejama i onim promenama viđenja sveta do kojih dođe, tokom svakog vrednog diskursa, a ovih je bilo na ovogodišnjem skupu.

Održavanje skupova Tehnologija, kultura i razvoj koji se bave problemima ulaska Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju nadživelo je, baš ove godine, Državnu zajednicu Srbija i Crne Gora i pokazalo, sa značajem koga možda nismo svesni, da su posvećeno organizovana kritička razumevanja realnosti trajnija od improvizovanih političkih konstrukcija. Nestanak

ove zajednice e, na tome u dobroj nadi rade organizatori ovog skupa, narednih godina pro-iriti misiju skupa na probleme ulaska drflava Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. U okviru tako pro-irene misije ovaj skup e dati svoj doprinos razvoju kooperacije izme u ljudi i zemalja Zapadnog Balkana, i pridruftiti se naporima koji su usmereni ka oblikovanju one budu nosti sveta u kojoj se humana ljudska stremljena ostvaruju kao sveop-ti cilj, najvi-e kooperacijom jer je ona najefikasniji na in dolaska do tog cilja.

Kao i pri ure ivanju prethodnih 12 zbornika radova i ovom prilikom su striktno po-tovani od po etka primenjivani kriterijumi. Osnovni kriterijum je o uvanje autenti nosti ideja i nalaza svakog autora, koje je autor doterivao od po etne varijante svog rada sve do intervencija na osnovu rasprava na skupu i recenzentskih nalaza. Ovaj kriterijum je odredio zadatke svih aktera nastanka ovog Zbornika ó pruftiti svu pomo i podr-ku autorima da se kvalitet objavljenih tekstova pobolj-a. U okviru ovakvih kriterijuma ure ivanja Zbornika autori su jedini noslaci svih pohvala za kvalitet svojih radova i svih nau nih odgovornosti koje nose javno saop-tene ideje i nalazi.

Urednik ovog Zbornika, podrflan dosada-njim iskustvom na ovom poslu, obavio je svoj posao u uverenju da e ovaj Zbornik radova zadovoljiti bar deo istraffiva ke znatifelje italaca i deo potreba prakti ara u vezi sa problemima organizovanosti u na-oj zemlji. Jer, to je jedan od njenih klju nih problema koji vide doslovce svi u na-em dru-tvu a ipak ga veoma sporo re-avaju ili ga ostavljaju sasvim po strani. Stoga na-a zavr-na napomena glasi: izme u brojnih visokih prioriteta i velikih nacionalnih poduhvata koje ima na-e dru-tvo onda kada stremi modernizaciji i razvoju, pobolj-anje organizovanosti bi moralo biti na samom elu takvih lista.

XIV naučni skup međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Igalo, 2007.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji** Tema skupa: "**Gde smo i kuda idemo: ka centru ili periferiji EU**"

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XIV.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Ključna dilema Srbije: odvažno napustiti ili utešno prihvatiti život na razvojnoj periferiji**
2. Gordana urovi , Sonja Rafnatovi , Nikola Milovi : **Obaveze Crne Gore po sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u dijelu unutrašnjeg tržišta**
3. Nenad Stani-i , Slavica Joveti : **Komparativna analiza strukture izvoza Srbije i zemalja članica Evropske unije**
4. Lukács Eszter: **Labour market effects of fdi, regional disparities (the case of Hungary)**

5. Zoran Aralica, Domagoj Raić : **Može li transfer tehnologije objasniti stvaranje izvozne konkurentnosti u Hrvatskoj?**
6. Dušica Semenković, Marija Mosurović : **Mere i politike za žene u nauci i istraživanju u zemljama Zapadnog Balkana**
7. Uroš Kutlača : **Promišljanje strategije naučnog i tehnološkog razvoja Srbije: potrebe i ograničenja**
8. Vesna Mujić, Karlo Puškarić, Igor Radonjić : **O prednostima periferije: pozicioniranje Srbije na putu ka Evropskoj uniji oslanjanjem na sopstvene – slabosti**
9. Marina Turčević : **Multilateralna kulturna saradnja kao značajan činilac pridruživanja Srbije evropskim integracijama**
10. Sanja Popović-Pantić, Danijel Pantić : **Inovativno žensko preduzetništvo**
11. Milosavljević : **Razvoj srpske automobilske industrije – šansa za inteziviranje integrativnih procesa**
12. Stojan Petrović : **Energetska efikasnost saobraćaja - Srbija u odnosu na EU**
13. Velimir Petrović : **Propisi o emisiji vozila u Evropskoj uniji i Srbiji**
14. Slobodan Miladinović : **Stanje nacionalne tolerancije u Srbiji**
15. Olivera Doklešćić : **De)politizacija upravljanja u preduzećima za snabdijevanje vodom i kanaliziranje otpadnim vodama**
16. Mile Jović : **Srbija i EU – redefinisavanje koncepta savremenog razvoja u globalnom konceptu**
17. Andriela Vitić, Mile Jović : **PPP koncept i priključivanje EU – podsticanje razvoja usluga partnerskim uključivanjem javnog i privatnog sektora**
18. Slavenko Grgurević, Nataša Cvetković : **U susret globalizaciji – zemlje Balkana na putu ka Evropskoj uniji**
19. Marinko Bošnjak : **Srbija na putu ka centru EU**
20. Nina Stojanović : **Lobiranje kao sredstvo bržeg pristupanja EU**
21. Jasmina Arsenijević : **Uloga centra za podršku u razvoju mreža škola**
22. Mirjana Golubović : **Inicijalna ekološka revizija po propisima EU**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, poštovani čitaoci, zbornik 23 rada saopštena na XIV naučnom skupu "Tehnologija, kultura i razvoj", koji je održan 27-30. avgusta 2007. godine u Igalu, Republika Crna Gora. Osnovna tema ovog skupa "Gde smo i kuda idemo: ka centru ili periferiji EU?" je –ista u nizu do sada razmatranih tema posve enih izabranim problemima ulaska Republike Srbije i Republike Crne Gore u Evropsku uniju i prva kojom su označena naredna razmatranja koja će uključiti zainteresovane u esnike iz ostalih zemalja Zapadnog Balkana. Misija ovih razmatranja je da pruže doprinos kvalitetnim pripremama zemalja Zapadnog Balkana za ulazak u Evropsku uniju i za efikasnu adaptaciju na institucionalno i razvojno novo okruženje i članstvo u njemu. Ova misija skupa ostvaruje se naučno osnovanim,

svestranim, otvorenim i multidisciplinarnim razmatranjima fenomena, ideja, koristi i tro-kova koji su u vezi sa ulaskom zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Potse amo da su osnovne teme pet prethodnih skupova bile, ovim redom, Kvalitet proizvoda, rada i flivota (2002), Konkurentnost proizvoda i kompetentnost institucija (2003), Sklonost i sposobnost za kooperativnost (2004), Sposobnost i sklonost za promene i inovativnost (2005) i Kvalitet organizovanosti privrede i dru-tva (2006). Svaka od ovih tema je razmatrana sa stanovi-ta pripremljenosti za ulazak u Evropsku uniju. U vezi sa temom ovogodi-njeg skupa u ini emo nekoliko napomena i prufli obja-njenja i opravdanja za njeno razmatranje.

Prvo, svaki sistem postoji u svom okruflenju sa kojim ima ja e ili slabije interkacije i me uzavisnosti. Okruflenje svakog sistema je, bez izuzetaka, odre ena vrsta etalona, reference, u odnosu na koju se upore uju i procenjuju osobenosti, kvalitet i druga obeleflja posmatranog sistema. Dakle, okruflenje svakog sistema je od klju nog zna aja za spoznaju i samospoznaju sistema, -ta vi-e za osnovana razmatranja samog smisla i zna enja egzistencije sistema. Svi poku-aji da se bilo koji sistem šzatvoriō i time ogradi od svog okruflenja su, u najboljem slu aju, iznu eni analiti ki postupak radi odre enih izu avanja nekih osobenosti sistema ili, u najgorem slu aju, potpuno nerazumevanje realnosti bilo koje vrste ó od isto fizi ke sve do bilo kog socijalnog, politi kog i sli nog sistema. Razumevanje odnosa sa okruflenjem je centralni problem svake nau ne i sasvim prakti ne analize i spoznaje. U vezi sa temom ovogodi-njeg skupa to zna i da je od prvorazrednog i neizbeffnog interesa da se razume stanje u posmatranom dru-tvu odnosno drflavi sa stanovi-ta ije standarde i norme za pore enje i razumevanje defini-e relavantno okruflenje odnosnog dru-tva i drflave. Pro-irenjem okruflenja (uklju ivanjem sve daljih slojeva) kona no se dolazi, za prakti ne potrebe nekada od manjeg zna aja, do spoznaje da se svako savremeno dru-tvo odnosno drflava procenjuje i samoprocenjuje sa globalnog stanovi-ta, dakle onog koje obuhvata celu planetu na kojoj se nalazimo. U mnogim stvarima posmatranje i razumevanje sa globalnog stanovi-ta je krajnje relevantno, zna ajno i sasvim neizbeffno. Primera radi, u oblasti zaga enja i za-tite flivotne sredine, po-to su ovde me usobni uticaji bilo kog sistema (dru-tva odnosno drflave) i preostalog sveta veoma jaki i po-to ne podleffu nikakvoj mogu nosti me usobnog ogra ivanja, kao -to bi to bio, makar privrenemo, slu aj sa me unardnom trgovinom koja se moffe zaustaviti na granici neke zemlje, razume se ne zauvek ali privremeno svakako. Dakle, niko i ni-ta, ak ni u okviru nau nih teorija ija je su-tina samoreferentnost sistema u njegovoj samoreprodukciji (npr. autopoiesis) ne odvaja, jer to ne moffe, posmatrani sistem (npr. biolo-ki) od njegovog okruflenja. Svaka savremena drflava, uz napomenu da je tako bilo i u ranijem svetu, je ne samo šokruflenaō svojim spoljnim svetom ve je, voljno ili nevoljno, i sama ona deo, konstituent, tog svog spoljnjeg sveta, okruflenja. Razume se, nisu sva okruflenja podjednako relevantna za posmatranu drflavu, te je jedno od centralnih pitanja politike svake drflave da prepozna nivo te relevatnosti i da, saglasno tome, vodi svoju spoljnu i unutra-nju politiku. Evropska unija je najrelevantnije okruflenje zemalja Zapadnog Balkana, bilo da jesu ili nisu lanice ove unije. Stoga se stanje u ovim drflavama (ekonomsko, socijalno, tehnolo-ko, trgovinsko, bezbednosno, politi ko itd) procenjuje najvi-e sa stanovi-ta vrednosti tih parametara za Evropsku uniju. Tako gledano, za zemlje Zapadnog Balkana je od zna aja da znaju gde se nalaze u pore enju sa Evropskom unijom,

kakav je međusobni odnos trajektorija stanja posmatrane zemlja na Balkanu i Evropske unije, koje tendencije iskazuje odnos tih trajektorija, koje je razvojno značajne takvih tendencija i koje su poželjne a moguće strategije zauzimanja razvojno poželjnijih tendencija u budućnosti. Dakle, najpre je potrebno znati gde se nalazimo u odnosu na naše relevantno okruženje. Druga je rečeno, pitanje je gde se nalazimo: na periferiji ili u jezgri svog okruženja i koje značajne to ima za strategije i politike naše buduće ukupnog razvoja.

Drugo, pošto su zemlje Zapadnog Balkana, prema pokazateljima ekonomskog, tehnološkog, socijalnog, političkog i drugog razvoja dugo bile, a i sada su, na periferiji evropskog društva, centralni nacionalni zadatak ovih država jeste da napuštaju tu periferiju, što bi bilo bolje, sa što manjim troškovima tog napuštanja i bez ikakvih šteta u područjima koja ne podležu nikakvim porecjenjima sa okruženjem, kao što su kulturne vrednosti, etničke specifičnosti, ukusi itd. Razume se, već inače zemlja Zapadnog Balkana demonstrirala je, posebno u drugoj polovini dvadesetog veka, sposobnosti i uspešnost da se naše u samom evropskom vrhu ili jezgri u oblastima kao što su sport (košarka, fudbal, odbojka, tenis itd), umetnička produkcija (književnost, film itd), neki stari i umetnički zanati, hrana nastala pod uticajima različitih kultura itd. Ali, privredna razvijenost, međunarodna konkurentnost, stabilnost domaće valute, (ne)zaposlenost, inflacija, funkcionalna obrazovanost, kvalitet zdravstvene zaštite, kvalitet životne sredine, tehnološka inovativnost itd. zemlja Zapadnog Balkana su, tokom celog modernog doba, uz sve napore modernizacije, ipak držale ove zemlje na evropskoj periferiji. U periodima većih nacionalnih političkih promena i otuda proisteklih nacionalnih nesreća, zemlje Zapadnog Balkana su se pomerale ka udaljenijoj evropskoj periferiji što je, prema našim tumačenjima, jedan od razloga da se ustali perforativno značajne termina balkanizacija. Jer, za slučaj da su zemlje Zapadnog Balkana bile u samom vrhu evropske razvijenosti, termin balkanizacija bi verovatno označavao njihov specifičan put ka tom vrhu. Dakle, biti na periferiji razvijenosti proizvodi mnoge druge, poopšti razvoj i percepciju onih koji su na toj periferiji, sasvim neželjene posledice i jeste uvod u nastavak boravka na toj periferiji. To je razlog da se temom ovog skupa postavi pitanje: gde smo na razvojnoj mapi Evropske unije i šta to znači za budućnost svake pojedinačne zemlje Zapadnog Balkana.

Treće, svaki sistem koji se nalazi na periferiji svog relevantnog okruženja i koji nije time zadovoljan, postavlja sebi pitanje kako da napusti tu periferiju. Metaforično rečeno, svaki dočlak na periferiju ne boga (grada u koji se uselio, organizacije u kojoj se zaposlio, profesije koju je izabrao itd) i koji je životom na toj periferiji nezadovoljan, teži da napusti tu periferiju, bilo kretanjem ka središtu i vrhu posmatranog sistema ó radnim i drugim naporima, vitalnošću, raznim veštinama snalaženja itd. ó ili napuštanjem sistema na kojoj je periferiji pošto ne vidi šansa da u njemu uspe. U ovom slučaju, odvafluje se na radikalne promene sveta u kome živi ó seli se u drugi grad, čak u drugu državu, menja organizaciju u kojoj je zaposlen, menja profesiju itd. Koliko vredi ova metafora za svaku od zemalja Zapadnog Balkana, na primer za Srbiju? Da li tražiti puteve, politike, strategije koji Srbiju izvode sa periferije Evropske unije ka njenom središtu i, ko zna kada ali zašto ne, i ka njenom vrhu, ili sve to zanemariti u potrazi za sasvim novim okruženjem koje će postati i ostati razvojno relevantno za Srbiju? Tema ovog skupa uputila je i na istraživanje odgovara na

pitanje: da li ima druge, razvojno dobre strategije, koja bi zamenila strategiju ulaska Srbije (odnosno bilo koje zemlje Zapadnog Balkana) u Evropsku uniju? Istraživanje ovog odgovora je podrazumevalo osvetljavanje celog kompleksa razvoja budućnosti, po ev od toga kakva se budućnost čeli, koliko se sada čeljena budućnost može i sme nametnuti budućim generacijama, preko spoznaje sopstvenih razvojnih kapaciteta i stvarnih potreba unija razvojnih potencijala iz spoljnog sveta (tržišta tražnje, finansijska i druga ulaganja, dostupnost brojnim kooperativnim i mrežnim strukturama itd) sve do razumevanja ključnih i dalekosežnih implikacija izabranog puta razvoja na otvorenost, demokraciju, razvojne i kreativne oportunitete tekućeg i budućeg generacija, zahtevnost od većih prirodnih i drugih pretnji i rizika, o uverenost prirodne sredine i kulturnih osobenosti i razvoj privlačnosti zemlje da se u njoj radi, flori i biološki i politički reprodukuje. Podneseni radovi i rasprave koje su vođene na ovom skupu, oslobodile su bilo kojih političkih i sličnih ograničenja i oportuniteta a usmeravane istraživati slobodom i naučnom istinitošću, vodili su ka sintetičkim nalazima koji kažu da je pristupanje Srbije i drugih zemalja Zapadnog Balkana Evropskoj uniji razvojno i istorijski najznačajniji poduhvat koji treba realizovati tako da se iskoriste razvojne oportuniteti koje on nudi ovim zemljama i da se, istovremeno, da sopstveni prilog modelovanju daljeg razvoja Evropske unije koji, misli se na prilog, s obzirom na bogatu političku i svaku drugu istoriju razvoja zemalja Zapadnog Balkana, može biti od značajne koristi za budućnost evropskog društva u celini.

Članstvo u Evropskoj uniji za sve zemlje Zapadnog Balkana je samo prvi ključni korak u dugoročnom rešavanju osnovnog pitanja njihove budućnosti: kako i kojim putem napuštati razvojnu periferiju na kojoj se ove zemlje već dugo nalaze. Članstvo u Evropskoj uniji nudi tu mogućnost ali je odgovornost svake pojedinačne države da tu mogućnost iskoristi na najbolji način za sebe i time pozitivan doprinos svim ostalim članicama ove unije. Na kraju ovih uvodnih napomena, nekoliko već standardizovanih napomena o uređivanju ovog Zbornika radova. Uređivanje je u potpunosti poticalo prihvaćenim standardima primenjivanim u uređivanju svih prethodnih 13 zbornika radova. U najkraćem, o uređivanju su ideje i nalazi svakog od autora objavljenih radova. Njihovi autori su, dakle, jedini nosioci pohvala i naučnih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XV naučni skup Tehnologija, kultura i razvoj, Palić, 2008.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**

Tema skupa: **“Korupcija, kriminal i kič”**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XV.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vida Ognjenović : **Kič, vitalni činilac globalizma**
2. Boflo Prelevi : **Ključni generatori kriminala i korupcije u Srbiji**

3. Srbijanka Turajli : **Društvo znanja - Srbija na dobrom putu ili na stranputici?**
4. Vlastimir Mateji : **Razvoj Srbije zasnovan na znanju: pomodna priča ili stvarna mogućnost**
5. Dragoljub Miunovi : **Slovo o korupciji**
6. István Magas: **Benefits of Euro Adoption in Hungary**
7. Mirjana Dokmanovi : **Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije i njeno prevođenje u nacionalno pravo**
8. Slobodan Miladinovi : **Korupcija kao strukturalni problem**
9. Drago Pupavac, Danica Drakuli : **Korupcija – longituda država Zapadnog Balkana**
10. Vesna Mujić : **Korupcija u prostoru, i druge priče**
11. Branimir Inić, Ilija Džombić : **Korupcija prepreka efikasnog privrednog razvoja Srbije – Kausalitet stranih ulaganja i indeksa korupcije**
12. Nebojša Teofilovi, Felimir Kečetovi, Tatjana Teofilovi : **Uticaj korupcije na organizovani kriminalitet**
13. Zoran Savić : **Softverska piraterija kao oblik sajber kriminala**
14. Maja Anđelković : **Korporativni kompjuterski kriminal kao globalni problem**
15. Dragana Radosavljević : **Kompjuterska krađa identiteta kao oblik kriminala**
16. Marina Čurčević : **Nova perspektiva tumačenja elitističko-moralističke kritike kiča**
17. Aleksandar Čurković : **Kič kao estetički problem**
18. Dragan Lakićević, Milena Boflović : **Kič-umetnost (ili umešnost) koja degradira**
19. Uroš Kutla : **Trening i obuka zaposlenih u Srbiji kao deo akcija na razvoju ekonomije zasnovane na znanju**
20. Dušica Semenčenko, Marija Mosurović : **Istraživanje inovacionih aktivnosti u preduzećima u Srbiji - hvatanje koraka sa Evropskom unijom**
21. Velimir Petrović, Stana Petrović : **Ekonomija i nauka u zemljama Zapadnog Balkana**
22. Slavica Jovetić, Nenad Stanić : **Značaj ulaganja u razvoj ljudskog kapitala za ekonomski razvoj zemlje: empirijska studija na primeru evropskih zemalja**
23. Smiljana Mirković, Marija Rupnić : **Inženjeri u društvu tranzicije: između deprofesionalizacije i inovacije**
24. Jasmina Arsenijević, Dejan Arsenijević : **Strateško pozicioniranje Srbije prema ekonomiji zasnovanoj na znanju**
25. Olja Arsenijević, Srđan Arsenijević : **Primenljivost stečenih akademskih znanja u privrednim organizacijama**
26. Vojin Grković : **Industrija Srbije juče i danas – rezultati, uzroci, posledice**
27. Ljiljana Bulatović : **Konzumerizam ili znanje**
28. Saša Marković : **Mit o nacionalnoj istoriji 20. veka**
29. Tanja Radošević : **Priključenje Srbije EU: Nacionalni atributi i svest o nacionalnom identitetu**

30. Jovana Prafi : **Tehnički aspekti inovacije u primeni mobilnih aplikacija u elektronskom poslovanju**
31. Zoran Joveti , Sra an Mila-inovi : **Srpska kultura u globalnom medijskom arhipelagu**
32. Goran Bulatovi : **Monitoring medija: analizom sadržaja ka kvalitetnijim medijima**
33. Slavenko Grgurevi : **Privatna svojina i civilno društvo – Restitucija kao model razvoja Srbije**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, po-tovani itao e, Zbornik 33 rada saop-tena na XV nau nom skupu Tehnologija, kultura i razvoj, koji je odrflan od 8. do 11. septembra 2008. godine na Pali u, Subotica. Ovaj skup je imao dve osnovne teme. Prva, Korupcija, kriminal i ki i druga, Stanje istrafliva kih resursa i inovacionih kapaciteta. Druga tema je ovogodi-nja konkretizacija -ireg predmeta ovog skupa, koji glasi Razvoj privrede i dru-tva zasnovan na znanju i kulturnim osobenostima. Ovaj skup e se ovim predmetom baviti sve dok se ne obrade klju ni problemi koji se ti u razvoja zasnovanog na znanju. Ovogodi-nji skup je sedmi u nizu skupova koji su posve eni izabranim problemima ulaska Republike Srbije i, s vremena na vreme, nekih drugih zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Misija do sada odrflanih i narednih skupova je da prufle doprinos kvalitetnim pripremanama zemalja Zapadnog Balkana za ulazak u Evropsku uniju i za efikasnu adaptaciju na novo institucionalno i razvojno okruflenje i lanstvo u njemu. Ova misija skupa se ostvaruje nau no osnovanim, svestranim i otvorenim razmatranjima fenomena, ideja, problema, poslova, koristi i tro-kova koji su u vezi sa ulaskom zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Na prethodnih -est skupova razmatrane su ove teme: Kvalitet proizvoda, rada i flivota (2002), Konkurentnost proizvoda i kompetentnost institucija (2003), Sklonost i sposobnost za saradnju (2004), Sposobnost i sklonost za promene i inovativnost (2005), Kvalitet organizovanosti privrede i dru-tva (2006) i Gde smo i kuda idemo: ka centru ili periferiji Evropske unije? Svaka od ovih tema je razmatrana sa stanovi-ta stanja posmatranog predmeta i strategije za njegovo pobolj-anje s obzirom na zahteve Evropske unije i nacionalne razvojne potrebe. U vezi sa temama ovogodi-njeg skupa saop-ti emo neka zapafljanja koja, nadamo se, daju opravdanja za njihovo razmatranje.

esto ponavljana konstatacija da je korupcija starija i od šnajstarijeg zanatao i da je jedna od klju nih karakteristika globalnog sveta, jer je ima svuda, uz svu svoju ta nost nosi i opasnost da poslufli kao obja-njenje i opravdanje za korupciju u na-oj zemlji. Sa ovim na umu, isti emo da je korupcija u na-oj zemlji njen najve i problem i njena najozbiljnija bolest; tolika da je na-a zemlja u ovoj stvari u elnoj grupi na globalnom nivou. Korupcija je, doslovce, zahvatila najve i deo na-eg dru-tva uz sve razli itosti njenog predmeta, intenziteta, implikacija na budu nost i mogu nosti da se ograni e njene epidemijske osobenosti. Jer, kada se o korupciji razgovara sasvim otvoreno nema nikakvih sporenja da je, statisti ki

posmatrano, nemogu e poslovati i re-avati probleme bilo koje vrste bez ikakve korupcije. Korupcija se, dakle, uvukla u na-flivot toliko da ga ona reprezentuje mnogo vi-e nego bilo -ta drugo.

Predtranzicijski politi ki, socijalni i ekonomski sistem u na-oj zemlji je odrflavan, kako je to ve zapafeno te na to ovde samo podse amo, jednom posebnom vrstom korupcije: vladaju a politi ka partija je tolerisala svaku neracionalnost i prakti no garantovala doflivotnu zaposlenost u zamenu da se njena vlast ne stavlja pod kritiku i preispitivanje od prakti no svih uposlenih i ve ine stanovni-tva. Tako se, ovom obostranom korupcijom vlasti i naroda dugo odrflavao sistem u kome zaposleni nisu postavljali pitanje legitimnosti jednopartijskog sistema u zamenu za tolerisanje neracionalnosti i gubitaka i za osigurane zarade i zaposlenost. Pored ove postojale su i druge vrste korupcije, veoma ve-te i sasvim nemilosrdne. Poku-aj da se na to reaguje bio je bespogovorno osu en ne samo na neuspeh ve i na drakonsku kaznu onoga ko je, iz naivnosti ili jake moralnosti, poku-ao da javno obelodani ovo zlo. Brojni su primeri koji su vi-e od ilustracije ove tvrdnje. U na-em se anju se, uz gubitak detalja faktografije, vidi slu aj golmana jednog fudbalskog tima iz Sarajeva, kako prijavljuje poku-aj da bude korumpiran od protivnika koji ho e sigurnu pobedu pre odigrane utakmice. Kada je to do-lo u javnost ova se uzburkala pa su nastala o ekivanja da e pravda do i po svoje. Od toga nije bilo ni-ta sem -to je taj mladi moralni igra nestao iz sveta ove igre. Gotovo smo sigurni da je bio odba en od svih ili ve ine ó po ev od uprava klubova do saigra a ó jer je poku-ao da stavi na stub srama jedan unosan aranflman. Tako je nekada bilo a sada je sve to vi-estruko umnofleno do mere da je mnogo toga iz podru ja korupcije postalo otvoreno prihvatljivo i svakojako opravdavano. Jedno od razmatranja problema korupcije, pojednostavljeno opisano radi lak-eg razumevanja, kaffe da korupciju ine tri aktera: onaj ko korumpira, onaj ko je korumpiran i onaj ko sve to vidi pa je, na tome ovo razmatranje insistira, ovaj zadnji akter krivac ako se korupcija ne otkrije i ne sankcioni-e. Ko je ovaj tre i akter sada u na-oj zemlji? To bi mogao biti svaki gra anin koji nije u-ao u sistem korupcije ó oni koji su u tom sistemu oni ga odrflavaju i kada ga preziru. Ali, stari i sveffi slu ajevi korupcije kazuju da se sve zavr-i uglavnom na -tetu ovog aktera te je njih sve manje. Ovaj akter bi mogla biti op-ta javnost ali je ona, na flalost, nedovoljno efektivan akter. Stoga, ve ina stvari u borbi protiv korupcije, danas u na-oj zemlji, ostaje posao i odgovornost pravosudnih i drugih specijalizovanih institucija pod uslovom da to -to im zakon omogu uje i nalaffe koriste do kraja, neselektivno, efikasno i veoma javno. Sve dok ove institucije -tite gramzivost i pohlepu vlastodrfaca, drugih mo nika i nepopravivih len-tina ó pojedinaca, grupa, partija i organizacija na vlasti ó ne e biti iskorenjivanja korupcije; -ta vi-e njen koren e i i sve dublje a grane sve -ire. Onaj ko beffi od korupcije e, u takvom stanju stvari, biti sustignut te e i zadnji takav begunac biti obuhva en sistemom totalne korupcije. Kolike su -anse da to toga do e? Znatno ve e nego -to se to danas misli. Koje su implikacije ove procene? Ostaviti stvar da sama sebe kona no uni-ti uzdaju i se u mo i socijalne evolucije? Nikako! Pri odlu ivanju da se ovaj skup bavi ovom temom drflali smo se uverenja da je potrebna radikalna i efikasna dru-tvena akcija i produktivan sistem suzbijanja korupcije im pre, svuda, svake a pogotovu onih koje hrane ceo sistem korupcije ó korupciju vlasti i unutar vlasti - i po svaku cenu.

Problemom korupcije u Srbiji bavi se osam radova –tampanih u ovom Zborniku; dva u grupi uvodnih saop–tenja a ostalih –est u Delu II Zbornika. Korupcija se odrflava i –iri svojim sopstvenim unutarnjim reprodukcionim mehanizmima iju snagu je istorija toliko puta overila ali i jakom interakcijom koja rezultuje uzajamnim ispomaganjem korupcije sa kriminalom. U Srbiji se tokom zadnje dve decenije veoma ubrzano razvijao ó rastao, organizovao, brutalizovao i profinjavao ó kriminal; zlo in je postao jaka osobenost svakog dana i svugde. Ne–to –to je ranije bilo relativna retkost postalo je obilje. Agresivnost koja se veoma javno i, gotovo sa ponosom, iskazuje naj e– e zavr–ava kriminalnim aktima; od politi kog, privrednog, uli nog i zlo ina u porodici, sve do –irenja kriminalnog pona–anja kod sasvim mlade generacije ó onih na kojima e nastati budu nost ovog dru–tva. Ako ostavimo po strani njegovo istorijsko, kulturom i drugim oblikovano poreklo i razvoj ó jer je ono sasvim tolerantno ó uzroke savremenom kriminalu u Srbiji nalazimo najvi–e u sasvim savremenim faktorima, kao –to su: plja ka–ki ratovi na prostoru biv–e Jugoslavije, plja ka–ka privatizacija, boga enja bez i jedne ispisane poreske obaveze, razvijena korupcija koja je garantovano spre avala brojne poku–aje kafinjavanja zlo ina, bestijalna zloupotreba pri a o ljubavi prema narodu i nacionalnoj kulturi, propast brojnih pozitivnih vrednosti pred naletima profdrjljive potro–nje i olakog boga enja, shvatanje i vr–enje vlasti kao najkra e pre ice ka boga enju i zadovoljenju pohlepe, itd. itd. Srbija je veoma brzo, od zemlje u kojoj je selja ko i patrijarhalno dru–tvo uglavnom nalazilo na ine da ograni i i osudi zlo in, postala zemlja bogata ika–kim, latinoameri kim, azijatskim, i drugim vrstama kriminala. Slu ajevi izuzetne kriminalne brutalnosti najpre se koriste u politi ke svrhe pa tek onda, kada je te–ko dalje tako nastaviti, poku–ava da se sudski procesuiraju ali se sve otefle do u neudogled, tako da se nacija na sve to privikava u tolikoj meri da, –aljivo ali istinito re eno, ne znamo kako bismo jednog dana fliveli bez kriminala. Sama injenica da se u javnosti borba protiv kriminala obja–njava kao bespogovorani zahtev Evropske unije je kona an moralni poraz i nesre no vi enje stanja i razvoja dru–tva u Srbiji. Polaze i od ovoga, na–li smo da problem kriminala u Srbiji, uz sav redukcionizam, treba razumeti i u njegovoj pozitivnoj povratnoj sprezi sa korupcijom.

Okruflenost predmetima, delima, pona–anjima, ukusima i komunikacijom bez ikakvih estetskih vrednosti, to rastu e –irenje lo–eg ukusa u Srbiji ó u kojoj ga je uvek bilo iz mno–tva razloga ó dolazi iz dva glavna izvora: globalno rasprostranjenog ki a, koji je sama su–tina potro–nje u kojoj je kvantitet vladaju a vrednost, i korupcije i kriminala ija su zadnja faza i kre–endo ó suprotno rasprostranjenim pri ama da deca kriminalaca zavr–avaju na konzervatorijima klasi ne muzike ó ki ! Rastu i ki e nas jednog dana veoma ko–tati. Jer, koji novac i napor e biti potrebni da se sru–i sav gra evinski ki ; koji obrazovni, kulturni i drugi dugoro ni nacionalni programi i poduhvati da se razvije lep ukus, smisao za lepo, sadrflajna i lepa komunikacija me u ljudima. Razumevaju i rastu u sklonost ka ki u kao ishod vi–estrukih pozitivnih povratnih sprega kriminala, korupcije i ki a na–li smo za dovoljno opravdanje da se ova tri fenomena, na ovom skupu, razmatraju u svoj njihovoj povezanosti i uslovljenosti.

Dok se prva osnovna tema ovog skupa bavila sa tri po–asti koje ograni avaju do zaustavljanja ekonomski, politi ki, kulturni i drugi razvoj u Srbiji, druga osnovna tema skupa

je usmerena ka budućem razvoju Srbije za koji, prema svemu što sada znamo, treba da bude rastu i zasnovan na znanju. U ovom Zborniku uređena su dva uvodna saopćenja i devet radova koji kritički preispituju stanje istraživanih resursa i inovacionih kapaciteta privrede i društva u Srbiji. Problem razvoja Srbije je ne samo veoma ozbiljan već kritičan, jer postoje veliki rizici da se razvoj Srbije zaglubi u crnu rupu transakcione privrede koja Srbiji šteti lefišni istorijski, ni geografski, ni resursno, zapravo baš nikako. Proizvodni sistem u Srbiji je doslovce kolabirao; inicijative novih preduzetnika, uglavnom vlasnika malih i srednje velikih proizvodnih jedinica su, za sada, jedino razvojno zdravo jezgro ovog sistema ali nedovoljno i bez kapaciteta da privredu Srbije u ini konkurentnom i investiciono privlačnom za višnje faze obrade i veće dodatne vrednosti. Veoma upozoreni tekucim situacijom sa istraživanjem i razvojem u Srbiji, zatim opadajućim privlačnošću studija prirodnih, tehničkih i biotehničkih nauka i svime drugim što kazuje da je privreda Srbije veoma daleko od moderne, na znanju zasnovane, raspravama na ovogodišnjem i narednim skupovima pokrećemo problem razvoja Srbije zasnovan na znanju i njenim kulturnim osobenostima.

Zadnji deo ovog Zbornika čini šest radova koji se bave, dominantno, sadržajima koji malo ili nikako ne pripadaju bilo kojoj od dve osnovne teme skupa. Ovakvi radovi, izlazeći iz formalnog okvira skupa, obogaćuju ga i ukazuju na moguće osnovne teme budućih skupova. Istovremeno, da i to navedemo, oni ilustruju već od davnina naviku da se sa dosta fleksibilnosti drifimo predmeta skupa i da, suprotno disciplini nauke i zajednice, popustimo pred naletima moćda najveće vrednosti, slobode.

Pre zadnje napomene, neka ostane zapisano da broj priloga ovom skupu, iz drugih država nastalih na prostoru bivše Jugoslavije, iako nema nikakve jezičke prepreke, prati, gotovo fizički dosledno, političke odnose sa tim državama. Od sasvim brojnih u prošlosti a i priloga iz Crne Gore došlo se do samog minimuma. Ta neželjena refleksija neželjene i nerazumne redukcije flivota na hirove spoljnopolitičkih odnosa kao da nas hoće stalno da opominje gde smo rođeni i gde flivimo. Naš odziv na to je, stalan i dosledan do tvrdoglavosti, pokušaj da se to stanje prevaziđe saradnjom naroda na ovom području, koju flavimo da pomognemo boljim razumevanjem svojih i tuđih problema i većim korišćenjem pozitivnih iskustava ma gde da su nastala. Nauka i zajednica u ovoj stvari moćle biti efektivna moćda i višnje od onoga što sa svim naporima čine sportske i druge nepolitičke organizacije.

Na kraju, uređivanje ovog Zbornika radova u potpunosti je poticalo standarde primenjivane u uređivanju svih prethodnih 14 zbornika. U najkraćem, o uređivanju su ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova. Jer, toga se veoma drifimo, autori su jedini nosioci pohvala i naučnih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XVI naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Palić, 2009.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**

Prva tema skupa: **Institucionalni sistem - stanje, posledice i moguće strategije razvoja**

Druga tema skupa **Efektivnost istraživačkog i inovacionog sistema - stanje, posledice i politike povećanja efektivnosti**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XVI.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Institucionalni sistem i efektivnost istraživačkog sistema Srbije: značaj za razvoj i tekuće stanje**
2. Zagorka Golubovi : **Deficit nove "kulture paradigme" - kamen spoticanja srbijanske demokratske tranzicije**
3. Dragana Domazet, uro Kutla a: **Prilog istraživanju efektivnosti naučnoistraživačkog sistema Srbije**
4. Srbijanka Turajli : **Istraživačka i obrazovna efektivnost visokog obrazovanja u Srbiji: stanje, tendencije i najverovatnije posledice**
5. Slobodan Miladinovi : **poverenje u društvene institucije u kontekstu globalizacije**
6. Vesna Muji i : **Šta nam znači vreme: shvatanje vremena, kulturni obrazac i razvojne šanse**
7. Nenad Jankovi : **Institucionalni okvir evropskih integracija - Srbija na putu ka evropskoj uniji**
8. Slavica Joveti : **Institucionalni sistem i razvoj malih i srednjih preduzeća**
9. Marina ur evi : **Moguće strategije razvoja organizacione strukture institucija kulture u srbiji u kontekstu evropskih kulturnih tokova**
10. Mirko Savi , Stojanka Daki : **Institucije visokog obrazovanja i kriterijumi za njihovu evaluaciju**
11. An elka Ani i : **Monetarni aspekti evropske integracije**
12. Miloje Davidovi : **Narodna banka Srbije kao ključna institucija domicilnog finansijskog sistema**
13. Sini-a Ostoji : **Saradnja između ECB i NBS**
14. Bojana Krsmanovi : **Uticaj uvođenja regulative Evropske unije na razvoj Beogradske berze**
15. Nenad Stani-i : **Izbor režima deviznog kursa u evropskim tranzicionim zemljama**
16. Ana Anufrijević: **Institucionalni okvir stečajnog postupka u Srbiji – problemi i izazovi na putu ka EU**
17. Olja Arsenijević , Milan Vemić : **Uvođenje institucionalnog sistema EU kao pretpostavka razvoja istraživačkog i inovacionog sistema Srbije**

18. Jozefina Beke-Trivunac: **Uloga računovođa, bankara i regulatornih organa u korporativnom upravljanju bankama**
19. Ljiljana Lj. Bulatovi , Goran Bulatovi : **Institucionalno medijsko opismenjavanje**
20. uro Kutla a, Du-ica Semen enko: **Efekti integracije naučnoistraživačkog sistema Srbije u EU**
21. Dragica Koldffin: **Stvaranje regionalne inovacione politike u AP Vojvodini – preduslov za regionalni razvoj**
22. Dragica Koldffin, Zoran Ani-i : **Unapređenje inovacione politike zasnovano na konceptu otvorenih inovacija**
23. Sneflana Joki , Sanja Stanisavljev: **Škola kao organizacija koja uči**
24. Mira Vidakovi : **Obrazovni sistem u očuvanju nacionalnog identita u uslovima globalizacije**
25. Marija Mosurovi : **Organizacioni dizajn kao determinanta inovacionih aktivnosti preduzeća**
26. Dejan or evi , Dragan o kalo, Nata-a uri i : **Inovativno delovanje u funkciji razvoja konkurentne sposobnosti domaćih preduzeća**
27. Goran Bulatovi , Ljiljana Lj. Bulatovi : **Koncept kontekstualnosti medijskog sadržaja kao doprinos efektivnosti medijskog istraživačkog sistema**
28. Radovan Vladislavljevi , Dragoslav Nikoli : **Nacionalne biblioteke kao faktor nacionalnog tehnološkog razvoja**
29. Olja Arsenijevi , Tanja Rado-evi : **Društveni kontekst mladih u Srbiji – potrebe, promene i problemi**
30. Renata Amidfi , Maja Vuli : **Kulturne osobenosti i zdravstvena politika Republike Srbije**
31. Du-ica Kari , Dragan Mila i : **Značaj i uloga uslužnog sektora u međunarodnoj ekonomiji**
32. Mihajlo uki , Mirsad Avdi : **Upravljanje promenama u kulturnim centrima Vojvodine**
33. TMerif TMabovi , TMjla TMabovi : **Socijalna inteligencija menadžera u funkciji razvoja privrede zemalja Zapadnog Balkana**
34. Esad Ahmetagi , Blafienka Piukovi : **Istraživanje inovativne organizacije**
35. Mirjana Mraovi : **Iskušenja Instituta za virusologiju, vakcine i serume «Torlak»**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, po-tovani itao e, Zbornik 35 radova saop-tenih na XVI nau nom skupu Tehnologija, kultura i razvoj (TKR), koji je odrflan od 31. avgusta do 2. septembra 2009. godine na Pali u, Subotica. Ovaj skup je imao dve osnovne teme. Prva, institucionalni sistem ó teku e stanje, posledice i mogu e strategije razvoja i druga, efektivnost istrafliva kog i inovacionog sistema ó teku e stanje, posledice i politike pove anja

efektivnosti. Kao što je bilo prošle i kako će biti i iduće godine, druga tema je ovogodišnja konkretizacija i pregled predmeta ovog skupa, koji glasi: razvoj privrede i društva zasnovan na znanju i kulturnim osobenostima.

Ovogodišnji skup je osmi u nizu TKR skupova koji su posvećeni izabranim problemima ulaska Republike Srbije i, s vremena na vreme, nekih drugih zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Misija ovih skupova je da doprinesu kvalitetnim pripremama zemalja Zapadnog Balkana za ulazak u Evropsku uniju i za efikasnu adaptaciju na novo institucionalno, razvojno, ekonomsko i drugo okruženje. Ova misija se ostvaruje naučno osnovanim, svestranim i otvorenim razmatranjima fenomena, ideja, problema, poslova, koristi i troškova koji su u vezi sa ulaskom u Evropsku uniju.

U vezi sa prvom temom ukazujemo na dve stvari.

Prvo, institucionalni sistem je ključna determinanta kvaliteta funkcionisanja i razvoja društva. Jer, potpun i dobar institucionalni sistem valjano reguliše ponašanje i kretanje društva dok onaj manjkav reprodukuje i podržava nepoželjna ponašanja, umrtvljuje razvoj i vodi do brojnih vrsta agresije, destruktivnih konflikata, autokratije i ispod prosečnih performansi društva. Za društva u tranziciji od prvorazrednog je značajna izgradnja institucionalnog sistema koji će društvo uiniti demokratskim, ekonomski efikasnim, kulturno bogatim i civilizacijski razvojnim. Proces izgradnje institucionalnog sistema društva u tranziciji je, po pravilu, složen, teško i često dugotrajan jer se tome protive, najpre i najvažnije, akteri koji žele i žele sve da ostanu u uvaj i prošire svoje privilegije.

Drugo, izgradnja institucionalnog sistema u Srbiji teče primetno sporo, nedovoljno obuhvatno i sa velikim promašajima. Za ovu konstataciju polazimo od shvatanja da institucionalni sistem i socijalne strukture i mehanizmi koje regulišu socijalni red, saradnju i ponašanje članova zajednice; zatim da su te strukture i mehanizmi sačinjeni od kulturno-kognitivnih, normativnih i regulativnih elemenata kojima se pridodaju aktivnosti i resursi, sa zadatkom da se osiguraju stabilnost i značajne socijalnog flivota na svim nivoima i da institucionalni sistem bude istovremeno stabilan i podložan potrebnim promenama, kako onim postepenim tako i velikim diskontinuitetima, kakav je upravo tranzicija kroz koju prolazi društvo u Srbiji. Pozivom na ovo shvatanje institucionalnog sistema nalazimo da je njegovo tekuće stanje u Srbiji karakterisano sledećim: (a) sporost u definisanju novih struktura i mehanizama i u odbacivanju onih koje su nepodobne, (b) primetan nedostatak aktivnosti i resursa koji bi osigurali delovanje struktura i mehanizama, (c) ne tako retko kompromitovanje primene noviteta u institucionalnom sistemu što vodi ka opadanju društvene volje da se izgradi i postigne savremen institucionalni sistem i, da navedemo još samo ovo, (d) odsustvo političke volje da se izgradi i postigne moderan institucionalni sistem što veoma ilustruje i odsustvo prave institucionalizacije političkog flivota u Srbiji. Objasnjenje faktora koji oblikuju tekući i proces izgradnje institucionalnog sistema u Srbiji, kao i posledice manjkavosti tog sistema i moguće strategije njegovog daljeg razvoja su bili fokusi razmatranja u okviru prve teme ovog skupa.

Problemom institucionalnog sistema u Srbiji bave se dva uvodna rada i petnaest radova uređenih u drugom delu ovog Zbornika.

U vezi sa drugom temom ovogodišnjeg skupa imamo sledeće napomene.

U tekucem promisljanju budućnosti, čak i pored okupiranosti naše intelektualne i druge važne uzrocima i posledicama tekucе ekonomske, finansijske, institucionalne, ekološke i druge krize, najvažnije se nada polaganom razvoju zasnovanom na znanju. Ako se izuzmu tekucе političke, ekonomske i institucionalne aktuelnosti u Srbiji, koje okupiraju najveće i deo intelektualne važnosti u vezi sa budućnošću društva, tako će se u Srbiji videti naznake o potrebi i važnosti da se i u Srbiji razvoj zasniva na znanju. Koji su stvarni motivi tih naznaka je predmet od najvećeg kulturnog, razvojnog i političkog interesa o kojim se ne može ovde baviti o tome ostaje da se razmotre stvarno potrebni uslovi da jedno društvo, ovde u Srbiji, po ne da zasniva svoj razvoj dominantno na naučnom znanju.

U ovom mnoštvu tih potrebnih uslova na ovogodišnjem skupu je razmatran problem efektivnosti nacionalnog istraživačkog i inovacionog sistema. Saopštićemo ovde, u najkraćem, opravdanja za razmatranje ove teme. Razvoj zasnovan na znanju je, da najpre to naznačimo, onaj proces ukupne društvene reprodukcije i razvoja u kome svi ili većina društvenih pod sistema (privreda, zdravstvo, administracija, vlada itd) ostvaruju svoje uloge (proizvodnja, obavljanje zdravstva, obavljanje administrativnih poslova itd.) tako da se u tome prepoznaje znanje kao ključni faktor. Privreda u društvu znanja je inovativna i uspešna u rešavanju problema, pre svega, pomoću tehnologija zasnovanih na savremenim naučnim znanjima; isto važi i za sve druge društvene pod sisteme. Takva društva danas se najvažnije označavaju kao inovacijama vođena za razliku od nerazvijenih društava koja su vođena prirodnim resursima i nekvalifikovanim ljudskim radom i, onih između ova dva tipa društava, koja su vođena efikasnošću upotrebe prirodnih i stvorenih resursa. Dakle, razvoj Srbije zasnovan na znanju je svojevrsna tranzicija od društva koje tek treba da reši problem efikasne upotrebe resursa svih vrsta i odgovarajuće pripreme za sistem u kome se efikasno generišu, preuzimaju, ugrađuju i koriste savremena naučna znanja.

Jedan od brojnih potrebnih uslova za razvoj zasnovan na znanju je nacionalni istraživački sistem koji je efektivan u generisanju i transferu znanja i nacionalni inovacioni sistem koji je efektivan u razvoju novih proizvoda, usluga, procesa itd. dominantno zasnovanih na naučnom znanju. Pošto je efektivnost nacionalnog istraživačkog i inovacionog sistema Srbije nedovoljna, ostaje da se da odgovor na pitanje: šta su uzroci tome i šta treba učiniti da se ti uzroci uklone? Odgovor na ovo pitanje je bio sam fokus druge teme ovog skupa.

Gde treba tražiti ovaj odgovor? Da navedemo samo najvažnija područja potrage. Prvo, Srbija ima, ocenjuvajući ljudskim kapacitetima, respektabilan istraživački sistem koji je veoma loše strukturiran, kako sektorski, tako institucionalno i geografski. Potvrđena je istina da loše strukturiran sistem ne može biti efektivan. Drugo, nacionalni inovacioni sistem praktično ne postoji; elementi od kojih bi trebalo da se sastoji i kada postoje su sasvim međusobno nepovezani. I u vezi sa ovim je potvrđena istina da prosta kolekcija bilo kojih objekata, entiteta itd. ne čini sistem, pogotovu ne čini sistem koji daje željene efekte. Treće, važna za rezultate (efekte) istraživačkog sistema je redukovana na sasvim uopšteno važna koja potiče iz unutrašnjih ciljeva istraživačkog sistema; važna izvan ovog sistema u Srbiji ne postoji. U takvoj situaciji, koja je posledica tekucе privredne strukture koja svoje bitisanje ne zasniva na inovacijama i tehnološkom napretku i razvoju već na transakcionim

većinama, istrafliva ki sistem sluffi isklju ivo sam sebi ili, u najboljem slu aju, marketin-kim potrebama vlada iji budfleti su i jedini izvori finansiranja istraflivanja. Postoji jedna udesna statisti ka ilustracija ovakvog stanja stvari. Prema zvani noj statistici Srbije, mereno brojem publikovanih nau nih radova, najproduktivniji su istrafliva i u privrednim i drugim organizacijama! Ovaj statisti ki indikator efektivnosti najvi-e indicira, i pored mogu e nedostatnosti statisti ke metodologije, pravo stanje privredne strukture u Srbiji i njenu (ne)zasnovanost na znanju, modernim tehnologijama i inovacijama. Najzad, tri klju na sektora za razvoj zasnovan na znanju ó privredni, istrafliva ki i univerzitetski ó su me usobno potpuno nepovezani, svaki ponaosob zatvoren u sebe, bar dva fokusirana na drflavni budflet, sva tri nisko efektivna i zarobljena preflivljavanjem na kratak rok.

Posmatran po svojim sektorskim delovima istrafliva ki sistem Srbije je ovakav. Deo sistema koji ine tzv. javne samostalne istrafliva ke organizacije je preovla uju i i sasvim otporan na neophodne strukturne promene, do krajnosti oslonjen na budfletsko finansiranje i fokusiran na svoje unutra-nje ciljeve, ma -ta oni bili. Deo sistema lociran u privredi potpuno je uni-ten padom privrednih aktivnosti Srbije tokom devedesetih, privatizacijom i razvojem transakcione privrede te se, prema napred navedenoj statistici, danas bavi proizvodnjom nau nih radova. Najzad, istrafliva ka aktivnost visokog obrazovanja je sasvim zakrfljljala iz mno-tva razloga: od koncepta da se na univerzitetima samo u i sve do potpuno osiroma-ene istrafliva ke infrastrukture. Uzet u celini, istrafliva ki sistem Srbije najvi-e podse a na biv-i sovjetski sa izuzetkom politi kih aspekata i sa sasvim sli nim problemima efektivnosti. Razlika je samo u veli ini ta dva sistema koja ima i svoje systemske efekte. Nacionalni inovacioni sistem Srbije, strogo uzev, ne postoji te, opet strogo uzev, i ne mo fle biti nikakvih njegovih efekata.

Sveukupno, problem niske efektivnosti istrafliva kog i prakti no nikakve efektivnosti inovacionog sistema Srbije je u njihovoj systemskoj defektnosti. Ta defektnost, ne mora biti nikakva namera u tome, mo fle i sluffi za potrebe politi ke manipulacije iji su rastu i efekti dalje cementiranje te defektnosti. Ovim problemima bave se tri uvodna i osam radova ure enih u tre em delu ovog Zbornika.

Zadnji deo ovog Zbornika ini osam radova koji se bave predmetima koji malo ili nikako ne pripadaju bilo kojoj od dve osnovne teme skupa. Iako izlaze iz predmetnog okvira ovogodi-njeg skupa oni se objavljeni u ovom Zborniku jer ukazuju na neke mogu e teme dolaze im godinama i, da i to navedemo, ilustruju na-u naviku da se veoma relaksirano drflimo predmeta skupa.

I ovog puta zapisujemo da broj radova iz drugih drflava nastalih na prostoru biv-e Jugoslavije, iako nema nikakve jezi ke prepreke, dosledno reflektuje teku e politi ke odnose sa tim drflavama. Ova, za na-e razumevanje stvari, neflejljena refleksija redukcije flivota na Zapadnom Balkanu na dominaciju spoljnopoliti kih odnosa stalno nas podse a gde flivimo i koliko malo inimo da taj prostor promenimo, pre svega ka boljem me usobnom razumevanju, toleranciji i saradnji. Mi uporno drflimo da istrafliva ka zajednica u ovoj stvari mo fle i mora biti efektivna.

Na kraju, ponavljamo ve standardnu napomenu. Ure ivanje ovog Zbornika radova u potpunosti je po-tovalo odoma ene standarde u ure ivanju svih prethodnih 15 zbornika. U

najkra em, o uvani su ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova. Jer, autori su jedini nosioci pohvala i nau njih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XVII naučni skup međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Tivat, 2010.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji** Prva tema skupa: **Visoko i doživotno obrazovanje: stanje, posledice i moguće strategije razvoja**

Druga tema skupa: **Vrednovanje znanja i zaštite intelektualne svojine u zemljama Zapadnog Balkana**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XVII.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Slobodan Miladinovi : **Reforma i otpori: visoko obrazovanje između ličnih interesa i društvenih potreba**
2. uro Kutla a, Du-ica Semen enko, Marija Mosurovi , Zorica Mitrovi : **Izazovi visokog obrazovanja na prostoru Zapadnog Balkana**
3. Vesna Muji i : **Promene u visokom obrazovanju: pet jednostavnih pitanja koja se sama nameću**
4. Eszter Lukacs: **Higher education: Overeducation or a link in lifelong learning?**
5. Dragan S. Domazet: **Mogućnost primene vaučera i kredita u finansiranju visokog obrazovanja u Srbiji**
6. Janos Rechnitzer, Melinda Smahó: **University cooperations along the Austrian-Hungarian border – Experience of an empirical research**
7. Stevan Trbojevi , Mitar Novakovi , Radoslav Gruji : **Pravne, akademske i finansijske osnove za reformu visokog obrazovanja -trogodišnje iskustvo Republike Srpske**
8. Mitar Novakovi , Stevan Trbojevi , Radoslav Gruji : **Integrisani univerzitet - trogodišnje iskustvo univerziteta u Istočnom Sarajevu**
9. Slavka Nikoli , Ilija osi , Mladen Pe ujlija: **Učenje između straha i dosade**
10. Dragan Babi : **Obrazovanje i održivi razvoj**
11. Slavica Joveti : **Sistem menadžmenta kvalitetom u visokoškolskim ustanovama**
12. Radoslav Gruji , Stevan Trbojevi , Mitar Novakovi : **Sistem osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju - trogodišnje iskustvo Republike Srpske**

13. Nenad Stanić , Slavica Joveti , Dušica Semenković, Marija Mosurovi : **Merenje kvaliteta nastavno-obrazovnog procesa na univerzitetima u Srbiji sa aspekta zaposlenih**
14. Gordana Tanasković , Milan Popović : **Intelektualni kapital kao kriterijum za rangiranje visokoškolskih ustanova**
15. Ljiljana Subotić , Olivera Gajić , Biljana Lungulov: **Kvalitet visokog obrazovanja u društvu znanja: mogućnosti i perspektive**
16. Srbijanka Turajlić : **Celoživotno obrazovanje - stanje i poželjna strategija**
17. Mira Vidaković : **Permanentno obrazovanje kao intelektualni kapital društva**
18. Gordana Mitić : **Nedoumice i paradoksi društva znanja: učenje tokom celog života kao sredstvo i kao cilj**
19. Sanja Popović Špantić : **Obrazovanje preduzetnika kao faktor konkurentnosti i inovativnosti preduzeća**
20. Gordana Nikić , Sonja Vukobrat, Miroslava Vučković - Irić : **Razvoj emocionalnih kompetencija menadžera kao model permanentnog učenja**
21. Mirif Beković , Maja Beković : **Permanentno učenje menadžera i lidera u bankama**
22. Uro Kutlača, Dušica Semenković, Marija Mosurovi , Zorica Mitrović : **Širenje znanja o tehnologijama i zaštita intelektualne svojine**
23. Branka Bilenć Katić : **Uspostavljanje kancelarija za transfer tehnologija na univerzitetu u Beogradu**
24. Stana Petrović , Velimir Petrović , Uro Borak: **Efekti legislative zaštite intelektualne svojine u Srbiji**
25. Ana Radulović - Šebek , Uro Kutlača: **Intelektualni kapital Crne Gore**
26. Ibrahim Totić , Semir Vehapić: **Strategijsko upravljanje intelektualnom svojinom**
27. Renata Amidžlić , Maja Vulić : **Vrednovanje znanja kadrova kao osnove za sticanje konkurentskih prednosti**
28. Saša Marković : **Unapređenje znanja kao kulturološki aspekt obrazovnih, nacionalnih i integrativnih ideja Srba početkom XX veka**
29. Ljubica Urošević : **Put u društvo znanja-sa televizijom ili bez nje**
30. Sandra Tinaj, Jovan Mirković , Uro Kutlača: **Istraživačko-razvojni sistem Crne Gore**
31. Sanja Stanisavljević, Nataša Čurić , Milan Nikolić : **Organizacija znanja – put ka konkurentnosti**
32. Dejan Čorović , Dragan Čokalo, Sanja Stanisavljević: **Novi konkurentski odnosi i unapređivanje poslovanja srpskih preduzeća**
33. Vladimir Dženopoljac: **Merenje nematerijalne aktive u preduzeću: mogućnosti i ograničenja**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, poštovani čitače, Zbornik 33 rada saopštena na XVII naučnom skupu Tehnologija, kultura i razvoj (TKR), koji je održan od 1. do 3. septembra 2010. godine u

Tivtu, Crna Gora. Ovaj skup je imao dve osnovne teme. Prva, Visoko i celoflivotno obrazovanje: stanje, posledice i mogu e strategije razvoja i druga, Vrednovanje znanja i za-tita intelektualne svojine. Kao -to je bilo pro-le i kako e biti i idu ih godina, druga tema je ovogodi-nja konkretizacija -ireg predmeta ovog skupa, koji glasi: Razvoj privrede i dru-tva zasnovan na znanju i kulturnim osobenostima.

Ovogodi-nji skup je deveti u nizu TKR skupova koji su posve eni izabranim problemima ulaska zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Misija ovih skupova je da doprinosu kvalitetnim pripremama ovih zemalja za ulazak u Evropsku uniju i za efikasnu adaptaciju na novo institucionalno, razvojno, ekonomsko i drugo okruenje. Ova misija skupa se ostvaruje nau no osnovanim, svestranim i otvorenim razmatranjima fenomena, ideja, problema, poslova, koristi i tro-kova koji su u vezi sa ulaskom u Evropsku uniju. Nobelovac José de Sousa Saramago (Nobelova nagrada za knjiflevnost, 1998), na jednoj me unarodnoj konferenciji o obrazovanju, upotrebio je slede u, za prvu temu ovogodi-njeg TKR skupa veoma prigodnu metaforu: šUvek mo flemo popraviti krov iznad svojih glava radi za-tite od ki-e ali ako se ne staramo o temelju ku e ona e se, sa nama u njoj, pre ili kasnije sru-itiō. U duhu ove metafore, a na svojoj percepciji stanja visokog obrazovanja i odnosa prema znanju u Srbiji, koje za ovu priliku uzimamo za prihvatljivu ilustraciju stanja na itavom Zapadnom Balkanu, nalazimo da slede a pitanja trafe odgovore:

1. U kojoj meri se obrazovanje, posebno visoko i celoflivotno, i nau no znanje, zaista smatraju temeljom drflava, dru-tava, naroda, organizacija, porodica i flivota pojedinaca na Zapadnom Balkanu? U (a) nedovoljnoj, (b) osrednjoj ili (c) velikoj meri?

2. Ako je odgovor na prethodno pitanje šu nedovoljnoj meriō -ta se, u tom slu aju, u odnosnom dru-tvu odnosno drflavi, uzima za temelj razvoja umesto obrazovanja i znanja? Nudimo dva mogu a odgovora zajedno sa daljim pitanjima usmerenim na konkretizaciju tih odgovora. Za prvi odgovor koji glasi prirodna bogatstva name u se slede a dalja pitanja: koja prirodna bogatstva, u kojoj meri ih posedujemo, da li sa tim prirodnim bogatstvima mo flemo biti razvojno konkurentni, koja su dru-tva postala razvijena zahvaljuju i prirodnim bogatstvima, -ta sa prirodnim bogatstvima u odsustvu znanja da se ona razvojno najefikasnije i najefektivnije iskoriste, itd.? Uzimamo da drugi odgovor glasi uro ene sposobnosti ljudi i drugi nasle eni darovi kao -to su snalaffljivost, visprenost i tsl.. I ovaj odgovor traffi da se jasno i nedvosmisleno utvrde konkretne uro ene sposobnosti i genetski darovi na koje se misli osloniti u razvoju, koji su i koliki izgledi da to uistinu bude stvarni temelj fleljene budu nosti i u kojoj meri smo, po ovoj osnovi, na globalnom nivou specifi ni i u prednosti nad drugima, koliko su uistinu vredni darovi prirode u odsustvu znanja, itd?

3. Ako odgovor na pitanje 1. kafe da se na Zapadnom Balkanu obrazovanje i nau no znanje uistinu uzimaju u dovoljnoj meri kao temelj budu eg razvoja, ostaje da se utvrdi kolika je stvarna vrstina, izdrfljivost, elasti nost, trajnost i pouzdanost razvojnog temelja koji se sada gradi na obrazovanju i nau nom znanju? Da li pravimo temelje koji u svemu li e na temelje najboljih gra evina ili je re o fal- temeljima koji podse aju na one zalivane malterom u kome ima peska i jo-koje ega ali malo ili nikako gra evinskog gvofl a i dobrog cementa?

4. Koliko su kvalitetni, pouzdani i odgovorni projektanti, graditelji i nadzorni organi temelja razvoja na Zapadnom Balkanu? TMta se sa svakim od njih i svima njima desilo i de-ava tokom teku ih tranzicija? Da li je trfli-te jedina institucija i mehanizam koji daje licencu, angafluje, zadrflava ili odbacuje projektante, graditelje i nadzorne organe temelja razvoja? Ako je odgovor na ovo pitanje potvrđan, moramo se, nadalje, upitati -ta je dovelo do toga, koje su posledice po temelje budu nosti dru-tva i da li je sve to sa stanovi-ta mogu eg kvalitetnog razvoja prihvatljivo? U kojoj meri su isklju ivo trfli-ni mehanizmi dovoljni da osiguraju razvoj zasnovan na obrazovanju i nau nom znanju? Posebno u slu aju malih zemalja i malih trfli-ta, kakvi su svi na Zapadnom Balkanu.

5. TMta ini najsnafniju odbranu i nacionalnu stabilnost i bezbednost modernih, posebno malih drflava? Jake tradicionalne vojne snage, sofisticirano opremljena i obu ena profesionalna vojska, veoma obrazovana populacija koja flivi u naprednoj zemlji? Odgovor na ovo pitanje direktno odre uje ukupna i relativna izdvajanja iz BDP za odbranu, obrazovanje, istraffivanja i razvoj. TMta nam sugeri-e istorija, posebno modernog doba, u vezi nacionalne odbrane, bezbednosti i stabilnosti? Koje se drflave i dru-tva brane i uvaju sa najja im nacionalnim motivima za to? Dru-tva visokoobrazovanog stanovni-tva, razvojno uspe-na, nau no i tehnolo-ki napredna i mo na ili pak dru-tva jakih borbenih tradicija?

6. ime obja-njavamo a potom i ime opravdavamo buran rast populacije institucija visokog obrazovanja u svim zemljama Zapadnog Balkana? Neo ekivanim evolucionim skokom na putu ka dru-tvu znanja tj. radikalnom promenom njihove razvojne paradigme? Imitacijom onog -to se de-ava u veoma razvijenom svetu? Socijalnom, politi kom, ekonomskom i drugom profitabilno- u visokog obrazovanja uzetog za fabriku resursu na kome se zasnivaju sada-njost i budu nost nacija? Ili socijalnom i ekonomskom isplativo- u diploma i drugih sertifikata koje daje visoko obrazovanje za prihvatljivu cenu i obostrano minimiziran napor da se diploma dobije? Ili pak, mogu no- u da se uspe-no proda obrazovni proces kao proizvod o ijem se stvarnom sadrflaju, funkcijama, kvalitetu, upotrebnim i drugim vrednostima sasvim malo zna? Ili svim ovim po malo u uverenju da ve brojnu populaciju institucija visokog obrazovanja nikakav ekolo-ki izbor ne e zahvatiti, a ako je nekada u budu nosti i zahvati, do tada e se sav uloflen novac i trud ve vi-estruko isplatiti u osnovanom uverenju da do sankcionisanja fabrikacije nepotrebnih i neadekvatnih proizvoda visokog obrazovanja ne e i ne moffe do i po-to je sve isklju ivo u rukama trfli-ta koje je svoje ve reklo prihvataju i takve proizvode?

7. Visoko obrazovanje je proces sa vi-edimenzionalnim mogu im ishodom, kao -to su: (a) sticanje znanja, (b) razvoj sposobnosti za prihvatanje i kreaciju znanja, (c) sticanje sposobnosti za primenu znanja, (d) sticanje dru-tvene potvrde o okon anju visokog obrazovanja, (e) sticanje kvalifikacija i komparativnih prednosti pri zapo-ljavanju itd. Koji od ovih ishoda tj. motiva za obrazovanje danas i ovde preovla uje i sa kojim najverovatnijim dru-tvenim i li nim posledicama?

8. Koji je saglediv bilans odustajanja drflave od potrebne odgovornosti za visoko obrazovanje? U kojoj meri trfli-ni mehanizmi, posebno u malim zemljama, mogu da osiguraju razvojno valjano regulisanje visokog obrazovanja? Koje su zamke naizgled neumitne istine da obrazovanje treba razumeti isklju ivo kao investiciju? Jer, ako je samo investicija a nikako

i trošak koji društvo svesno i namerno prihvata i čini, tada se u uslovima uvek ograničenih investicionih sredstava, sa stanovišta racionalnog investitora, uvek investira po kriterijumu najvećeg prinosa ili po kriterijumu najvećeg zadovoljenja njegovih interesa i ostvarivanja njegovih ciljeva? Takođe sa obrazovanjem kao ključnim faktorom humanizacije i ostvarivanja najvećeg dobra? Koga se ti u ova pitanja ako ne društva odnosno države koja sublimira interese društva i odgovara za njihovo zadovoljenje?

9. Kako i sa kojim posledicama vrednujemo stvaranje, posedovanje i korišćenje znanja na prostoru Zapadnog Balkana? Šta nam objašnjavamo neuravnoteženost ovih vrednovanja? Osobenim kulturnim modelom koji, u samoj svojoj srži, preferira posedovanje umesto stvaranje i još više nego korišćenje znanja? Ili pomodnim promenama u tom kulturnom modelu i sklonostima ka imitiranju i nekritičkom preuzimanju nekih rešenja samo stoga jer im je nekako data oznaka švetska? Ili veoma specifičnim interesima pojedinačnih profesija i grupa? Ili ne imamo etvrtim, petim itd. Ali, u svakom slučaju, ovde prevladava i sistem vrednovanja znanja je, u mnogo čemu, različit od vrednovanja u razvojno orijentisanim društvima i kulturama? Koje su razvojne, civilizacijske, ekonomske, socijalne i druge posledice tekućeg stanja vrednovanja znanja?

10. Pošto je u onome što se naziva društvo znanja isto široko raspoloživo i lako dostupan resurs – nužna osobina svih baznih razvojnih resursa potvrđena tokom istorije razvoja – to, jednostavno, znači da cena pribavljanja znanja mora biti niska u smislu da je veći korisnik znanja (privrednih i drugih organizacija, preduzetnika itd.) prihvatljiva. Koje su posledice ovoga na obrazovanje, istraživanja i razvoj, posebno, na doživljaj obrazovanja? Koje su implikacije ove činjenice na racionalizaciju i razvoj sektora obrazovanja, na otklanjanje onih koji su sada već i posjednici znanja, na sklonosti mlađih generacija da se upuste u proces prisvajanja znanja, učenja i sl.? Jer, prisjetimo se, informacione tehnologije i informacije su postale bazni faktor razvoja tokom nekoliko zadnjih decenija zahvaljujući, u prvom redu, stalnom usavršavanju njihovih funkcija i opadanju cena njihovog pribavljanja. Nema razvoja na teško pribavljivim resursima; tako je uvek bilo i tako će biti i sa naučnim znanjem kao razvojnim resursom.

Uspešna potraga za odgovorima na ova, razume se i druga pitanja, može doprineti tome da se izbegne onaj ishod tranzicije visokog obrazovanja koji je lapidarno iskazan u jednom opaskom jednog poljskog profesora univerziteta. Na pitanje o budućnosti visokog obrazovanja u tranzicionim zemljama njegov odgovor je glasio: špremljivo je samo najgori i najbolji univerziteti, jer će još veoma dugo biti onih koji će flešati samo diplome kao i onih koji će biti flešni primanja, stvaranja i primene znanja.

Rad ovogodišnjeg skupa odvijao se, najvećim delom, u potrazi za odgovorima na ova pitanja i završio postavljanjem novih pitanja o predmetima dve osnovne teme ovog skupa i na čijem uverenju da će se potraga za odgovorima na prethodna pitanja nastaviti i od narednih radova saopštenih u ovom Zborniku. U ovim napomenama navodimo, u odsustvu tih tekstova koji bi, inače, bili objavljeni u ovom Zborniku, da su u prvom delu rada skupa data veoma kvalitetna saopštenja o tekućim reformama visokog obrazovanja u Srbiji, Crnoj Gori, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Albaniji. Zahvaljujući tim saopštenjima skup je imao, pored napred navedenih pitanja, i dodatni okvir koji su činile saopštenje namere, pravci, strategije i

procedure primenjene u reformama visokog obrazovanja, najviše u okviru Bolonjskog procesa, zajedno sa dosadašnjim uspesima i tekućim poduhvatima na reformisanju i modernizovanju visokog obrazovanja.

U ovim saopštenjima veoma su istaknuti ključni problemi i dalje upitanosti o značaju, nedostacima i putevima razvoja visokog obrazovanja, sa stalnim naglašenjima da je važna budućnost zemalja Zapadnog Balkana u razvoju zasnovanom na znanju, u čemu bi visoko i celovito obrazovanje trebalo da igraju ključnu ulogu. Ova saopštenja uglednih tekućih i bivših rektora univerziteta, predsednika nacionalnih saveta za visoko obrazovanje i predsednika CANU ojačala su osnovanost napora organizatora ovog skupa da privuču i podjednaku pažnju u zemljama iz svih zemalja Zapadnog Balkana pošto su problemi razvoja, obrazovanja, naučnih i tehnoloških istraživanja, konkurentnosti, privredne i drugih modernizacija, veoma, veoma slični u svim zemljama ovog dela Evrope.

Nekoliko napomena o strukturi ovog Zbornika. Objavljeni radovi su uređeni u četiri grupe, prema prethodnom pripadanju predmeta kojim se pojedinačni radovi bave. Prvu grupu čini petnaest radova koji se bave problemom visokog obrazovanja; drugu – šest radova koji se bave problemom celovitog obrazovanja; u trećoj grupi se nalazi – šest radova posvećenih vrednovanju znanja i zahtevu intelektualne svojine i, najzad, u četvrtoj grupi je – šest radova čiji predmet ne pripada prethodno niti jednoj od prethodne tri grupe a nalaze se u okvirima misije i ciljeva ovog skupa.

Na kraju, ponavljamo već standardnu napomenu. Uređivanje ovog Zbornika radova u potpunosti je poticalo od domaće standardne uređivanja svih prethodnih 16 zbornika. U najkraćem, otkriveni su ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova, jer, autori su jedini nosioci pohvala i naučnih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XVIII naučni skup međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Palić, 2011.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**

Prva tema skupa: **Saradnja istraživačkih i inovacionih sistema i institucija na Zapadnom Balkanu – izazovi, prilike i ideje za saradnju**

Druga tema skupa: **Strukturni i kulturni problemi razvoja zasnovanog na znanju**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XVIII.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vlastimir Mateji : **U potrazi za sistemskim efektima na Zapadnom Balkanu**
2. Čen i Major: **Komunikacijski preporod kao pretpostavka konstruisane održive konkurentnosti**

3. Semir Vehapi, Hilmija Redfli : **Istrazivačka kooperacija zemalja Zapadnog Balkana**
4. Adrijana Niki -Kati : **Ekonomski razvoj i prekogranična suradnja sa aspekta informacijsko – komunikacijske tehnologije**
5. Radoslav Gruji , Stevan Trbojevi , Mitar Novakovi , Slobodan Milovanovi , Zoran Ljuboje, Dejan Bokonji : **Razvoj istraživanja na univerzitetu kroz uključivanje u mrežu „otvorenih inovacija“**
6. Velimir Petrovi , ura Borak, Stana Petrovi : **Saradnja Srbije u oblasti nauke, istraživanja i razvoja sa zemljama regiona Zapadnog Balkana**
7. Ljubica M. Zjali : **Naučna i institucionalna saradnja u funkciji razvoja**
8. Sanja Stankovi , Marko Raki : **Karakteristike sociokulturnog kapitala Srbije kao prepreke razvoja društva zasnovanog na znanju**
9. Uro Kutla a, Du-ica Semen enko: **Analiza dva strukturna faktora u oblikovanju nacionalnog inovacionog sistema Srbije**
10. Marina ur evi : **Kulturna dimenzija razvoja zasnovanog na znanju**
11. Ana Pe-ikan, Vesna uki : **Kultura i obrazovanje: kako ka efikasnoj međuresornoj saradnji**
12. Ljubica Uro-evi : **Uloga popularizacije i komunikacije nauke u povezivanju nauke i društva u EU-neki primeri**
13. Slobodan Miladinovi : **Socijalni i kulturni kapital i transformacija društvene moći u društvu znanja**
14. Slavica Joveti , Nenad Jankovi : **Značaj naučno – tehnološkog razvoja za društveno-ekonomski razvoj zemlje: statističko-ekonometrijski model**
15. Petar Veselinovi , Nenad Stani-i , Nenad Jankovi : **Obrazovna struktura radne snage Srbije kao faktor međunarodne konkurentnosti i ekonomskog razvoja zasnovanog na znanju**
16. Nada Trivi : **Intelektualni kapital - ključni činilac konkurentske prednosti preduzeća**
17. Dejan or evi , Dragan o kalo, Sanja Stanisavljev, Savina urin: **Unapređenje znanja kao pretpostavka razvoja konkurentnosti domaćih preduzeća**
18. Suzana Poli -Radovanovi : **Nadležnosti državnoj upravi i razvoj zasnovan na znanju u oblasti heritologije**
19. Suzana Poli -Radovanovi : **Uticaj kulturnih modela na društveno razumevanje zaštite kulturne baštine**
20. Milenko Gudi : **Saradnja u razvoju menadžmenta za jedan bolji svet– iskustva CEEMEN**
21. Dragan Babi : **Održivi razvoj kao pretpostavka i potencijal za evropske integracije**
22. Ana Radunovi Tšbek, Uro Kutla a: **Model intelektualnog kapitala u tranzicionoj ekonomiji – državna uprava**
23. Dragan Mihajlovi , Milica Paunovi , An elija Plav-i : **Investiranje u znanje kao preduslov ekonomskog razvoja**

24. Sabina Ćabanovi : **Međudržavna kulturna saradnja kao ključni činilac pridruživanja Crne Gore evropskim integracijama**
25. Sanja Popović-Panti : **Transnacionalna saradnja na unapređenju inovativnosti ženskog preduzetništva**
26. Zdravko Todorović , Igor Todorović : **Korporativno upravljanje zasnovano na znanju kao faktor razvoja preduzeća**
27. Jaroslav Čačević, Juraj Komorčić : **The system of gathering talents - inspiration for Balkan countries?**
28. **Сарајевски центар за истраживање : Постизање међу- етнички баланс у Македонији, као успешан модел за друштвени и економски развој**
29. Mirko Dimitrijević : **Uporednopravni pregled režima deviznog kursa u zemljama Zapadnog Balkana**
30. **Сарајевски центар за истраживање : Друштвени напредак кроз призму културног развоја и превазилажење негативних фактора који ограничавају**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, poštovani čitaoci, Zbornik 30 radova saopštenih na XVIII naučnom skupu Tehnologija, kultura i razvoj (TKR), koji je održan od 30. avgusta do 1. septembra 2011. godine na Paliću, Subotica, Srbija. Ovaj skup je imao dve osnovne teme. Prva, Saradnja istraživanih i inovacionih sistema i institucija zemalja Zapadnog Balkana o izazovima, prilike i ideje za saradnju i druga, Strukturni i kulturni problemi razvoja zasnovanog na znanju. Druga tema je ovogodišnja konkretizacija jednog predmeta ovog skupa, koji glasi, Razvoj privrede i društva zasnovan na znanju i kulturnim osobenostima. Ovogodišnji skup je deseti u nizu TKR skupova koji su posvećeni izabranim problemima ulaska zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Misija ovih skupova je da doprinosu kvalitetnim pripremama ovih zemalja za ulazak u Evropsku uniju i za efikasnu adaptaciju na novo institucionalno, razvojno, ekonomsko i drugo okruženje. Ova misija se ostvaruje naučno osnovanim, svestranim i otvorenim razmatranjima fenomena, ideja, problema, poslova, koristi i troškova koji su u vezi sa ulaskom u Evropsku uniju.

Radovi objavljeni u ovom Zborniku su organizovani u tri dela, prema pripadnosti predmeta kojim se svaki od radova bavi. U prvom delu su radovi koji se pretežno bave prvom temom skupa; ukupno 7 radova. Drugu celinu Zbornika čine 12 radova koji se bave drugom temom skupa dok je u trećem delu objavljeno ukupno 11 radova čiji predmet je izvan okvira ovogodišnjih osnovnih tema ali pripadaju ukupnoj problematici kojom se ovaj skup bavi. Najveći broj autora radova je iz zemalja Zapadnog Balkana o Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska i Makedonija o kojima se pridružuju u esnici skupa iz Slovačke. Ova je prilika internacionalizacije skupa i radova objavljenih u ovom Zborniku raduje poklonike saradnje i ohrabruje nadu za rast razumevanja sa našim stanovništvom, pre svega razvojnih i

kulturnih. Ekonomska i finansijska kriza, koje upravo doživljavamo, otežavaju organizovanje i u e-u radu meunarodnih skupova. To ograničenje, koje se nadvilo i nad ovogodišnji skup, bilo je slabije nego što su organizatori skupa predviđali, valjda zahvaljujući i izazovu kojeg je bilo u temama skupa, već zavidnom ugledu skupa koji je strpljivo građen tokom proteklih osamnaest godina i jednoj vrsti veoma poželjne međusobne povezanosti ideja i razumevanja rastege broja učesnika iz različitih sredina i zemalja. U tome posebno ohrabruje učesnike e-mladih ljudi.

Nekoliko napomena o osnovnim temama ovogodišnjeg skupa. Prva tema se bavila saradnjom zemalja Zapadnog Balkana u oblasti nauke i istraživanja i tehnoloških inovacija. Zapadni Balkan, iako u tome nije poseban singularitet, ima istoriju političkih odnosa i konflikata koja, po svom bogatstvu i posledicama, verovatno znatno prevazilazi želje naroda koji tu žive. U istovremeno mnoštvo neželjenih ishoda te istorije, ovaj skup je izdvojio prekide razvojne saradnje između naroda koji govore veoma slične jezike i dele gotovo istovetne razvojne izazove. Gledano sa strane, sve bi trebalo da upućuje narode i države na Zapadnom Balkanu na saradnju, posebno nauku i akademsku, jer se ova obavlja, kako nas podstiče i istorija, i u vremenima najtežih konflikata. Sa ovim nametom, ovaj skup se bavio saradnjom istraživačkih i inovacionih sistema i institucija jer, u društvima koja svoj razvoj rastu i zasnivaju na znanju, ili to bar iskreno žele, ova saradnja može biti samo od obostrane koristi onih koji sarađuju, ma kako tu saradnju organizovali i održavali. Posebno danas, jer su istraživački sistemi većine zemalja na Zapadnom Balkanu resursno, institucionalno i drugačije oslabljeni, fragmentirani, nepovezani sa obrazovnim, proizvodnim i drugim sistemima, ostavljeni sa malom tražnjom za njihovim rezultatima i, u celosti, zavisni od finansiranja iz državnih budžeta. Tekuća stanje istraživačkih kapaciteta na Zapadnom Balkanu moglo bi se uzeti i kao sasvim suprotno od stanja u kome treba da se nalaze ovi kapaciteti u vremenu zapošljavanja razvoja zasnovanog na znanju. Fragmentacija ovih sistema i njihov doslovni nestanak iz privrednih organizacija vratio ih je bar za itav vek, sa stanovišta njihove uloge u privrednom razvoju ovih zemalja, u stanje koje je istorijski prevaziđeno, danas neproaktivno, nemoderno, nezazovno. Dugogodišnje odsustvo istraživanja iz akademske zajednice delovalo je poražavajuće na obrazovni sistem, posebno na visoko obrazovanje. Nestanak razvojnih i inovacionih istraživanja iz privrednih organizacija na Zapadnom Balkanu vratio je nacionalne privrede u stanje nekreativnih imitacija, reprodukcije nekvaliteta razvijenog na drugom mestu a ovde lociranog jer je radna snaga jeftina; usmerio privredne sisteme ka transakcijama koje su nerazmenljive na međunarodnom tržištu, povećao uvoz, smanjio izvoz, povećao deficite u razmeni sa inostranstvom, smanjio konkurentnost domaćih privrednih sistema, ne samo u razmeni roba i usluga već i u privlačnosti za investiranje. Sve u svemu, došlo je vreme da se učine radikalni koraci u rekonstrukciji istraživačkih i inovacionih sistema u zemljama Zapadnog Balkana. Unutrašnja rekonstrukcija trebalo bi da se fokusira na rast i re-alokaciju istraživačkih sistema ka privredi i visokom obrazovanju. Spoljna rekonstrukcija bi trebalo da se fokusira na razvoj prekogranične saradnje ovih sistema, najpre i najviše, između zemalja Zapadnog Balkana, potom sa evropskim zemljama i, najzad, na globalnom nivou. Tekuća zatvorenost istraživačkih sistema, inovacioni sistemi gotovo da ne postoje, reflektuje, s jedne strane,

politi ku zatvorenost a sa druge jedan stari, tradicionalan i prevazi en model bavljenja istraflivanjima u sasvim zatvorenim okvirima. Potreba za strukturnom i drugom modernizacijom istrafliva kih sistema i za po etnim uspostavljanjem obe avaju ih inovacionih sistema na Zapadnom Balkanu jo–uvek nije dovoljno uo ena. Stoga ovi sistemi uglavnom postoje sebe radi, ispunjavaju, u manjoj od mogu eg nivoa, unutra–nje misije i ostaju bez razvojnih podstreka koji, po samoj prirodi stvari, uvek i najvi–e dolaze od onih za koje istraflivanja postoje, od –ire dru–tvene i razvojne svrhe koju imaju moderni nacionalni istrafliva ki sistemi. Manji od o ekivanog broja radova koji su se bavili razvojem saradnje istrafliva kih i inovacionih sistema i institucija na Zapadnom Balkanu je jo–jedna refleksija onoga –to nam najvi–e nedostaje: uzajamno poverenje, razumevanje i saradnja.

Druga tema ovogodi–njeg skupa bavila se istraflivanjem (ne)podesnosti nekih tipi nih strukturnih aranflmana ó odnosa privrede, obrazovanja, istraflivanja, institucionalnog i drugih nacionalnih sistema ó i kulturnih obrazaca na razvoj zasnovan na znanju. Sve u nameri da se spozna koji od ovih aranflmana i obrazaca omogu avaju i podsti u razvoj zasnovan na znanju a koji su ograni avaju i faktori ovom razvoju. Ovom, ina e, veoma bogatom, slofenom i istrafliva ki delikatnom predmetu bio je posve en ne–to ve i interes, izraflen brojem podnesenih i u ovom zborniku objavljenih radova. Ovaj skup e se ovom temom baviti tokom brojnih dolaze ih godina, najpre jer je veoma zna ajna a potom jer je sasvim neiscrpna. Pafnje vredni nalazi o ovom predmetu bi dali odgovore i na brojna pitanja koja se ti u saradnje u oblasti istraflivanja i razvoja.

Na kraju, ponavljamo ve standardnu napomenu. Ure ivanje ovog Zbornika u potpunosti je po–tovalo davno primenjivane standarde, po ev od prvog sve do prethodnog, sedamnaestog, Zbornika radova sa ovog skupa. U najkra em, o uvani su ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova i u injeni veliki naponi na doterivanju dostavljenih tekstova. I dalje ostajemo da su autori jedini nosioci pohvala i nau nih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XIX naučni skup međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Tivat, 2012.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**
Prva tema skupa : **Društva i ekonomije Balkana 2020: mogućnosti i ograničenja nove tranzicije**

Druga tema skupa: **Razvoj zasnovan na znanju i mogućnosti i izazovi nastanka “dosije društva”**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XIX.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vlastimir Mateji : **Zašto napustiti tekuću i kreirati novu tranziciju – slučaj Srbija**

2. uro Kutla a, Petar Veselinovi , Dragan Babi : **Sintetički indikator makroekonomske stabilnosti zemalja Zapadnog Balkana**
3. Dragan Babi , uro Kutla a, Dijana Trbac: **Ekonomija za održivi razvoj**
4. Dragan S. Domazet: **Kako do nove industrijalizacije Srbije: preduzetnički univerzitet kao jedan od mogućih razvojnih modela**
5. Slobodan Miladinovi : **Da li tranzicija stvara marginalnu klasu?**
6. Semir Vehapi, Zenaida Trboti , Ibrahim Toti : **Aktuelni problemi poljoprivrede Srbije u procesu tranzicije**
7. Sanja Popovi -Panti , Tatjana Mamula: **Uloga društvenih mreža u sektoru malih i srednjih preduzeća u tranzicionim ekonomijama**
8. Suzana Bursa : **Značaj javno privatnih partnerstava za zemlje u tranziciji**
9. Suzana Poli -Radovanovi : **Aktualizacija industrijskog nasleđa u novoj tranziciji**
10. Duica Semen enko: **Nacionalni inovacioni sistem Srbije – činioци usporene izgradnje**
11. Gordana Tanaskovi , Milan Popovi : **Tranzicija industrijske ekonomije u ekonomiju znanja na putu Srbije u Evropsku uniju**
12. Sandra Tinaj, uro Kutla a: **uticaj ljudskog kapitala na inovativnost i konkurentnost**
13. uro Kutla a, Dragan Babi , Lazar fiivkovi , Dijana Trbac: **Komparativna analiza glavnih naučnih oblasti, zastupljenih u naučnim publikacijama zemalja jugoistočne Evrope**
14. Branislava Kostić , Miroslav Nada-ki: **Znanje u funkciji sistemskog uvođenja obračuna toplotne energije na osnovu merenja**
15. Ana Todorov: **Značaj produkcije i plasmana kulturnoumetničkih sadržaja na javnom radiodifuznom servisu**
16. Miroslav Lutovac, Dragan Manojlov: **Uticaj ERP konsultantskih kompanija u nadzoru nad privatnim i poslovnim podacima u e-trgovini**
17. Ana Radunović -Trbek, uro Kutla a: **Modeliranje intelektualnog kapitala**
18. M rko Dimitrijevi : **Pravni značaj poreza na kapitalne transakcije: mogućnosti primene u tranzicionim zemljama**
19. Radoslav Grujić, Stevan Trbojevi , Mitar Novakovi , Darko ogo, Dejan Bokonji , Rade Antunovi , Boris Brajovi : **Od mastera do doktorskih studija: iskustvo, barijere i greške u praksi**
20. Slavica Joveti , Nenad Stani-i , Duica Semen enko, Marija Mosurovi Ruffi i : **Kvalitet nastavno-obrazovnog procesa na univerzitetima u regionu po mišljenju zaposlenih**
21. Suzana Poli óRadovanovi : **Inovativnost u heritologiji - kompanije za budućnost zaostavštine**
22. Marina ur evi : **Semiološki pristup tumačenju informaciono-komunikacionog aspekta arhitekture**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, po-tovana itateljko/po-tovani itao e, Zbornik 22 rada saop-tena na XIX nau nom skupu Tehnologija, kultura i razvoj (TKR), koji je odrflan od 28. do 30. avgusta 2012. godine u Tivtu, Crna Gora. Ovaj skup je imao dve osnovne teme. Prva, Dru-tva i ekonomije Balkana 2020: mogu nosti i ograni enja nove tranzicije i druga, Razvoj zasnovan na znanju i mogu nosti i izazovi nastanka ōdosije dru-tvaö. Druga tema je, u skladu sa programskom politikom, ovogodi-nja konkretizacija -ireg predmeta ovog skupa koji glasi Razvoj privrede i dru-tva zasnovan na znanju i kulturnim osobenostima. Ovogodi-nji skup je jedanaesti u nizu TKR skupova koji su posve eni izabranim problemima ulaska zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Misija ovih skupova je da doprinose kvalitetnim pripremama ovih zemalja za ulazak u Evropsku uniju i za efikasnu adaptaciju na novo institucionalno, razvojno, ekonomsko i drugo okruflenje. Ovu misiju skup ostvaruje nau no osnovanim, svestranim i otvorenim razmatranjima fenomena, ideja, problema, poslova, koristi i tro-kova koji su u vezi sa ulaskom u Evropsku uniju.

Radovi objavljeni u ovom Zborniku su organizovani u tri dela, prema pripadnosti predmeta kojim se svaki od radova bavi. U prvom delu su radovi koji se pretefno bave prvom temom skupa; ukupno 9 radova. Drugu celinu Zbornika ini 8 radova koji se bave drugom osnovnom temom skupa, dok je u tre em delu objavljeno 5 radova iji predmet je izvan okvira ovogodi-njih osnovnih tema ali sadrflaji tih radova pripadaju ukupnoj problematici kojom se ovaj skup bavi. Autori radova u ovom Zborniku su iz Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Ove godine, za razliku od prethodnih, nije bilo radova iz drugih zemalja Zapadnog Balkana i njegovog okruflenja. Ovu injenicu najvi-e obja-njavamo nastavkom ekonomske i finansijske krize koja deluje veoma restriktivno na me unarodnu nau nu saradnju, najvi-e ograni avanjem u e- a na skupovima izvan sopstvene zemlje. Iako nas ovo obja-njenje ostavlja u nadi da e se sa izlaskom iz teku e krize stvari popravljati, ostajemo zabrinuti za zastoj u internacionalizaciji ovog skupa koja je bila, pre i u prvim godinama krize, u rastu em zamahu. Jer, izostanak u e- a iz drugih zemalja redukuje, makar samo privremeno, -irinu i bogatstvo kulturnih, razvojnih i drugih stanovi-ta sa kojih se razmatra problematika kojom se bave TKR skupovi. Ostajemo u nadi da e se raznovrsnost u e- a pove ati ve na narednom skupu, 2013. godine, na Pali u, u Subotici.

Nekoliko napomena o osnovnim temama ovogodi-njeg skupa. Prva tema skupa nastala je, tako da kaflamo, sama od sebe, kao izraz doffivljaja realnosti koja je stvarana tokom tranzicije u zemljama Zapadnog Balkana. Uz sve specifi nosti tranzicije za svaku od ovih zemalja koje su, misli se na specifi nosti, gotovo potpuno prevladane velikim nezadovoljstvom efektima do sada obavljene tranzicije. To e re i da je dosada-nja tranzicija bila veoma skromna u dostizanju fljeljenih i veoma produktivna u proizvodnji nefeljenih efekata za ve inu stanovni-tva. Stoga je na isteku vreme da se svom o-trinom postavi pitanje svrsishodnosti nastavka sa do sada primenjenim modelima tranzicije; da se traffi napu-tanje tih modela te da se teku a tranzicija zameni Novom tranzicijom. Ta, Nova tranzicija, bi

moralna biti, za razliku od tekuće, razvojno orijentisana, humana do krajnje mogu ih dosega, sposobna da ekonomski, socijalni, institucionalni, obrazovni, istraffivna i ostale sisteme, prevede u stanje kojim je zadovoljan ó uz sav pristanak na nuffnu cenu obavljanja tranzicije - najve i deo stanovni-tva. Klju na svrha i o ekivani rezultat ó prema ijem dostizanju treba dizajnirati Novu tranziciju ó je dostizanje onog stanja svih sistema posmatranog dru-tva koje je sposobno za dalji, sada evolutivni, razvoj zasnovan na stvarala kom potencijalu ve ine stanovni-tva i usmeravan vrednostima savremene humane civilizacije. Druga ije re eno, dosada-nja tranzicija je proizvela potrebu za radikalnim zaokretom, za Novom tranzicijom koja bi imala i potencijale za izlazak iz onog dela krize koji je generisan faktorima iz okruflenja zemalja u tranziciji. Sa ovim stavom o teku oji i budu oji tranziciji, svrha prve teme ovog skupa je bila da identifikuje i analizira (a) ograni enja koja proisti u iz rezultata dosada-nje tranzicije, (b) izazove i mogu nosti ulaska u Novu tranziciju i (c) ostvariva strate-ka opredeljenja i puteve izvo enja Nove tranzicije. Radovi koji su se isklju ivo ili preteflno bavili prvom temom skupa su vi-e bili posve eni argumentovanoj kritici koj evaluaciji dosada-nje tranzicije a ne-to manje oblikovanju mogu ih budu nosti tranzicionih zemalja i dizajniranju elemenata Nove tranzicije. Iz ovoga je nastalo o ekivanje da se sa obradom ove teme nastavi i na narednom TKR skupu.

Druga tema se bavila ve ispoljenim i najverovatnijim problemima primene novih tehnologija, u prvom redu informaciono-komunikacionih, koje su ve ispoljile enormne potencijale za stalno i potpuno pra enje svakog detalja svakog ljudskog bi a i, preko toga, za kontrolu i nametanje pona-anja koje je rastu e vo eno namerama i mo ima iz okruflenja ljudskih individua. Veliki su potencijali da do e do rastu eg otu enja li nosti same od sebe; do nestanka privatnosti, slobodne volje, individualnih osobenosti, slobode kreiranja i preuzima bilo koje akcije. Jednom re ju, nalazimo se u samom predvorju šdosije dru-tavaõ; vrata za ulazak su ve otvorena te je na nama da ta vrata jo- vi-e otvorimo ili zauvek zaklju amo. Sav ljudski napredak, ne samo materijalni, zasnovan je na razvoju znanja i tehnologija kojima je znanje postalo snaga i instrument re-avanja prakti nih problema ljudske egzistencije ó od materijalne do duhovne. Tehnologija, shva ena kao sistematizovano znanje re-avanja problema, nastala je i razvijala se zajedno sa razvojem ljudskih bi a; ona je ljudska kreacija koja je oduvek i u svakom svom detalju imala i uvek e imati dva lica: jedno je humana primena, drugo destrukcija humaniteta. Ta dva lica tehnologije otkrivaju, aktuelizuju ljudi svojim namerama pri odluci o primeni tehnologija, ne-to sli no fenomenima na kvantnom nivou; talasna ili korpuskularna priroda estice. To e re i da je svaka tehnologija su-tinski neutralna; ona uzima ono lice koje joj, u njenoj primeni, izaberu ljudi, njeni stvaraoci. Tako je oduvek bilo, tako e zauvek biti. Od prvog primitivnog kori- enja kamena kao oru a kojim se skida plod sa drveta potreban za zadovoljenje primarne potrebe za opstankom vrste sve do tog istog kamena upotrebljenog za napad na pred-pe inskog suseda u nameri da bude skinut sa ovog sveta sli no skidanju ploda sa drveta. Sasvim isto je sa obostranim potencijalima nuklearnih, informacionokomunikacionih, novih biotehnologija, energetskih, nano i svih bilo kada nastalih tehnologija.

Re-avanje problema mogu ih zloupotreba neke tehnologije, ina e nastale na potrebi da se re-avaju postoje i ili novi probleme ljudske egzistencije i razvoja je, po svoj prilici,

centralni problem upravo te egzistencije; oduvek je to bio samo se sada, sa razvojem tehnologija, ja e i vidljivije ispoljava. To je jedan od osnovnih razloga ustanovljenja ovog skupa pre dvadeset godina; poku-aj da se dovedu u humano orijentisanu vezu tehnologija i kultura, sve radi dostizanja humano usmerenog razvoja. Novo u svemu tome je da su u dru-tvima u tranziciji, posebno u slu-aju razvojno neuspelih tranzicija (siroma-tvom, nezaposleno- u, gubitkom nade u razvoj i progres, gubitkom poverenja u institucije i drugim defektima koje donosi lo-a tranzicija), problemi mogu ih i ve ispoljenih zloupotreba tehnologija odgurnuti, zanemareni, podcenjeni, zapu-teni, na-li su se izvan li nog i javnog interesa sve sa opravdanjem da treba najpre prefliveti pa se tek tada baviti time. Ovakvom stavu prema zloupotrebi tehnologija veoma doprinosi i narasla gramzivost, preokupiranost materijalnim bogatstvima, prisvajanjem svega -to se po bilo koju cenu moffe prisvojiti. Jer, ime drugim objasniti trova e hrane proizvedene nehumanim tehnologijama; proizvodnju ode e koja vi-e o-te uju organizme nego -to ih -tite; -ta je drugo do navedenog iza upotrebe nuklearno oboga enih ili osiroma-enih sredstava ratovanja; -ta je drugo do navedenog iza upozoravaju ih zloupotreba Interneta, -tampe, televizije, radija i svih budu ih sredstava komunikacija; na emu nastaju ozonske rupe do na onoj zloupotrebi tehnologija koja postaje vidljiva i po ljude porazna tek sa duffim protokom vremena. Lista ovakvih navoda i upozorenja je neiscrpna i stalno se obnavlja. U samom njenom jezgru je predmet druge teme ovog skupa: dosije koji se moffe napraviti za svako ljudsko bi e kao osnov na kome se moffe obezbediti potpuna kontrola pona-anja svake individue, uklju ivo i odnosa prema zloupotrebi tehnologija sve do one faze u kojoj oni koji sve to kontroli-u kona no i sebe ne poni-te upravo tom kontrolom. Ostaviti ove probleme onima koji su bogatiji, razvijeniji itd. bio bi po etak kona nog poraza humaniteta. To je razlog da se, pored teme ovogodi-njeg skupa koja se bavi kritikom obavljene i potragom za Novom tranzicijom, razmotre i ona ve ita pitanja tehnolo-kog razvoja koja su izraz same su-tine tehnologije: njenoj humanoj upotrebi uvek se pridrufluje i njoj sasvim suprotna.

Na kraju, ponavljamo na-u standardnu napomenu. Ure ivanje ovog Zbornika u potpunosti je sledilo pravilo po-tovano od prvog sve do prethodnog, osamnaestog Zbornika radova sa ovog skupa. To pravilo glasi: u Zborniku su o uvani ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova uz podrazumevaju e napore na potrebnim doradama dostavljenih tekstova. Stoga i ovde ostaje da su autori jedini nosioci pohvala i nau njih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XX naučni skup međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Palić, 2013.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**
Prva tema skupa: **Društva i ekonomije Balkana 2020: vizije i mehanizmi razvoja privrede, obrazovanja, istraživanja i kulture**

Druga tema skupa: **Razvoj zasnovan na znanju: ekonomske, organizacione i institucionalne osobenosti**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/zbornici/XX.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Drago Pupavac, Danica Drakuli : **Konvergencija između država EU i država Zapadnog Balkana**
2. Vlastimir Mateji : **Srbija oko 2030. godine – skica jedne vizije**
3. Srbijanka Turajli : **Visoko obrazovanje u 21. veku – izazov za tradicionalne univerzitete**
4. Dušica Semeneko, Uro Kutlaga, Dijana Trnbac, Lazar Fivkovi : **Kako pratiti razvoj nacionalnog inovacionog sistema – indikatori uspostavljanja trostrukog heliksa u Srbiji**
5. Trivo Inđić : **Voda u politici Srbije i Evropske unije**
6. Slobodan Miladinović : **Očekivanja od pristupanja Evropskoj uniji**
7. Stana Petrović, Velimir Petrović : **Srbija 2020 - novi model rasta srpske ekonomije i nauke**
8. Sandra Tinaj, Uro Kutlaga: **Inovativne aktivnosti poslovnih subjekata u Crnoj Gori**
9. Sanja Popović-Pantić, Tatjana Mamula: **Analiza konkurentnosti domaćih pružalaca turističkih usluga u Srbiji u Dunavskom regionu**
10. Velimir Petrović, Mirosljub Tomić, Uro Borak, Branka Grozdanić, Zlata Bracanović : **Strategija revitalizacije motorske industrije u Srbiji**
11. Dragan Čokalo, Dejan Čorović, Bojana Gligorović, Srđan Bogetić : **Društveno odgovorno poslovanje i unapređenje konkurentnosti preduzeća u Srbiji**
12. Ana Radunović-Trnbek, Uro Kutlaga: **Upravljanje intelektualnim kapitalom javne uprave**
13. Nada Trivić : **VAICTM metod merenja uspešnosti intelektualnog kapitala: kritička analiza i primena**
14. Ljiljana Stanković, Ana Popović : **Primena marketing koncepta u cilju poboljšanja konkurentnosti visokoškolskih ustanova**

15. Biljana Stojić, Dragan Babić, Radul Milutinović, Miroslav Kutlać: **Analiza odabranih inovacionih indikatora u Srbiji**
16. Milenko Gudić: **Borba protiv siromaštva kroz obrazovanje za menadžment**
17. Svetlana Stojanović Kutlać: **Hermeneutički pristup tumačenju Fransoa Kuprenove muzičke forme "redova"**
18. Marina Čurčević: **Razvoj kreativnih industrija kao prioritet evropskih kulturnih politika**
19. Petar Veselinović: **Odliv mozgova kao karakteristika savremenih migracija**
20. Miroslav Drašković, Veselin Drašković: **Potreba institucionalne sinergije državnih i tržišnih mehanizama regulisanja privrede**
21. Nikola Grgurević: **Uticaj ulaganja u naučno-istraživačku djelatnost na ekonomski rast i ekonomski razvoj s osvrtom na Crnu Goru**

NAPOMENE UREDNIKA

Pred Vama je, poštovana čitateljko i uvaženi čitače, Zbornik radova (ukupno 21) saopštenih na XX, jubilarnom, naučnom skupu Tehnologija, kultura i razvoj (TKR), koji je održan od 03. do 05. septembra 2013. godine na Paliću, Subotica, Republika Srbija. Ovaj skup je imao dve osnovne teme, u kontekstu Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji koji je uokviravao rad skupa tokom poslednjih desetak godina. Prva osnovna tema skupa je glasila *Društva i ekonomije Balkana 2020: vizije i mehanizmi razvoja privrede, obrazovanja, istraživanja i kulture*. Druga osnovna tema je bila, u skladu sa dugoročnom programskom politikom ovog skupa, ovogodišnja konkretizacija jednog predmeta skupa koji glasi *Razvoj privrede i društva zasnovan na znanju i kulturnim osobenostima koji će ostati, izvan svake sumnje, veoma dugo aktuelan tj. sve dok se ne ostvari razvoj koji je dominantno zasnovan na naučnom znanju*.

Ovogodišnji skup je dvanaesti u nizu prethodno održanih TKR skupova koji su posvećeni ključnim problemima ulaska zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Definisana i podrazumevajuć misija ovih skupova je da doprinosu kvalitetnim pripremama zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za ulazak u Evropsku uniju tako što će se, uz sve svoje specifičnosti, efikasno prilagoditi novom institucionalnom, razvojnom, ekonomskom, tehnološkom i drugom okruženju na putu ka Evropskoj uniji. Ovu misiju skup potvrđeno ostvaruje naučno zasnovanim, svestranim, obuhvatnim i otvorenim razmatranjima ideja, problema, poslova, koristi, troškova, očekivanja i svega drugog što je vezi sa ulaskom u Evropsku uniju. Pri svemu tome, rad skupa je posebno usmeren ka traženju institucija, politika, mehanizama, akcija i svega drugog što je potrebno da se ekonomije, drugi sistemi i socijalni standard zemalja Zapadnog Balkana približavaju proseku zemalja članica Evropske unije; druga je rečenica, da se i sam prenapuća periferija Evrope na kojoj se sada nalaze praktično sve zemlje Zapadnog Balkana.

Radovi objavljeni u ovom Zborniku su koncentrisani u dve grupe. U prvoj je etnaest radova koji se bave prvom osnovnom temom skupa. Ovi radovi su najvećim delom motivisani nalazima prethodnog TKR skupa o defektima i neuspesima do sada obavljene tranzicije političkih, ekonomskih, socijalnih, institucionalnih i drugih sistema zemalja Zapadnog Balkana. Ostalih sedam radova, sa jednim veoma dobrodošlim izuzetkom, bavi se drugom osnovnom temom skupa. Kod ove grupe radova je primetna neizbežna nerolnost koja odražava svu složenost i sav novitet koji nastaje u vezi sa razvojem zasnovanim na znanju, pretežno naučnom. Inače, radovi iz ove grupe svake, pa i ove godine, veoma doprinose unošenju tako neophodne metrike u razmatranju problema razvoja i u formulisanju nalaza i politika zasnovanih na empirijskim činjenicama koje podleđu proverbi. Ovo je značajan doprinos razvoju kulture činjenica koja potiskuje tradicionalno ukorenjenu kulturu voluntarizma koju sledi odsustvo mogućnosti javne provere kvaliteta i dostignuća javnih politika.

Rad na pripremi i uređivanju ovog zbornika bio je dodatno podstaknut činjenicom da su autori radova iz nekoliko zemalja Zapadnog Balkana –to uzimamo kao doprinos, razume se sasvim skroman ali nadamo se delotvoran, na onom povezivanju zemalja iz ovog dela Evrope koje je neophodno za ostvarivanje razvojnih ambicija koje ograničava fragmentacija njihovih razvojnih resursa. Razvoj regionalne saradnje na Zapadnom Balkanu je, to isto ćemo i ovde, u samom fokusu ovog naučnog skupa; jedne godine to je bila osnovna tema skupa a većina proteklih i budućih skupova ovu saradnju su imali i imaju kao svoju ključnu pozadinu i kontekst.

Teku u ekonomsku i drugu krizu uzimamo za ključno objašnjenje spore internacionalizacije ovog skupa. Ostaje nada da će se sa prevladavanjem krize bogatiti u ekonomskom i u radu skupa i radova na njemu saopštenih, te u Zborniku objavljenih. U napomenama urednika Zbornika sa skupa održanog prošle godine izrečena je nada da će se raznovrsnost u ekonomskoj politici već na narednom skupu, 2013. godine, na Paliću, Subotica. Ovu, kao i mnogo nada na Zapadnom Balkanu, zadesila je ista, ponavljajuća, sudbina.

Za razliku od napomena urednika pisanih za ranije zbornike radova sa ovog skupa, ovde odustajemo od opisivanja svrhe i sadržaja dve osnovne teme skupa. Ostaje nam nada da se o tome obavesti i taj i radove uređene u ovom zborniku. Umesto toga nekoliko napomena koje se tiču procesa i karakteristika problema kreiranja Zbornika.

O čemu je reč? Brojnost konferencija, stručnih, naučnih, profesionalnih, strukovnih i drugih, esto sa teško prepoznatljivim fokusom i raznovrsnošću koja otežava dostizanje potrebnog kvaliteta skupa, veoma se reflektuje na proces i teško osiguranja kvalitetnog zbornika radova. U veoma raširenoj težnji, generisanoj i loše projektovanim sistemom uslova za korišćenje javne finansijske podrške istraživanjima i, zajedno sa time, neadekvatnim sistemom evaluacije istraživanih i akademskih institucija kao i istraživanih i akademskih poslenika, nastaje hiperprodukcija tekstova koja, kao i svaka hiperprodukcija, nužno zanemaruje kvalitet za račun kvantiteta. Ovo stanje stvari se veoma reflektuje na sve što se tiče organizacije naučnih skupova; od definisanja ključnih predmeta skupa, preko teško da se skup odvija prema svom osnovnom fokusu, sve do procesa radova saopštenih na skupu zaštapanje zbornika, papirno ili elektronski, svejedno. Ovaj skup je postavio, nikako vrhunске

ali sasvim respektabilne kriterijume za prihvatanje radova koji se saop-tavaju na skupu i, sasvim stroge a neophodne, za tekstove koji se objavljuju u Zborniku radova. Problemi do kojih dolazi nisu nikakva novost jer je gotovo pravilo da se tefli odstupanju od osnovnih tema skupa koje izraflavaju samu svrhu odrflavanja skupa; postoje te-ko e po-tovanja standarda formata u kome se pi-u radovi za Zbornik da bi sve kulminiralo u zavr-noj fazi: doradama radova prema prihva enim nalazima recenzenata. Cela stvar se, na kraju, zavr-i na valjan na in; ovde samo isti emo sloflenost, te-ko e i delikatnost poslova koji su neophodni da se do e do kvalitetnog Zbornika radova. Jer, primetna je narastaju a teflnja da se neosnovanost nalaza i tvrdnji koje se saop-tavaju u radu, i koje je nufno korigovati, veoma brani pozivom na demokratiju, neupitnost li nog mi-ljenja, neosnovanost zahteva koje ure ivanje zbornika postavlja itd.

Navodi saop-teni u prethodnom pasusu su razlog da se, po prvi put u napomenama urednika Zbornika, saop-ti zahvalnost recenzentima, lektoru i licu koje obavlja sasvim delikatne poslove komunikacije sa autorima i recenzentima, sve pod pritiskom vremenskog tesnaca, jer se vrsto drflimo obe anja da se Zbornik radova pojavi najkasnije tri meseca po okon anju skupa. Ure ivanje ovog Zbornika u potpunosti je sledilo pravilo ustanovljeno pre dvadeset godina i potom po-tovano, koje glasi: u Zborniku su o uvani ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova uz podrazumevaju e napore na potrebnim doradama dostavljenih tekstova. Stoga i ovde ostaje da su autori jedini nosioci pohvala i nau nih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XXI naučni skup međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Tivat, 2014.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**

Prva tema skupa: **Tehnologija i preduzetništvo za održivi razvoj** Druga tema skupa: **Razvoj zasnovan na znanju: Preduzetništvo u obrazovnom i istraživačkom sistemu**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/uploads/2012/12/ZbornikRadovaTKR21.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Vida Ognjenovi : **Internet (izam) - revolucija koju jedu njena deca**
2. Vlastimir Mateji : **Uticaj tranzicionog konteksta na preduzetništvo u obrazovnom i istraživačkom sistemu**
3. Dragan Domazet, Avram Adifles: **Primena koncepta preduzetničko-inovativnog univerziteta – put ka stvaranju nove industrije znanja i razvoja savremenog i otvornog univerziteta**
4. Vojin Tĕnk: **Supporting innovations in Serbia - spin-out companies, incubators, parks, activities**

5. Dragan Jovanovi , Radivoje Mitrovi , Gradimir Ivanovi , fiarko Mi-kovi , Zoran Stameni : **Unapređenje poslovanja PD termoelektrane i kopovi Kostolac saradnjom sa Univerzitetom u Beogradu**
6. Milica uri -Jovi i , Branko Kova evi : **Preduzetništvo u visokom obrazovanju - primer Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta u Beogradu**
7. Drago Pupavac: **Obrazovanje – Laka industrija ili kovčeg panaceje država jugoistočne Europe**
8. Lazar fiivkovi : **Transfer tehnologije i komercijalizacija istraživanja. Ograničenja i konflikti interesa**
9. Varja uki : **Knjižara Karver – preduzetništvo u kulturi - ritam u promjenljivim parametrima**
10. Valentina Semen enko, Milica Radosavljevi , Marija Mila-inovi TMreme-i : **Biotehnologija u službi održivog razvoja – primer: bioetanol**
11. Mihailo Ostoji : **Sirarstvo izazov za preduzetništvo**
12. Branislav Jevti : **Sport i preduzetništvo**
13. Vlado Deli : **Razvoj i primene govornih tehnologija za jezike Zapadnog Balkana**
14. Ljubi-a Topisirovi : **Istraživanja bakterija mlečne kiseline kao osnove za proizvodnju autohtonih sireva**
15. Bogomir Dimitrijevi , Sanda Dimitrijevi : **Matične ćelije kao sveti gral**
16. Velimir Petrovi , Zlata Bracanovi , Branka Grozdani : **Smanjenje izduvne emisije vozila kao jednog od uslova održivog razvoja Srbije**
17. Radoslav Gruji , Stevan Trbojevi , Husein Keran, Mitar Peru-i , Milan Vuki , Dalibor Drlja a: **Podrška primjeni inovacija u poljoprivredno-prehrambenom sektoru u BiH**
18. Goran Bulaji : **Uticaj novih tehnologija na savremenu dramaturgiju**
19. Dragan Babi , Biljana Sto-i , uro Kutla a, Du-ica Semen enko: **Održivi razvoj nauke i društva – analiza osnovnih pokazatelja stanja u Srbiji**
20. uro Kutla a, Du-ica Semen enko: **Izgradnja nacionalnog inovacionog sistema u Srbiji: nemoguća misija ili stanje nacije**
21. edomir Marovi : **Institucionalni razvoj kao systemska podrška preduzetništvu u poljoprivredi i ruralnoj privredi u Crnoj Gori**
22. Sun ica Stefanovi TMesti , uro Kutla a: **Statistika nauke, tehnologije i inovacija u Srbiji**
23. Stana Petrovi , Velimir Petrovi : **Istraživanja u Srbiji i održivi razvoj**
24. Mirjana Dokmanovi : **Uspostavljanje podržavajućeg okruženja za žensko preduzetništvo u Srbiji pred pristupanjem u EU**
25. Sandra Tinaj, uro Kutla a: **Metodologija skeniranja inovacionog kapaciteta kompanija**
26. Milenko Gudi : **Društveno preduzetništvo i obrazovanje za menadžment**
27. Slobodan Miladinovi : **Obrazovanje za društveno odgovorno preduzetništvo**
28. Ra-id Zuko: **Stručni studiji u funkciji održivoga rasta i razvoja regija**
29. Blagoje Grahovac: **Bezbjednosni resurs kao osnov razvoja**

NAPOMENE UREDNIKA

U ovom Zborniku objavljeno je 29 radova koji su saopćeni na XXI meunarodnom naučnom skupu Tehnologija, kultura i razvoj, održanom od 2. do 4. septembra 2014. godine u Tivtu, Republika Crna Gora. Ovaj skup je, u okviru tradicije koju gradi, imao dve osnovne teme, obe u kontekstu Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji. Prva tema skupa je glasila Tehnologija i preduzetništvo za održivi razvoj. Druga tema, pod nazivom Preduzetništvo u obrazovnom i istraživom sistemu, je specifična konkretizacija i trajnijeg predmeta skupa koji glasi Razvoj privrede i društva zasnovan na znanju i kulturnim osobenostima. Ovo je bio trinaesti u nizu prethodno održanih skupova Tehnologija, kultura i razvoj koji su posvećeni specifičnim problemima ulaska zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Sledi nekoliko reči o objavljenju izbora tema ovog skupa.

Svaka zemlja Zapadnog Balkana je u mnogočemu specifična ali je svaka od njih (a) u tranziciji čiji dosadašnji ishodi nisu ni ekonomski ni socijalno zadovoljavajući, (b) u zabrinjavajućim i veoma dugom ekonomskoj krizi koja proizvodi brojne negativne posledice i nezadovoljstva, (c) na nekoj tački putanje ka Evropskoj uniji u kojoj će se, kada postanu članice ove unije, gotovo izvesno naći na njenoj periferiji sa rizikom da se tamo duže zadržale ako ne ostvare potreban i mogući ekonomski i socijalni razvoj i (d) pred izazovima izbora puteva svog ukupnog razvoja koji, po samoj prirodi stvari, nosi brojne rizike lošeg izbora čije smanjenje je uslovljeno pouzdanim razumevanjem globalnih tendencija razvoja i potrebnih promena misija, uloga, ponašanja i odgovornosti ključnih razvojnih aktera. U oblikovanju programa ovog skupa pošlo se od uverenja da su, ne samo sada ali i sada veoma naglašeno, od suštinskog značaja za održiv nacionalni razvoj dva faktora: tehnologije i preduzetništvo. Sledom ovog uverenja definisane su osnovne teme skupa koje su pobudile zainteresovanost podnosilaca radova i učesnika u raspravama na skupu znatno iznad očekivanja koja su organizatori skupa imali pre njegovog održavanja. Sledi nekoliko reči o sadržaju koji se nalazio iza naslova osnovnih tema skupa.

Održiv razvoj, u prvom redu ekonomski, u svom punom i pravom značenju, moguće je ostvarivati ako se, uz još neke uslove, strukturne promene nacionalnog proizvodnog sistema obavljaju saglasno globalnim strukturnim promenama zasnovanim na tehnološkom razvoju a modernizacija sasvim lokalnih proizvodnih procesa obavlja odgovarajućim tehnologijama. Ovo stoga jer je tehnološki razvoj uvek bio i uvek će biti jedan od ključnih faktora ekonomskog i drugog održivog razvoja, zaposlenosti, konkurentnosti, rasta i ostalog poželjnog. Nove tehnologije nastaju na nekom lokalitetu pa se, pošto se njihov prvi i najisplativiji potencijal tu iskoristi, njihova difuzija obavlja na globalnom nivou. Nacionalni sistem razvoja koji je sposoban da razvija nove tehnologije, da u ini pravi izbor onih tehnologija koje su od ključnog značaja za sopstveni razvoj i da izvrši transfer, usvajanje i prilagođavanje tek nastalih a dostupnih ali i sasvim zrelih tehnologija, je inilac koji ključno određuje razvojnu budućnost nacije. Transfer sasvim zrelih tehnologija, koji sada preovlađuje u razvoju zemalja Zapadnog Balkana oslonjen na direktne strane investicije, uz sva opravdanja da je to iznuđeno rešenje dugotrajnih ekonomskih kriza ovih zemalja, je razvojno veoma ograničeno rešenje. Dakle, nacije koje su spremne da se ozbiljno posvete svom

održivom razvoju trebalo bi, pre svega, da se posvete razvoju, transferu i primeni novih znanja i tehnologija, nikako u svemu i za sva-ta, ve sasvim fokusirano na dostifno a valjano. Ovo je osnov za razmatranje tehnologija koje odgovaraju zahtevima održivog ekonomskog, socijalnog i drugog razvoja specifi nog za svaku zemlju Zapadnog Balkana.

Mudar izbor, razvoj, pribavljanje, upo-ljavanje, usavr-avanje, zamenu itd. tehnologija mogu da obave samo preduzetnici, u pravom smislu zna enja ove re i. To ne rade, iz mno-tva razloga, ni investitori, ni drflava niti bilo ko tre i. U zemljama Zapadnog Balkana, iz poznatih ideolo-kih, kulturnih i drugih razloga, razvojno orijentisano preduzetni-tvo je tokom dobrog dela dvadesetog veka prigu-ivano do nestanka ili, u boljem slu aju, do održavanja u dubokoj pritajenosti. Kada sasvim razumemo i shvatimo da je teku e restrukturiranje globalnog privrednog sistema usmereno ka rastu malih i srednjih proizvo a a na ra un velikih koja su karakterisala materijalno i energetski intenzivan industrijski sistem, zaklju ujemo da su nacionalnom razvoju zemlja Zapadnog Balkana (ne samo njima, ali je ovde o njima re) veoma neophodni razvojno orijentisani preduzetnici, sposobni da podrfe stvaranje novih znanja i da iskoriste proizvodne i trfli-ne potencijale novih znanja i invencija. Preduzetni ke sposobnosti i sklonosti u novom dobu ne ti u se samo pojedinaca ve doslovce svih organizacija u svim delatnostima i sektorima, uklju uju i administrativni koji, da bi bio razvojno sposoban i produktivan, treba da je preduzetni ki motivisan i posve en ispunjenju svoje misije u dru-tvu. Na tragu ovih i sli nih razumevanja modernog razvoja pitanje preduzetni-tva je drugi centralni predmet kojim se bavio ovaj skup.

Sasvim specifi na problematika tehnologija i preduzetni-tva za održivi razvoj postavljena je u drugoj osnovnoj temi skupa: preduzetni-tvo u obrazovnom i istrafliva kom sistemu. Jer, ako znanja i invencije najve im delom nastaju u obrazovnom i istrafliva kom sistemu osnovano je upitati se: za-to i kako bi obrazovne i istrafliva ke institucije trebalo da postanu i preduzetni ke te da, e- e u zajednici sa drugim sistemima ali i sasvim samostalno, svoje invencije prevode u inovacije na kojima razvijaju proizvodne sisteme koji zapo-ljavaju one koje su obrazovali i nastavljaju sa novim invencijama i inovacijama u toj sredini koja je istovremeno obrazovna, istrafliva ka i proizvodna. Razvoj preduzetni-tva u ovim institucijama, prema preovla uju em uverenju, ograni avaju u prvom redu tradicija, navike, inercija, odsustvo motiva, uvanje ste enog, sklonost ka zatvaranju, izbegavanje konkurencije, averzija prema riziku, oslonac na drflavni budflet i mnogo toga natalofnog vekovima tokom razvoja ovih institucija. Sve to a i mno-tvo toga ovde ne navedenog, je drugom temom skupa stavljeno pod kriti ko sagledavanje i razumevanje u nameri da se ostvari potrebna modernizacija ovih sistema i da se pri tome izbegnu izazovi neosnovanih imitacija, pomodnosti bez sadrflaja i pogre-nih orijentacija.

Radovi objavljeni u ovom Zborniku su grupisani pod slede a tri naslova. Prvu grupu ini 7 radova koji se bave isklju ivo preduzetni-tvom u obrazovnom i istrafliva kom sistemu. Ovaj relativno manji broj radova ne izraflava odvijanje skupa koje je bilo najvi-e koncentrisano na ovu osnovnu temu skupa. To tuma imo slede im. Prvo, ova tema je veoma izazovna na globalnom ali i na na-em lokalnom nivou jer zagovornici razvoja ovog preduzetni-tva najavljuju potrebne a sasvim velike promene u misiji i funkcionisanju obrazovnih i istrafliva kih sistema; jednu vrstu revolucionarnih poduhvata za obavljanje tih

promena. Drugo, ve ina u esnika ovog skupa je iz institucija visokog obrazovanja kojih se ovaj predmet i sasvim li no ti e ma kakav bio ishod razvoja ovog preduzetni-tva. I tre e, kriza obrazovnih sistema, posebno u zemljama u tranziciji, je po svoj prilici toliko duboka da bilo koji predmet u vezi obrazovanja da se pojavi na nekom skupu, isti prevlada sve druge predmete tog skupa. Ova sveprisutna kriti nost prema teku em stanju u obrazovnim sistemima i zainteresovanost za njihov razvoj, modernizaciju i eventualno preuzimanje novih misija u dru-tvu je razlog da su radovi u ovom Zborniku koji se ti u obrazovanja sme-teni na sam po etak Zbornika.

U drugom delu zbornika iji je naziv Tehnologija i preduzetni-tvo za odrfliv razvoj ó prilike, izazovi i ostvarenja nalazi se 11 radova koji prikazuju realizovana preduzetni-tva na novim tehnologijama koja su se pokazala delotvornim za odrfliv razvoj kao i radove koji razmatraju konkretne prilike koje se mogu preduzetni ki realizovati ili sasvim konkretne izazove koji proisti u iz razvojnih prilika. Po-to svaki od ovih radova zaslufluje preporuku itaocima da mu poklone svoju pafnju, umesto toga preporuka itaocu da pro ita sve radove ure ene u ovom delu zbornika.

Naslov tre eg dela zbornika je Tehnologija i preduzetni-tvo za odrfliv razvoj ó stanje potrebnih uslova. Ovde se nalazi 10 radova koji razmatraju aktuelno i pofeljno stanje uslova za razvoj preduzetni-tva i tehnologija kojima se osigurava odrflivi razvoj ekonomija u zemljama Zapadnog Balkana. Ovih deset radova su od zna aja za nalaze koji su saop-teni u radovima grupisanim iz obe prethodne grupe i pokrivaju iroku lepezu potrebnih uslova ó od institucionalnih do obrazovnih. Nadamo se da e italac ovih radova na i odgovore na pitanja kao -to su: -ta spre ava razvoj preduzetni-tva? -ta je potrebno a mogu e u initi za razvoj tehnologija i produktivnog preduzetni-tva? za-to i kako je mogu e teku u vladavinu -pekulantskog i transakcionog preduzetni-tva u ekonomijama Zapadnog Balkana zameniti razvojno orijentisanim?

Po redosledu prvi rad objavljen u ovom Zborniku, koji prethodi radovima ure enim u tri napred navedena dela Zbornika, je jedan nau no-knjiflevni esej koji razmatra interakciju oveka i jednog njegovog tehnolo-kog dela. Re je o tehnologijama i globalnom tehnolo-kom sistemu na njima nastalom, koji je u stalnom burnom razvoju a da mu se ne vide niti znaju kona ne granice, ako ih uop-te mofo imati. Ovaj globalni tehnolo-ki sistem najvernije karakteri-e savremeno ove anstvo. Re je o Internetu, tehnologijama koje ga ine, njegovom uticaju na oveka i odnosu tog tvorca prema svojoj tvorevini ó kako ih autorka ovog eseja danas vidi. U svakom slu aju, obavezno pro itati i o pro itanom posve eno promi-ljati.

Na ovom skupu je usmeno saop-teno ukupno 32 rada. Izostalo je saop-tavanje nekoliko prijavljenih radova iz razloga koji se nazivaju vi-a sila: bolest, novonastale 4 neodlofne obaveze i sli no. U Zborniku se nalazi 47% saop-tenih odnosno 41% prijavljenih radova. Uz razumljive razlike u vrednostima ovih procentima izraflenih indikatora, sli no je bilo na prethodnih dvadeset skupova. Nalazimo da ovo zaslufluje nekoliko napomena. Prvo, polazimo od potvr ene neophodnosti i korisnosti nau nih skupova tokom cele istorije razvoja nauke jer se na njima saop-tavaju i kriti ki procenjuju nau ni nalazi, esto po prvi put; vodi nau na rasprava koja je nezamenljiv deo procesa nau nog istraffivanja; obrazuju se i uvode u nau nu zajednicu istraffiva i po etnici; razvija i u vr-uje nau na zajednica, njena etika i

pravila njenog ponašanja unutar sebe i prema spoljnjem svetu, itd. Drugo, u novije vreme, u e-e u radu nau nih skupova je postalo jedan vrsta institucionalizacije ocenjivanja i valorizacije rezultata nau nog procesa, -to je sasvim u redu: ono -to opominje je da se sve e-e samo u estvovanje na skupu uzima kao potvrda valjanosti rezultata podnesenog nau nog rada. Tre e, kao posledica napred navedenog broj usmenih saop-tavanja se odrflava, uprkos krizama koje poga aju nau nu zajednicu, dok procenat kvalitetno ura enih radova u pisanoj formi opada. Ovo obja-njavamo lako om generisanja ideja - karakteristi na za na-e kulture - koja nije pra ena radom na kriti koj razradi tih ideja sve do dobijanja šfinalnog proizvođaó ó napisanog nau nog rada. Ne-to sli no odnosu proizvodne, socijalne, politi ke i duge ideje i invencije i njihovog prevo enja u inovaciju ó proizvod koji je doneo vrednosti potro-a u i korist proizvo a u. Ima i dodatnih obja-njenja, jedno od njih je nacionalna sklonost ka epskom kazivanju i nesklonost ka ta nom belefenju, koja je podstaknuta razlikama u odgovornosti za kazanu i napisanu tvrdnju.

Organizatori skupa su postavili dovoljno stroge kriterijume za prihvatanje radova koji se saop-tavaju na skupu i stroge a neophodne za tekstove koji se objavljuju u Zborniku radova. Problemi do kojih dolazi tokom odvijanja skupa nisu novost jer se esto teffi odstupanju od osnovnih tema skupa i time njegove svrhe. Postoje odstupanja od po-tovanja standarda formata u kome se pi-u radovi i opiranja doradama radova prema prihva enim nalazima recenzenata. Cela stvar se, kako to obi no i biva, zavr-i na valjan na in -to je, nadamo se, slu aj i sa radovima koji se nalaze u ovom Zborniku. Za ovakav ishod zahvalnost urednika ide svim recenzentima i, sasvim posebna, saradnicima na izdavanju Zbornika, Du-ici Semen enko i Lazaru fiivkovi u. Na-a zadnja napomena ve toliko puta ispisana ponavlja se i ovde: u ovom Zborniku su o uvani ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova te su autori jedini nosioci pohvala i nau nih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XXII Naučni skup „Tehnologija, kultura i razvoj“, Palić, 2015.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**

Prva tema skupa **Modeli, strategije i mehanizmi održivog razvoja manjih zemalja u tranziciji**

Druga tema skupa: **Putevi osiguranja visokog kvaliteta ishoda obrazovanja**

Treća tema skupa: **Energetske tehnologije u održivom snabdevanju energijom – ekonomske, ekološke, političke i druge strateške implikacije**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/uploads/2012/12/Zbornik-radova-TKR2015.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Miodrag Mesarovi : **Green-black coalition in a transitional energy strategy**
2. Ivan Ivić, Ana Pešikan: **Kvalitet obrazovanja u Srbiji: problemi kvaliteta ishoda obrazovanja i strateške mere za njihovo unapređivanje**
3. Trivo Inić : **Socijalne studije tehnologije u Srbiji u programima univerzitetske nastave**
4. Vida Ognjenovi : **Moderni homo faber – ili šta je to moral**
5. Vlastimir Mateji : **Inherentna ograničenja na kvalitet ishoda obrazovanja – jedan slučaj**
6. Dragan Domazet: **Osiguranje potrebnog kvaliteta obrazovanja za inovativno društvo**
7. Slobodan Miladinovi : **Problem društvenih nejednakosti u obrazovanju**
8. Jofef Kabok: **Srbija na evropskom putu: finansiranje visokog obrazovanja**
9. Nada Trivić : **Koncept ishoda učenja i kompetencije studenata za XXI vek**
10. Dragoljub Miunovi : **Posledice savremenih vrednosnih, političkih i ekonomskih trendova u svetu**
11. Drago Pupavac, Danica Drakuli : **Ekonomija održivog razvoja**
12. Mirjana Dokmanovi : **Neophodnost tranzicionog zaokreta Srbije ka potrebama ljudi, zajednice i države**
13. Uro Kutlaša, Dušica Semenčenko, Dragan Babi : **Pametna specijalizacija – poluga (održivog) razvoja Srbije**
14. Petar Veselinovi : **Unapređenje konkurentnosti i nacionalnog identiteta u funkciji održivog razvoja Srbije**
15. Dijana Trnbac: **Strukturne promene kao uslov održivosti privrednog razvoja Srbije**

16. Du-ica Semen enko, uro Kutla a, Lazar fiivkovi , Dijana TMrbac: **Prepreke za naučnoistraživačku saradnja u Dunavskom regionu - stanovišta istraživačke zajednice Srbije**
17. Dragan Manojlov: **Poremećaji u poslovnim procesima u kompanijama na Zapadnom Balkanu**
18. uro Kutla a, Sandra Tinaj: **Značaj visokog obrazovanja za nacionalni inovacioni sistem Crne Gore**
19. Velimir Petrovi , uro Borak, Branka Grozdani , Zlata Bracanovi : **Proizvodnja traktora kao uslov razvoja poljoprivrede u cilju održivog razvoja zemlje**
20. Sneflana Dimkovska: **Mangerial decision for expanding production in the context of macroeconomic trends**

NAPOMENE UREDNIKA

U ovom Zborniku objavljeno je 20 radova koji su saop-teni na XXII me unarodnom nau nom skupu Tehnologija, kultura i razvoj, odrflanom od 8. do 10. septembra 2015. godine na Pali u, Subotica. Ovaj skup je imao, za razliku od prethodnih, i tre u osnovnu temu, sa ciljem da se radovima u okviru te teme dobije pouzdana informisanost o teku im i dolaze im tehnologijama, u prvom redu o njihovim razvojnim potencijalima, implikacijama i rizicima primene. Tako je ovogodi-nji skup imao tri osnovne teme, sve u kontekstu Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji. Rad skupa se odvijao redosledom koji je primenjen i za ure ivanje radova u ovom Zborniku. U pitanju je slede i redosled. Po elo se saop-tavanjem i razmatranjem radova na temu Energetske tehnologije u odrffivom snabdevanju energijom ó ekonomske, ekolo-ke, politi ke i druge strate-ke implikacije. Potom su razmatrani radovi u okviru teme Putevi osiguranja visokog kvaliteta ishoda obrazovanja da bi se rad skupa okon ao radovima u okviru tre e osnovne teme Modeli, strategije i mehanizmi odrffivog razvoja manjih zemalja u tranziciji. Kao i kod drugih nau nih skupova, saop-teni su i radovi koji ne pripadaju niti jednoj od osnovnih tema skupa ali su saglasni sa navedenim kontekstom skupa. Ovaj skup je imao dva takva rada koji su ure eni na samom kraju Zbornika.

U svakom navo enju klju nih problema i izazova na globalnom nivou neizostavan je problem bezbednog i odrffivog snabdevanja energijom i, sa time u vezi, teku ih i nastaju ih energotehnologija. I na-e sasvim lokalno vi enje teku ih problema i budu nosti veoma isti e problem energije, a ne-to manje od globalnih vi enja, problem energotehnologija. U -iroj javnosti postoje brojne kontroverze u vezi sa energetske problemima; poreklo jednih kontroverzi je u politi koj sferi, poreklo drugih je u vezi sa budu im energotehnologijama ali, sve u svemu, nedostaju pouzdano razumevanje problema energije u svoj njegovoj celovitosti i, posebno, nau no i stru no zasnovana obave-tenost -ire javnosti i klju nim aspektima pojedina nih energotehnologija. Ovo su bili osnovni razlozi da ovogodi-nja uvodna tema skupa bude posve ena energotehnologijama koje bi trebalo da osiguravaju odrffivo snabdevanje potrebnom energijom. U ovom Zborniku nalazi se samo jedan rad koji je posve en ovom problemu, dok je njegovo razmatranje na skupu bilo veoma bogato i

raznoliko po-to je bilo vo eno kvalitetnim usmenim saop-tenjima ve eg broja veoma kompetentnih stru njaka. Saop-tenja koja se ti u budu e elektro energetske politike Srbije i klju nih energotehnologija kojima e se ova politika sprovoditi podneli lanovi Nadzornog odbora Elektroprivrede Srbije i strate-ki menadfleri ove energetske kompanije. Prema tim saop-tenjima, budu e snabdevanje energijom u Srbiji e se zasnivati na kori-enju doma ih nalazi-ta uglja i na daljem razvoju obnovljivih izvora energije. Stru njaci koji re-avaju prakti ne probleme, odavna je to zapafeno, nemaju niti dovoljno vremena niti potrebnu motivisanost za pisanje tekstova sa stru nim i/ili nau nim pretenzijama kakvi se ina e o ekuju za objavljivanje u Zborniku radova. Profesorica Jasmina Vuji , Kalifornijski univerzitet u Berkliju, saop-tila je veoma obuhvatan pregled problema energije i pruffila uvid u tehni ke novitete, razvoj, sigurnosne aspekte, kontroverze i razne implikacije kori-enja nuklearnih tehnologija za proizvodnju elektri ne energije. Njena profesionalna zauzetost je razlog da se u ovom Zborniku ne nalazi tekst tog saop-tenja. Rad profesora Miodraga Mesarovi a, koji je na samom po etku ovog Zbornika, daje jednu veoma kvalitetnu sintezu problema energije i energotehnologija i time nadokna uje, u velikoj meri, odsustvo drugih radova koji su, ina e, usmeno saop-teni na skupu.

Razvoj zasnovan na znanju je stalni predmet ovog skupa ije razmatranje se obavlja tako -to se svake godine konkretizuje jednom od osnovnih tema skupa. Ove godine je to bila tema Putevi osiguranja visokog kvaliteta ishoda obrazovanja. Op-ti problem kvaliteta je razmatran na jednom od prethodnih skupova Tehnologija, Kultura i Razvoj (TKR), sa dva osnovna nalaza. Prvi, da u globalnom proizvodnom sistemu, -ta vi-e u celovitosti modernih dru-tava na globalnom nivou, kvalitet sve ja e potiskuje i zamenjuje kvantitet kao jednu od osnovnih karakterizacija ishoda proizvodnje bilo ega: proizvoda, usluga, odluka, politika itd. Drugi nalaz je bio da taj op-ti civilizacijski trend nije dovoljno uo en u Srbiji i ostalim zemljama Zapadnog Balkana, -to je veoma opominju e. Ovi nalazi su veoma podrffani problemom kvaliteta ishoda obrazovanja, misli se u prvom redu na ishode obrazovnog sistema u Srbiji. Cela stvar je do te mere o igledna i jasna da je suvi-no svako dalje insistiranje na injenici da kvalitet ishoda obrazovanja nije zadovoljavaju i; sve -to bi trebalo initi je fokusiranje na nalafenje, razumevanje i sled puteva koji bi vodili ka primetnom podizanju kvaliteta ishoda obrazovanja. U Srbiji, u prvom redu, sve u uverenju da nalazi za ovaj slu aj vafle, gotovo u potpunosti i za jo-neke nacionalne obrazovne sisteme, u prvom redu na Zapadnom Balkanu. Dakle, fokus ove osnovne teme skupa je bio: kako ishode obrazovnog sistema (procesa) u initi kvalitetnim, jer je obrazovanje sa nekvalitetnim ishodom sama negacija obrazovanja ina e tako neophodnog, kako za op-ti humani, civilizacijski i drugi razvoj, tako za osvajanje slobode i oboga enje flivota svakog oveka i, najzad, za izgradnju dru-tva i proizvodnog sistema koji je dovoljno konkurentan, human i odrffiv. Ovim problemom se bavilo osam radova objavljenih u ovom Zborniku i veoma bogata i kvalitetna rasprava na skupu.

Prvi deo napomena urednika Zbornika u vezi tre e osnovne teme skupa Modeli, strategije i mehanizmi odrffivog razvoja manjih zemalja u tranziciji je ponavljanje dela napomena urednika u Zborniku radova sa prethodnog TKR skupa. Urednik ovog Zbornika se na ovo odlu io sa namerom da pokaffe kako se, i tamo gde stvari lo-e idu te su promene

veoma neophodne, gotovo ni-ta ne doga a. Stvari ostaju iste, posledice toga se pre utno podnose, jedna vrsta op-te prepu-tenosti nekom neumitnom toku u inila je ve inu ljudi bezvoljnim, posebno prema op-tem dobru i razvoju, zatvorenim u svoj najuffi lokalni prostor i fokusiranim na sasvim li no, kratkoro no preffivljavanje. Pogled u budu nost zadrflava se na sasvim kratak budu i tok vremena, gotovo na dane, i na sasvim osiroma-enim poduhvatima i posve enostima iji ishodi jedva doseflu do najelementarnijeg preffivljavanja.

Iz prethodnog Zbornika radova preuzet je slede i deo teksta uvodnih napomena. *Svaka zemlja Zapadnog Balkana je u mnogo čemu specifična ali je svaka od njih (a) u tranziciji čiji dosadašnji ishodi nisu ni ekonomski ni socijalno zadovoljavajući, (b) u zabrinjavajućoj i već veoma dugoj ekonomskoj krizi koja proizvodi brojne negativne posledice i nezadovoljstva, (c) na nekoj tački putanje ka Evropskoj uniji u kojoj će se, kada postanu članice ove unije, gotovo izvesno naći na njenoj periferiji, sa rizikom da se tamo duže zadrže ako ne ostvare potreban a mogući ekonomski i socijalni razvoj i (d) pred izazovima izbora puteva svog ukupnog razvoja koji, po samoj prirodi stvari, nosi brojne rizike lošeg izbora čije smanjenje je uslovljeno pouzdanim razumevanjem globalnih razvojnih tendencija i potrebnih promena.*

Namera ove osnovne teme skupa je bila da se razmotri problem odrflivog razvoja manjih zemalja u tranziciji sve u uverenju da tranzicija manjih zemalja ima svoje osobenosti koje se nalaze u injenici da su male i stoga, to je polazna hipoteza, vi-e nego velike zemlje pod jakim uticajima globalnih politiki h, socijalnih, ekonomskih i drugih trendova koje generi-u i name u veliki globalni igra i me u kojima nisu, sem u sasvim maloj meri, manje zemlje uop-te, posebno one koje su u tranziciji. Razmatranje predmeta ove teme trebalo je da pokafe koji su modeli, strategije i mehanizmi kojima male zemlje u tranziciji mogu da pove aju prostor svojih pofeljnih a mogu ih budu nosti, da bez zatvaranja pove aju slobodu svojih izbora i da, tim putem, obave tranziciju sa vi-kom fljeljenih nad lo-im efektima iste. U ovom Zborniku se nalazi devet radova koji se bave ovim problemom. Po svoj prilici, ostalo je jo- veoma mnogo prostora da se, na nekom od narednih TKR skupova, obavi rasprava na sasvim istu temu. Jer, i u intelektualnom razmatranju problema tranzicije malih zemalja imamo posla sa nedovoljno kvalitetnim ishodima tih razmatranja. Ne-to sli no nalazima u vezi kvaliteta ishoda obrazovanja. Poreklo ove sli nosti mofda je najve im delom ba- u kvalitetu ishoda obrazovanja, vi-e pro-log nego teku eg ije posledice e se pojaviti tek u budu nosti.

Kriterijumi za prihvatanje radova koji se saop-tavaju na skupu i za tekstove koji se objavljuju u Zborniku radova su dovoljno strogi, postavljeni su i dosledno po-tovani od prvog skupa izvedenog ve davne 1994. godine. Problemi do kojih dolazi u tefnji da se ti kriterijumi po-tuju nisu novost. Tako, dolazi do odstupanju od osnovnih tema skupa, nikako velikog ali приметnog -to obja-njavamo, izme u ostalog, rastu im voluntarizmom i u okviru istraffiva ke zajednice. Postoje odstupanja u po-tovanju standarda formata u kome se pi-u radovi i opiranja doradama radova prema prihva enim nalazima recenzenata. Namera organizatora skupa da se Zbornik radova -tampa najkasnije tri meseca nakon odrflanog skupa, podrflana administrativnim zahtevima da bi se dobila ina e veoma skromna finansijska podr-ka iz javnih izvora, proizvodi dodatna optere enja recenzenata, lektora, redaktora,

urednika i organizatora celog posla pripreme i izdavanja Zbornika. Već naviknuti na ove okolnosti, sve se na kraju završi na valjan način – to je, nadamo se, slučaj i sa ovim Zbornikom. Izuzev stalne zapitanosti aktera objavljivanja ovog Zbornika: da li se Zbornik čita i koji uticaj ima njegovo objavljivanje? U nadi da ima i željenog uticaja ovaj tekst završavamo standardnom napomenom urednika: u ovom Zborniku su objavljene ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova te su autori jedini nosioci pohvala i naučnih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XXIII naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Tivat, 2016.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**

Prva tema skupa: **Nova biotehnologija – opšterazvojne, ekonomske, ekološke, političke, etičke i druge strateške implikacije**

Druga tema skupa: **Poželjna i moguća razvojna specijalizacija zemalja Zapadnog Balkana**

Treća tema skupa **Obrazovanje inženjera**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/uploads/2017/03/zbornik-23-3.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Uro Kutlaša, Dušica Semenenko, Viktor Nedović : **Strategija pametne specijalizacije – izazovi upravljanja naukom i inovacijama u Srbiji**
2. Radosav Nikević : **Crna Gora ekološka država – razvojna šansa**
3. Zoran Aralica: **Utjecaj institucionalnog okvira na strategiju pametne specijalizacije u Hrvatskoj**
4. Vedomir Marović : **Specijalizacija preduslov razvoja ekskluzivne i visokokvalitetne hrane u Crnoj Gori**
5. Ljubica Topisirović, Mihailo Ostojić : **Proizvodnja autohtonih mlečnih proizvoda za promociju turizma u ruralnim predelima**
6. Radosav Nikević : **Zimski turizam – moguća razvojna specijalizacija Crne Gore**
7. Slobodan Perović : **Promjene u pristupu korišćenja hidro potencijala Crne Gore - na primjeru rijeke Morače**
8. Dušica Semenenko, Uro Kutlaša: **Strateška istraživačka i inovaciona agenda za proizvodnju tradicionalne hrane**
9. Zora Borak, Velimir Petrović, Stana Petrović : **Preduslovi ubrzanog razvoja Srbije u narednom period**
10. Vlastimir Matejić : **Ključne odrednice obrazovanja inženjera**

11. Dragan Domazet: **Kratki programi kao dopuna akademskih i strukovnih programa obrazovanja inženjera**
12. Marina Tur evi : **Obrazovanje inženjera arhitekture u Srbiji**
13. Miodrag Mesarov : **Obrazovanje i stručno usavršavanje inženjera za novi model održivog razvoja**
14. Slobodan Miladinovi : **Značaj društvenih nauka u inženjerskom obrazovanju**

NAPOMENE UREDNIKA

U ovom zborniku objavljeno je 14 radova koji su saop-teni na XXIII me unarodnom nau nom skupu Tehnologija, kultura i razvoj, odrflanom od 29. avgusta do 2. septembra 2016. godine u Tivtu, Crna Gora. Ovaj skup je izveden u nedavno inoviranom formatu, imao je tri teme, u kontekstu Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji. Ovaj format i kontekst zadrfla e se i za skupove koji e se organizovati tokom dolaze ih godina.

Prva tema skupa se bavila novom biotehnologijom sa svrhom da u esnike skupa pouzdano informi-e o teku em stanju razvoja i primene ove tehnologije, o njenim implikacijama i mogu im rizicima primene. Kako je nova biotehnologija bogata sadrflajima i podru jima primene, prva tema ovog skupa je posve ena samo jednom od njenih veoma zna ajnih segmenata: Nova biomedicina usmerena ka re-avanju najvafnijih zdravstvenih problema. Programska politika skupa ne insistira na pisanju i objavljivanju radova koji se ti u prve teme skupa po-to je njena svrha da u esnike skupa informi-e o klju nim osobenostima novih tehnologija, u prvom redu onih koje e, po svoj prilici, imati ulogu novih baznih tehnologija.

Druga tema je glasila Pofeljna i mogu a razvojna specijalizacija zemalja Zapadnog Balkana. Ova tema je definisana kao odziv na (a) karakteristike razvojnih problema zemalja Zapadnog Balkana i (b) na do sada ispoljene politike i na ine njihovog re-avanja. U najkra em, svaka od zemalja na Zapadnom Balkanu je, uz svu specifi nost, slu aj neuspe-ne tranzicije. Neuspe-nost tranzicije se o ituje niskim te za valjan flivot nedovoljnim doma im proizvodom, slabom konkurentno- u na otvorenom trfli-tu, visokom nezaposleno- u kojoj se ne vidi valjano re-enje, socijalnom bedom i odsustvom nade mladih generacija u bolju budu nost. U dosada-njim poku-ajima da se iza e iz ovakvih stanja prepoznaju se one karakteristi ne akcije i politike koje vi-e potse aju na ga-enje ve ih poflara slabim i neadekvatnim vatrogasnom sredstvima nego -to bi bili putevi obe avaju eg odrflivog razvoja. Jedna od tih karakteristika je oslanjanje na razvoj privredne strukture po kriterijumu bilo kakve zaposlenosti stanovni-tva bez adekvatnih primisli o razvojnom kvalitetu te zaposlenosti i privredne strukture koja iz toga proizlazi. Nije te-ko zaklju iti da je najverovatnija budu nost takve strukture na evropskoj ekonomskoj i socijalnoj periferiji, sa umrtvljenim razvojnim potencijalima i sa stanovni-tvom osu enim na rastu u apatiju ili, u boljem slu aju, na migraciju ka razvojno kvalitetnim ekonomijama. Metafori no re eno, sve veoma li i na kosmolo-ki proces pribliflavanja crnoj rupi koje e, nakon prelaska horizonta ove rupe, zauvek okovati svaki fljeljeni a mogu i razvoj. Napu-tanje ove razvojno impotentne

trajektorije vidimo u formulisanju i sledu poželjne i moguće specijalizacije privrede –to bi dalo i razvojno usmeren sistem obrazovanja, istraživanja, tehnološke modernizacije, zdravstvene i socijalne zaštite i svega drugog –to sledi iz pametno formulisane vizije feljenog a moguće društva i privrede. Sve u svemu, zemljama Zapadnog Balkana, sa malim i zaostalim privrednim strukturama, je flihotno potrebna pametna specijalizacija. Potvrdu da je to moguće nalazimo u sluajevima manjih zemalja sa konkurentnim i razvojno veoma sposobnim ekonomijama, od kojih su mnoge u Evropi. Ti sluajevi dokazuju da oni koji poseduju i koriste mudrost i znanje za oblikovanje svog razvoja u tome mogu biti veoma uspešni. Male zemlje i male privrede ne mogu biti uspešne ako svoj razvoj prepuste samo mehanizmima liberalnog globalnog trflita. One svoj razvoj treba da zasnivaju na mudrosti i znanju u odabiru onoga gde mogu biti razvojno konkurentne jer nemaju obimne trflitne, finansijske, investicione, ljudske i druge kapacitete da postanu konkurentne zahvaljujući i obimu tih kapaciteta. Sa ovim na umu, na skupu je ustanovljena Tivatska inicijativa šPametna specijalizacijaš, kao regionalna platforma iji rad i delovanje e organizovati i koordinirati profesor Novak Jaukovi .

Razvoj zasnovan na znanju je stalni predmet ovog skupa ije razmatranje se svake godine konkretizuje jednom od osnovnih tema skupa. Ove godine to je bila treća tema skupa, Obrazovanje inženjera, koja je formulisana na sledećim injenicama. U toku su radikalne promene globalnog proizvodnog sistema: vlasnička, tehnološka, strukturna, organizaciona, institucionalna, socijalna i druga. Jedna od većih posledica toga su radikalne promene sadržaja i uloge svih struka i zanimanja, kako u proizvodnom tako i u ostalim sistemima. Posebno su velike promene uloga koju imaju inženjerska zanimanja –to, sa svoje strane, nalazile odgovarajuće promene obrazovnog profila, sistema i procesa obrazovanja inženjera. Već je uočeno da se poželjan profil savremenog inženjera, u svim inženjerskim strukama, kao odziv napred navedenih promena, bar nekoliko puta menja tokom radnog veka inženjera. Stoga se obrazovanje inženjera, posebno u zemljama u tranziciji, nalazi pred velikim izazovima. Ovi izazovi se iskazuju potragom za odgovorima na sledeća pitanja: (a) –ta je prava uloga inženjera ó da opslužuje postojeće proizvodne sisteme, ili da kreira nove, ili i jedno i drugo ó u kojoj meri i u kojim sluajevima? (b) –ta određuje odgovor na prvo pitanje i koje značenje za obrazovanje inženjera ima taj odgovor? (c) koje su razvojne, socijalne, ekološke, etičke i druge uloge i odgovornosti inženjera? (d) u čemu su, ako postoje, posebnosti uloge inženjera za održivi razvoj? (e) ime objasniti primenjen pad sklonosti mladih generacija za inženjerska zanimanja? (f) koji su ključni nedostaci postojećeg sistema obrazovanja inženjera? (g) kojim politikama i kako razvijati obrazovanje inženjera za feljenu a moguće u budućnost? U potrazi za odgovorima na ova pitanja Evropski savet primenjenih nauka, tehnologija i inženjerstva (The European Council of Applied Sciences, Technologies and Engineering - Euro CASE) je pre više godina formirao platformu koja se bavi obrazovanjem inženjera (Euro CASE Platform Engineering Education) sa zadatkom da prouči ovaj problem i sa ini sintezu njegovog rešavanja. Nakon rasprava koje su na skupu vođene u okviru ove teme ustanovljena je Tivatska inicijativa šObrazovanje inženjeraš, kao regionalna platforma iji rad i delovanje e organizovati i koordinirati profesor Radivoje Mitrović . Ishodi ove platforme trebalo bi da prepoznaju, ako postoje, regionalne specifičnosti

obrazovanja inženjera –to bi bio značajan prilog nalazima Evropske platforme obrazovanja inženjera. Ovo tim pre jer rad na ovoj evropskoj platformi obrazovanja inženjera koordinira Akademija inženjerskih nauka Srbije (profesor Petar Petrović).

Kriterijumi za prihvatanje radova koji se objavljuju u zborniku postavljeni su i dosledno poštovani od prvog skupa izvedenog davne 1994. godine. Namera organizatora skupa da se zbornik radova –tampa najkasnije tri meseca nakon održanog skupa, veoma je poštovana sve do –tampanja zbornika sa ovog skupa. Sve –to možemo u vezi ovoga reći i je da se ostati na doslednom poštovanju ovog standarda već pri izradi zbornika radova sa narednog skupa, koji će se održati 2017. godine. Odsustvo finansijske podrške iz javnih budžeta za –tampanje ovog zbornika navodimo kao činjenicu koja ilustruje otežano izvođenje naučnih skupova, nikako kao objašnjenje za prvo kašnjenje u izlasku iz –tampe zbornika radova sa ovog skupa. Posvećenost i recenzentata, lektora, redaktora, urednika i organizatora celog posla pripreme i izdavanja ovogodišnjeg zbornika bila je na već ispoljenom nivou obavljanja poslova na izdavanju dosadašnjih zbornika radova.

U očekivanju da će i ovaj zbornik imati dovoljno uticaja i nekog pozitivnog uticaja na rešavanje problema kojima su posvećeni radovi i rasprave sa ovog skupa, i ovaj tekst završavamo standardnom napomenom urednika: u ovom zborniku su objavljene ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova te su autori jedini nosioci pohvala i naučnih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XXIV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Beograd, 2017.

Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji

Prva tema skupa: Obrazovanje inženjera - tekuće stanje i ključni problemi u zemljama Zapadnog Balkana

Druga tema skupa: Razvojne specijalizacije Srbije i zemalja Zapadnog Balkana

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/uploads/2018/02/tkr24-zbornik-f.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Mirjana Jelić : **Kontinuitet u širenju srpske građevinske tehnologije za period od 1957. do danas: patenti sa primenom u zemlji i svetu**
2. Marina Čurčević : **Teoretske postavke i društveni kontekst obrazovanja inženjera arhitekture**
3. Miodrag Mesarović : **Značaj kreativnosti u obrazovanju inženjera na primerima velikana srpskog porekla**
4. Vlastimir Matejić : **Jedna metodologija utvrđivanja potrebnih promena u obrazovanju inženjera**

5. Petrović, Alexander Kleibrink, Viktor Nedović, Dučića Semenčenko, Lazar Stanković : **Strategija pametne specijalizacije u Srbiji – metodologija, mapa puta i prvi rezultati**
6. Dučića Semenčenko, Petrović, Lazar Stanković : **Proces preduzetničkog otkrivanja za buduće regionalne razvojne prioritete**
7. Slobodan Miladinović : **Izgleđi za primenu novih biotehnologija kroz razvoj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava**

NAPOMENE UREDNIKA

U ovom zborniku objavljeno je 7 radova koji su saopćteni na XXIV meunarodnom naučnom skupu Tehnologija, kultura i razvoj, održanom od 4. do 5. septembra 2017. godine u Beogradu. Za razliku od prethodna 23 skupa ovog naziva, formata i osnovnog konteksta, izvođenje ovog skupa se u mnogo me razlikovalo od objavljenog programa i ustaljenog na ina izvođenja skupa. Ovu, ina e neo ekivanu injenicu, prouzrokovao je, u prvom redu, primetno manji broj u esnika skupa. Sve u svemu, do-đo je do izvesne redukcije programa skupa, promene planiranog mesta održavanja i, kona no, do znatno manjeg broja radova koji su podneseni, recenzirani i prihva eni za objavljivanje u ovom zborniku.

Za prvu temu programom skupa su bila utvr ena slede a dva specifi na problema novih tehnologija. Prvi, razvojni aspekti za-tite intelektualne svojine, posebno s obzirom na svojstva ove svojine da (a) motivi-e i podrđli kreaciju invencije i inovacije a, potom, (b) uslovi, do veoma jakog ograni avanja, difuziju inovacija -to je, ina e, od klju nog zna aja za op-ti razvoj svih, i posebno za smanjenje razvojnog jaza koji se -iri na -tetu manje razvijenih. Iz ovih svojstava intelektualne svojine nastala su dva suprotstavljena stanovi-ta o implikacijama njene za-tite na tehnolo-ki, ekonomski i drugi razvoj. U ovom zborniku objavljen je samo jedan rad koji se bavio ovom temom -to je znatno ispod o ekivanja koje se zasnivalo na stanju inovacija u zemljama zapadnog Balkana i ve ustaljenim, a primetno razvojno nepođfeljnim praksama transfera tehnologija direktnim stranim investicijama. Drugi specifi an problem novih tehnologija su, prema programu ovog skupa, bile implikacije hakerisanja za koje je organizator skupa na-ao da su davno prevazi-le isto tehni ko podru je tehnolo-kog razvoja i za-le u flivote pojedinaca, organizacija i drđlava, sve do globalnog nivoa time -to unose nove pretnje, poja avaju strahove i podiflu nivo neizvesnosti i rizika okruđenja u kojima radimo, konzumiramo, me usobno komuniciramo i flivimo. Hakerisanje je ono lice informaciono-komunikacionih tehnologija koje umanjuje na-a o ekivanja dođrobiti koje ina e poseduju ove tehnologije i pove ava na-u skepsu u mogu nosti razvoja i napredka, posebno onog koji se dominantno zasniva na tehnolo-kim novitetima.

Za drugu temu skupa program je uzeo pro-logodi-nji dogovoreni nastavak rada skupa na ovoj temi, u okviru pro-le godine ustanovljene Tivatske inicijative 1: šObrazovanje infleñjerađ. Svrha ove teme je da se razmotre nalazi o teku em stanju obrazovanja infleñjera u zemljama zapadnog Balkana, da se prepoznaju istovetnosti u tim nalazima i da se, na osnovu toga, da priloge unapre enju ovog obrazovanja iji ishodi bi bili saglasni sa ulogama koje e

imati inflejeri u budu nosti. Dodatna svrha ove teme je na-e regionalno u e- e u radu evropske platforme šObrazovanje inflejerađ. U ovom zborniku se nalaze tri rada koja se bave ovom temom. To je znatno ispod o ekivanog broja radova –to ne mora biti indikator umanjene zainteresovanosti, posve enosti i rezultatima orijentisanih akcija u vezi sa modernizacijom obrazovanja inflejera u zemljama zapadnog Balkana. Ovu konstataciju zasnivamo na veoma bogatoj, inspirativnoj i korisnoj raspravi koja je bila posve ena ovoj temi drugog dana rada skupa na Ma–inskom fakultetu u Beogradu.

Tre a tema skupa, predvi ena programom, bila je posve ena pametnoj razvojnoj specijalizaciji zemalja zapadnog Balkana u industriji, energetici, poljoprivredi i drugim sektorima i, u vezi sa time, izgledima primene novih biotehnologija u proizvodnim sistemima. Organizator skupa je bio i ostaje uveren da je ova tema od klju nog zna aja za razvoj u zemljama zapadnog Balkana, posebno sa stanovi–ta interakcija tehnologija i kultura i uticaju tih interakcija na razvojnu orijentaciju. Manji od o ekivanog broja radova na ovu temu ne poni–tava ovo uverenje te e se, po svoj prilici, istovetno iskazan ili ne–to redefinisano, ovaj predmet na i i na nekom od narednih skupova. U ovom zborniku su ure ena tri rada koji se bave ovom temom koja potpisnik ovih uvodnih napomena veoma preporu uje za itanje i kriti ko preispitivanje. Prethodne navode koji se ti u odstupanja od predvi enog programa skupa i manjeg od o ekivanog broja radova zavr–avamo slede om napomenom. Kada je re o stru nim, nau nim, umetni kim i drugim kreativnim radovima njihova ukupna vrednost, zna aj i najverovatnije implikacije su, gotovo bespogovorno, odre eni kvalitetom njihovog sadrflaja, nikako kvantitetom tj. brojem i obimno– u. Na ovom iskazu zasnivamo o ekivanja da e itaoci ovog zbornika zadovoljiti svoju znatifelju i sa ovim, u odnosu na ranije zbornike sa ovog skupa, znatno manjim brojem radova u njemu objavljenih.

Prema programu skup je trebalo da se odrfli u Velikom Gradi–tu, na Srebrnom jezeru, u ambijentu koji je osiguravao tako potrebnu izolovanost od urbane buke, uznemirenosti i uflurbanosti. Sticajem okolnosti organizatori skupa su bili prinu eni da promene mesto odrflavanja, –to nije prouzrokovalo ve e gubitke u ostvarivanju misije skupa ali je, po svoj prilici, ograni ilo dobitke. Tefnija organizatora skupa da se skup, kada se odrflava u Srbiji, uvek odrflava na istoj lokaciji morala je da bude napu–tena uz nespornu injenicu da je vi–egodi–nje odrflavanje skupa na Pali u bilo izuzetno uspe–no zahvaljuju u i ovoj lokaciji, koju su osigurali suorganizator ovog skupa, Ekonomski fakultet u Subotici i, posebno, profesorica Danica Drakuli , koja je bila klju ni kreator svega potrebnog i dobro u injenog za rad skupa na Pali u. Ali, prema nekom nama nedoku ivom pravilu, ono –to je najpofeljnije i najbolje esto je izlofeno ve oj verovatno i da neobja–njivo nestane. Odustajanjem od ovogodi–njim programom predvi ene lokacije skupa oduzeta je prilika lokalnom suorganizatoru ovog skupa, Centru za odrflivi razvoj brani evskog okruga (COR), Poflarevac, da da svoj prilog organizaciji skupa za koji smo sigurni da bi dufla ostao u lepom se anju svim u esnicima skupa. Ostajemo uvereni da e za ovog suorganizatora biti ve koliko narednih godina novih a izazovnih prilika kada je u pitanju odrflavanje ovog skupa.

Kriterijumi za prihvatanje radova koji se objavljuju u zborniku postavljeni su i dosledno po–tovani od prvog skupa izvedenog davne 1994. godine. Namera organizatora skupa da se zbornik radova –tampa najkasnije tri meseca nakon odrflanog skupa, po–tovana je

sve do –tampanja zbornika sa prethodnog i ovog skupa. Odsustvo finansijske podrške iz javnih budžeta za –tampanje zbornika navodimo kao jedan od faktora koji otežavaju po–tovanje nameravanih rokova u kojima se zavr–ava sa –tampanjem zbornika radova. Posve enost recenzenata, lektora, redaktora, urednika i organizatora celog posla pripreme i izdavanja ovogodi–njeg zbornika ostala je na ve ispoljenom nivou obavljanja poslova na izdavanju dosada–njih zbornika radova.

U o ekivanju da e i ovaj zbornik imati dovoljno italaca i nekog pozitivnog uticaja na re–avanje problema kojima su posve eni radovi i rasprave sa ovog skupa, ovaj tekst zavr–avamo standardnom napomenom urednika: u ovom zborniku su o uvani ideje i nalazi svakog autora objavljenih radova te su autori jedini nosioci pohvala i nau njih odgovornosti za kvalitet svojih radova.

XXV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj", Tivat, 2018.

Kontekst skupa: **Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji**

Prva tema skupa: **Obrazovanje inženjera - tekuće stanje i ključni problemi u zemljama Zapadnog Balkana**

Druga tema skupa: **Poželjna i moguća razvojna specijalizacija Srbije i zemalja Zapadnog Balkana**

<http://www.pupin.rs/cirnt/wp-content/uploads/2019/04/zbornik-tnr25-f.pdf>

Radovi objavljeni u zborniku

1. Radivoje Mitrovi , Vidosav D. Majstorovi : **Inteligentna proizvodnja i proizvodi u kontekstu obrazovanja mašinskih inženjera**
2. Du–ica Semen enko, uro Kutla a: **Fleksibilni model dualnog studiranja primenjiv u visokoškolskim ustanovama u dunavskom regionu**
3. Radivoje Mitrovi , Gradimir Ivanovi , fiarko Mi–kovi , Vladimir Simeunovi : **Doktoranti u realizaciji projekata za privredu**
4. Marina ur evi : **Reforma nastave na arhitektonskom fakultetu u beogradu po ugledu na svetske škole arhitekture**
5. Du–ica Semen enko, uro Kutla a: **Strategija pametne specijalizacije u Srbiji - prioritete oblasti i ljudski resursi IR sistema**
6. Slobodan Miladinovi : **Prekarizacija rada i prekarijat kao posledice savremenog razvoja**

NAPOMENE UREDNIKA

Uvažena čitateljko, uvaženi čitače,

Elektronska verzija Zbornika radova sa 25. naučnog skupa "Tehnologija, kultura i razvoj" održanog 27-29. avgusta 2018. godine u Tivtu, Crna Gora, pojavljuje se prvi put u dosadašnjoj tradiciji izdavanja ovih zbornika, kao privremeno rešenje sve u nameri da se održati ustanovljena vremenska disciplina izdavanja ovih zbornika i da se bar delimično zadovolje očekivanja autora onih koji su pravovremeno predali tekstove svojih radova da isti budu u uobičajenom roku objavljeni u zborniku radova. Pošto organizator skupa ostaje pri svom standardu da se nakon svakog od ovih skupova objavi papirna verzija zbornika radova, odlučeno je, i iz mnoštva drugih razloga, da se objavi zajednički dvobroj zbornika radova sa ovog 25-tog održanog 2018. i idućeg, 26-og skupa "Tehnologija, kultura i razvoj" koji će se održati 2019. godine.

Priroda ovog zbornika nalazila je da se u napomenama urednika ne razmatraju, kako se inače do sada činilo, namere organizatora izražene nazivima osnovnih tema skupa. Lako se primećuje da naslovi radova objavljenih u ovom zborniku ne reflektuju program ovog skupa koji je imao tri osnovne teme, naučno aktuelne i izazovne, sa stanovišta razvoja veoma značajne i, pri svemu tome, veoma interdisciplinarne. Naslovi tih tema su glasili: Tema 1. Najverovatnije ekonomske, socijalne, organizacione, kulturne i druge promene do kojih će u dogledno vreme doći delovanjem tehnološkog razvoja; Tema 2. Povoljna i moguća razvojna specijalizacija zemalja Zapadnog Balkana i Tema 3. Obrazovanje inženjera. U ovom zborniku uređeno je ukupno šest radova od kojih se četiri bavi obrazovanjem inženjera. Uočljive razlike između strukture naslova ovih radova i strukture osnovnih tema skupa objašnjavamo činjenicom da neki autori nisu, usled zauzetosti, bili u mogućnosti da pravovremeno okončaju i dostave finalne verzije svojih radova za obavljanje u zborniku. Pošto je u toku izrada tih radova ta činjenica je jedan od ključnih razloga pojave ove elektronske verzije zbornika i odluke da se svi radovi sa ovog skupa objave u zajedničkom zborniku radova 25-tog i 26-tog skupa. Ta prilika može se iskoristiti i da se saopšte napomene kojih ovde nema a za koje se smatra da mogu biti od interesa korisnicima tog zbornika, za svaku od tema iz programa skupa; po svojoj prilici posebno napomene koje se tiču inače veoma važne teme "Obrazovanje inženjera", posebno u kontekstu dualnog obrazovanja koje postaje sveprisutan modni trend i u Srbiji.